

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra Muzikologie

**Komplexní analýza role moderní populární hudby
v učebnicích hudební výchovy využívaných na přelomu
80. a 90. let 20. století**

A comprehensive analysis of the role of modern popular music in music
education textbooks used at the turn of the 1980s and 1990s

Bakalářská diplomová práce

Helena Rychetská

Vedoucí práce: Mgr. Jan Blüml, Ph.D.

Studijní obor: Muzikologie – Anglická filologie (MU-AF)

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Komplexní analýza role moderní populární hudby v učebnicích hudební výchovy využívaných na přelomu 80. a 90. let 20. století* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci:

.....

Podpis

Ráda bych poděkovala Mgr. Janu Blümlovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, ochotu pomoci s každou nejasností, cenné rady a trpělivý přístup. Poděkování patří především mému partnerovi Patrikovi a také rodině a kamarádům, kteří mě podporovali.

Obsah

ÚVOD	5
1. STAV PRAMENŮ A LITERATURY	7
2. VYMEZENÍ POJMŮ	13
3. KONTEXT DOBY A MODERNÍ POPULÁRNÍ HUDBY	14
4. ANALÝZA UČEBNIC HV PRO 2. STUPEŇ ZŠ S OHLEDEM NA POSTAVENÍ MODERNÍ POPULÁRNÍ HUDBY	23
4. 1. Klasifikace repertoáru	26
4. 2. Učebnice a osnovy pro 2. stupeň ZŠ	27
4. 2. 1. Rozbor osnov	28
4. 2. 2. Edice <i>Učebnice pro základní devítileté školy</i>	31
4. 2. 3. Edice <i>Učebnice pro základní školu</i>	39
4. 2. 4. Edice <i>Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly</i>	50
4. 2. 5. Edice <i>Učebnice pro základní školu (Jaroslav Herden)</i>	55
5. KOMPARACE UČEBNIC	58
5. 1. Moderní populární hudba	59
5. 2. Autoři, edice a ročníky	61
5. 3. Nejčastější repertoár a skladatelé	64
5. 4. Doba před a po roce 1989	67
5. 5. Jazyky	68
5. 6. Dotazníkové šetření	70
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	80
SEZNAM TABULEK	85
SEZNAM GRAFŮ	86
SEZNAM OBRÁZKŮ	87
SOUPIS PŘÍLOH	88
SHRNUTÍ	89
SUMMARY	90
ZUSAMMENFASSUNG	91
ANOTACE	92

ÚVOD

Prezentovaná bakalářská práce se zabývá stavem, funkcemi a proměnami moderní populární hudby ve výuce hudební výchovy (dále jen HV) 2. stupně základních škol (dále jen ZŠ) zejména v kontextu transformace kultury přelomu 80. a 90. let 20. století prostřednictvím analýzy vybraných učebnic. Uvedené téma, které nebylo dosud dostatečně vědecky zkoumáno, je zajímavé z řady důvodů, například s ohledem na specifickou roli, kterou měla moderní populární hudba v kontextu komunistické státní kulturní politiky nebo vzhledem ke globálnímu rozvoji daného žánrového okruhu v průběhu 2. poloviny 20. století a jeho potenciálnímu vlivu na proměnu školního hudebního vzdělávání.

Důležitou osobou české hudební pedagogiky byl muzikolog Ivan Poledňák, jehož texty jsou v této práci často citovány. On sám dlouhodobě poukazoval na chybějící zpracování tématu hudební výchovy a moderní populární hudby a na konferenci z roku 1999 prohlásil, „[...] že je to dobrý námět pro jednu (a možná nikoli jen jednu) diplomní práci ať již hudebně pedagogickou či hudebně vědeckou [...]“¹ I tato skutečnost mne vedla k volbě právě tohoto tématu.

Jak už bylo naznačeno, metodologie práce je primárně založena na analýze repertoáru vybraných učebnic HV vytyčeného období. Repertoár je definován a klasifikován na základě teorie typologické polarizace umělé a neumělé hudby. Na tomto základě jsou kvantifikovány proporce zastoupení jednotlivých žánrů zejména s akcentem na oblast moderní populární hudby. Tyto poznatky jsou dále interpretovány v širších hudebních i kulturně politických kontextech. S ohledem na zaměření výzkumu primárně na období přechodové fáze spojené s pádem komunismu práce přirozeně využívá historicko-srovnávací hledisko. Interpretace se vedle pramenné analýzy opírá také o dotazníkové šetření.

Cílem předkládané práce je zanalyzovat učebnice hudební výchovy a zjistit tak, jakým způsobem byla moderní populární hudba zařazována do učebnic a jak se její zastoupení obměňovalo v komparaci s ostatními hudebními kategoriemi a s dalšími učebnicemi před rokem 1989. Výzkumné otázky se dotýkají například míry zařazování angloamerického repertoáru a jeho prostoru v koncepci hudebních osnov v konfrontaci

¹ Ivan Poledňák, *Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze: 10.-12.5.1999* (Praha: Univerzita Karlova, 2000).

s autentickými hudebními zájmy žáků apod. Základní hypotézy jsou převzaty z referátů muzikologa Ivana Poledňáka a pedagožky Blanky Bajerové a jsou blíže rozebrány v souvislosti s vlastní analýzou učebnic. Předpokladem pro analýzu učebnic je, že zastoupení moderní populární hudby po roce 1989 v nich bude stoupat.

Součástí bakalářské práce je elektronická příloha, která obsahuje podkladové materiály analýzy a dotazníky. Podkladové materiály jsou vypracovány v excelu na několik listů, přičemž každý z nich pojednává o jiném aspektu, např. první obsahuje přehled všech učebnic, počty hudebních kategorií, procentuální grafy apod. Analýza jednotlivých učebnic obsahuje výpis všech skladeb i s autory hudby, textů, řazení hudební kategorie a poznámky, které většinou obsahují stylově-žánrový druh nebo případný dodatek z učebnice.

Terminologicko-pojmové vymezení užívaných pojmů je součástí druhé kapitoly, ale zde je nutno dodat, že je využíváno subsfér nonartificiální hudby tradiční a moderní populární hudby. Výraz „populární hudba“, je využíván pouze v uvozovkách a jen tehdy, když je citován z učebnic, kde je tento výraz používán, nebo při dotazníkovém šetření, ve kterých bylo pro respondenty, kteří teorii nonartificiální hudby neznají, využito tohoto všeobecně známého termínu.

V bakalářské práci je užitá chicagská citační norma, způsob *notes and bibliography*.

1. STAV PRAMENŮ A LITERATURY

Jak už bylo řečeno, prezentovaná bakalářská práce se zabývá stavem a proměnami moderní populární hudby ve výuce HV 2. stupně ZŠ v kontextu transformace kultury od 80. do 90. let 20. století. Téma je často předmětem prací hudebních pedagogů, ale samozřejmě souvisí i s muzikologií vzhledem k analýze repertoáru učebnic. Literární produkce k tématům hudební pedagogiky je značně obsáhlá, ovšem typově různorodá. Prameny a literatura se dělí na teoretické, didaktické a historické. Stále však neexistují práce, které by pohlížely na otázku moderní populární hudby ve výuce 80. až 90. let z analytického a kontextuálního hlediska. Moderní populární hudbě a škole je v literatuře tedy většinou věnováno několik kapitol s tím, že jsou tyto práce didaktického a pedagogického zaměření, tedy zabývají se otázkami, jaký má být učitel HV, jak hudbou vychovávat a dalšími problémy či pedagogickými cíli.

Předkládaná analýza vychází z **pramenné základny** v podobě učebnic HV, učebních osnov a zpěvníků. Pro komplexní pohled do historie vydávaných učebnic dobře slouží katalog pedagogické knihovny J. A. Komenského v Praze, ve kterém lze rychle a přehledně vyhledávat. Ve čtvrté kapitole jsou analyzovány učebnice pro HV 2. stupně základních škol. Celkem je analyzováno 13 učebnic. Z období před rokem 1989 (včetně) je v analýze zastoupeno šest učebnic a po roce 1989 sedm učebnic. Konkrétně jde o tyto:

1. Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy – Oldřich Duzbaba, Jan Budík (1965)²
2. Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy – Milica Vařechová (1965)³
3. Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy – Jindřich Snětina, Bohuslav Vítek (1967)⁴
4. SVĚTEM HUDBY: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy – Jiří Berkovec, Ilja Hurník, Antonín Matzner, Miroslav Střelák (1971)⁵

² Oldřich Duzbaba a Jan Budík, *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy*, 3. vyd. (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967).

³ Milica Vařechová a Olga Janovská, *Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy*, 11. (Praha: SPN, 1980).

⁴ Jindřich Snětina a Bohuslav Vítek, *Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy*, 11. vyd. (Praha: SPN, 1981).

⁵ Jiří Berkovec, *Světlem hudby: kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy*, 2., nezm. vyd. (Praha: SPN, 1972).

5. Hudební výchova pro 7. ročník základní školy – Jaroslav Mihule, Pavel Jurkovič (1982)⁶
6. Hudební výchova pro 6. ročník základní školy – Jaroslav Mihule, Miroslav Střelák (1989)⁷
7. Hudební výchova pro 7. ročník základní školy – Jaroslav Mihule, Pavel Jurkovič, Miroslav Střelák (1991)⁸
8. Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy – Jaroslav Mihule, Ivan Poledňák, Petr Mašlaň (1994)⁹
9. Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ: vybrané kapitoly – Jindřich Brabec, Ivana Štíbrová (1994)¹⁰
10. Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ: vybrané kapitoly – Jindřich Brabec (1996)¹¹
11. Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ: vybrané kapitoly – Jindřich Brabec (1997)¹²
12. Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia – Jaroslav Mihule, Petr Mašlaň, František Mouryc (1997)¹³
13. My pozor dáme a nejen posloucháme – Jaroslav Herden (1997)¹⁴

Učební osnovy pro 2. stupeň ZŠ, které jsou využívány v rámci analýzy, pocházejí z let 1978¹⁵, 1987¹⁶, 1989¹⁷ a 1996.¹⁸

⁶ Jaroslav Mihule a Pavel Jurkovič, *Hudební výchova: pro 7. roč. ZŠ* (Praha: SPN, 1982).

⁷ Jaroslav Mihule a Miroslav Střelák, *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy* (Praha: SPN, 1989).

⁸ Jaroslav Mihule, Miroslav Střelák a Pavel Jurkovič, *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*, 2. vyd. (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993).

⁹ Jaroslav Mihule, Petr Mašlaň a Ivan Poledňák, *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy* (Praha: Fortuna, 1994).

¹⁰ Jindřich Brabec a Ivana Štíbrová, *Hudební výchova pro 8. ročník: vybrané kapitoly* (Úvaly: Jinan, 1994).

¹¹ Jindřich Brabec, *Hudební výchova pro 7. ročník: vybrané kapitoly* (Úvaly: Jinan, 1996).

¹² Jindřich Brabec, *Hudební výchova pro 9. ročník: vybrané kapitoly* (Úvaly: Jinan, 1997).

¹³ Jaroslav Mihule, František Mouryc a Petr Mašlaň, *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia* (Praha: Fortuna, 1997).

¹⁴ Jaroslav Herden, *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií* (Praha: Scientia, 1997).

¹⁵ *Učební osnovy základní školy: Hud. výchova a zpěv 5.-7. roč. Sborový zpěv. Hra na hud. nástroj. Zpěv a pohybová výchova, nepovinné předměty, 5.-8. roč.* (Praha: SPN, 1978).

¹⁶ *Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-7. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník* (Praha: SPN, 1987).

¹⁷ *Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-8. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník* (Praha: SPN, 1990).

¹⁸ *Hudební výchova: učební osnovy pro 1. až 9. ročník: vzdělávací program základní škola* (Praha: Fortuna, 1996).

Podle učebních osnov se před rokem 1989 používaly pouze starší zpěvníky s písněmi lidovými, pionýrskými či písněmi sovětských pionýrů (Chodský zpěvník, Jihočeské lidové písně 1961, Mláďi zpívá 1974), avšak kromě zpěvníků osnovy doporučovaly také písně z časopisu *Estetická výchova* či vítězné písně ze soutěží. Ty nejsou předmětem rozboru této bakalářské práce. Po roce 1989 vycházely nové zpěvníky. Dva z nich, a sice *Zpěvník pro 3. – 9. ročník ZŠ* a *Já písnička* jsou analyzovány v příloze.¹⁹

Nyní ke stavu literatury. Je důležité zmínit několik **autorů**, jež se věnovali danému tématu zvláště často. Mezi ně patří Ivan Poledňák, Jiří Fukač či Jaroslav Herden, přičemž především literatura Ivana Poledňáka je v této práci dosti využívána. **Encyklopedickou** prací zaměřenou na moderní i tradiční populární hudbu je *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná*,²⁰ z níž jsou pro tuto práci stěžejními hesly „nonartificiální“ a „moderní populární hudba“. Repertoár učebnic je žánrově řazen pomocí literatury Josefa Kotka: *Dějiny české populární hudby a zpěvu do roku 1918*²¹ a 2. díl o letech 1918–1968.²² Informace o autorech učebnic, jako jedné z proměnných analýzy, jsou čerpány z online databáze *Český hudební slovník osob a institucí*.²³

Z obecného hlediska a bez ohledu na přítomnost moderní populární hudby v HV existuje řada knižních publikací, z nichž nejobsáhlejší a nejhluběji do historie sahající jsou *Vývoj hudební výchovy na českých školách*²⁴ Vladimíra Kovaříka z roku 1960 a *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*²⁵ Vladimíra Gregora a Tibora Sedlického z roku 1990. Odbornější **historicko-teoretickou** prací s kapitolou o vývoji hudební pedagogiky po roce 1945 je kniha *Hudební pedagogika, koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti* Jiřího Fukače z roku 2000.²⁶ Další odbornou literaturou o hudební pedagogice jako vědní disciplíně jsou knihy *Hudební*

¹⁹ Tomáš Houška, *Zpěvník: zpěvník pro 3.-9. ročník ZŠ* (Praha: Tomáš Houška, 1993).

Petr Jánský, *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol: pro 5.-9. třídu* (Cheb: Music Cheb, 1994).

²⁰ Ivan Poledňák, Igor Wasserberger a Antonín Matzner, *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: Část věcná*, 2. doplněné vydání (Praha: Supraphon, 1980).

²¹ Josef Kotek, *Dějiny české populární hudby a zpěvu 19. a 20. století* (Praha: Academia, 1994).

²² Josef Kotek, *Dějiny české populární hudby a zpěvu: (1918-1968)* (Praha: Academia, 1998).

²³ Petr Macek a Mikuláš Bek, „Český hudební slovník osob a institucí“, online (Brno: Masarykova univerzita, 2003), <https://www.ceskyhudebnislovník.cz/>.

²⁴ Vladimír Kovařík, *Vývoj hudební výchovy na českých školách* (Praha: SPN, 1960).

²⁵ Vladimír Gregor a Tibor Sedlický, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*, 2. dopl. vyd. (Praha: Supraphon, 1990).

²⁶ Jiří Fukač, Stanislav Tesař a Jozef Vereš. *Hudební pedagogika: koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti* (Brno: Masarykova univerzita, 2000).

věda II²⁷ a *Úvod do studia hudební vědy*,²⁸ které obsahují kapitolu o jejím vývoji, ale oproti dříve zmíněným starším publikacím se zabývají také touto disciplínou v zahraničí.

O moderní populární hudbě v HV dále pojednává literatura typu **didaktického**. Kniha z roku 1969 kolektivu autorů s názvem *Člověk potřebuje hudbu. Kapitoly o hudební výchově* obsahuje kapitolu Josefa Plavce o HV v ČSSR,²⁹ ve které lze pozorovat přístupy k výuce HV pod vlivem komunistického režimu a vcelku negativní přístupy k moderní populární hudbě, resp. k zařazení jazzu do výuky 2. stupně. Moderní populární hudba do osnov zařazena byla, ale nebyla příliš podporována. Samozřejmě, že tento přístup byl určován také dobou, ale to není jediná proměnná, která hraje v přístupu k moderní populární hudbě ve škole roli. To, že záleží také na přístupu a zájmu autora, můžeme pozorovat ve stejné knize v kapitole Ivana Poledňáka, která je o jazzu a moderní populární hudbě ve škole a nabádá k chápání moderní populární hudby ve výuce jako něco přirozeného a klíčového k propojení zájmu žáků a obsahu HV. Knihou podobného stylu je *Hudba-škola-zitřek: projekt modernizace pojetí a osnov hudební výchovy na ZDŠ*³⁰ také z roku 1969 od Ivana Poledňáka a Jana Budíka a také *Nové cesty hud. výchovy na ZŠ*³¹ od Františka Sedláka z roku 1977, která ovšem už více řeší moderní populární hudbu ve sdělovacích médiích. V 80. letech nebyla kromě knihy z roku 1981 *Výchova hudbou* Ivana Poledňáka a Jana Budíka vydána žádná jiná kniha o moderní populární hudbě v HV.³²

Po roce 1989 je možné vidět přechod od literatury didaktické k teoretické a **výzkumné**. Autoři se zabývají analýzou učebnic, osnov a také výzkumy oblíbenosti hudebnosti či žánrů. Také se pořádají **konference**, na kterých se řeší právě otázky moderní populární hudby. Referát Blanky Bajerové z roku 1998 s názvem *Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV* přednesen na konferenci *Musica viva in schola*

²⁷ Ivan Poledňák a Vladimír Lébl, *Hudební Věda: Historie a teorie oboru, jeho světový a český vývoj: celostátní vysokoškolská učebnice pro studující filozofických fakult univerzit, pedagogických fakult a akademií múzických umění* (Praha: SPN, 1988).

²⁸ Ivan Poledňák a Jiří Fukač. *Úvod do studia hudební vědy*, 3. (nezměn. 2.) vyd. (Olomouc: Univerzita Palackého, 2005).

²⁹ Vladimír Poš a Václav Holzkmacht, eds., *Člověk potřebuje hudbu: kapitoly o hudební výchově* (Praha: Panton, 1969).

³⁰ Ivan Poledňák a Jan Budík, *Hudba – škola – zitřek: Projekt modernizace pojetí a osnov hudební výchovy na ZDŠ* (Praha: Supraphon, 1969).

³¹ František Sedlák, Jaroslav Herden a Jiří Kolář, *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*, 2., část. dopl. a upr. vyd, Odborná Literatura Pro Učitele (Praha: SPN, 1983).

³² Ivan Poledňák a Jan Budík, *Výchova hudbou: příspěvek hudební výchovy k vytváření komunistického přesvědčení žáků základní školy*, 5. vyd. (Praha: SPN, 1981).

XIV. v Brně analyzuje dvě učebnice HV.³³ Před rokem 1989 učebnice nepodléhají rozborům, jelikož byly učebnice hodnoceny a kontrolovány pedagogickými výzkumnými ústavy. Další konferencí byla např. Populární hudba a škola v roce 1999, kde Ivan Poledňák přednášel příspěvek *Smysl a možnosti populární hudby ve školské hudební výchově*,³⁴ v němž konstatuje, že včleňovat moderní populární hudbu do výuky je přirozené už jen kvůli její existenci, a tedy přítomnosti v našich životech. Oba tyto referáty nesou teoreticko-výzkumný charakter, jenž se v 70. a 80. letech tolik pro téma moderní populární hudby neužíval, ale byl spíš zaměřen didakticky. Kromě těchto prací, které se dotýkají HV lze připomenout okruh sociologických výzkumů *Výzkum hudebnosti 1990*³⁵ Jaroslava Kasana a *O české populární hudbě a jejích posluchačích: od historie k současnosti*³⁶ Josefa Kotka z roku 1990, které jsou podkladem pro zkoumání otázky oblíbenosti hudby mimo školu. Jak byly reflektovány jejich zájmy ve výuce, zkoumá pátá kapitola pomocí dotazníků.

Otázkou moderní populární hudby se zabývají také pedagogická **periodika**, především časopis vydávaný od roku 1953 Státním pedagogickým nakladatelstvím s názvem *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*.³⁷ Mezi lety 1970 a 1992 byl časopis přejmenován na *Estetickou výchovu*.³⁸ V 90. letech 20. století vycházelo nespočet článků o moderní populární hudbě a HV, kde např. Marián Janek v článku *Pedagogická interpretace populární hudby* z roku 1995 navrhuje systém přístupu k moderní populární hudbě na základních školách.³⁹ Kromě tohoto časopisu se také hudební pedagogice věnuje řada sborníků, jako např. sborník *Hudební věda a výchova* vydávaný pedagogickou fakultou Univerzity Palackého, který obsahuje příspěvek Jiřího Lusky s názvem *K vývoji vztahů české hudební pedagogiky k nonartificiální hudbě*.⁴⁰ V uvedených pedagogických periodikách a sbornících jsou články nejen praktické povahy, které navrhují podněty do výuky, ale také teoretické nebo

³³ Blanka Bajerová, „Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV“, v *Musica viva in schola XIV*. (Brno: Masarykova univerzita, 1998), 15-19.

³⁴ Poledňák, *Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze: 10.-12.5.1999*.

³⁵ Jaroslav Kasan, *Výzkum Hudebnosti 1990* (Praha: Český rozhlas, 1991).

³⁶ Josef Kotek. *O české populární hudbě a jejích posluchačích: od historie k současnosti* (Praha: Panton, 1990).

³⁷ *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. (Praha: Pedagogická fakulta UK).

³⁸ *Estetická výchova: část pro hudební a výtvarnou výchovu* (Praha: SPN, 1991).

³⁹ Marián Janek, „Pedagogická interpretace populární hudby“, *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, 1992, no. 4(3) (1993): 40.

⁴⁰ Jiří Luska, „K vývoji vztahů české hudební pedagogiky k nonartificiální hudbě“, *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fac. Paedag. Musica.: Hudební věda a výchova* (Sv.) 5., 1990.

názorové, ve kterých je přístupováno k problematice moderní populární hudby v HV z různých pohledů.

Od 21. století se u nás téma moderní populární hudby a HV stává předmětem především pedagogických **kvalifikačních prací**. Tématem většiny z nich jsou výzkumy moderní populární hudby ve výuce 21. století či analýzy učebnic z pedagogického hlediska, tedy recenzování učebnic či zamýšlení se nad jejich vhodností pro výuku. Takovou prací je např. diplomová práce absolventky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity Daniely Nevolové z roku 2013 *Moderní populární hudba v učebnicích hudební výchovy na základních a středních školách*,⁴¹ která analyzuje učebnice 21. století z pohledu učitele. Didaktické návrhy a hodnocení nejsou předmětem této práce, ale jsou zajisté potřebným prostředkem k řešení problematiky moderní populární hudby v HV. Práce, které jsou podobného zaměření, nicméně opět mají spíše pohled didaktický, byly doposud napsány tři. Nejstarší z nich je diplomová práce Ondřeje Kopičky z pedagogické fakulty Univerzity Karlovy z roku 2006, jež vcelku povrchně analyzuje některé z učebnic a nekvantifikuje proporce jednotlivých žánrů moderní populární hudby.⁴² Druhá z nich je magisterská diplomová práce Evy Sovové z roku 2012 z pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, která se opět při analýze učebnic 21. století staví do pozice recenzenta, komentuje tak jejich chyby a obhajuje používání moderní populární hudby ve výuce.⁴³ Učebnice HV do roku 1989 jsou předmětem bakalářské práce Aleše Horáka z pedagogické fakulty Univerzity Karlovy obhájené v září roku 2020.⁴⁴ Horák analyzuje učebnice z 60. a 70. let, nicméně se nezaměřuje na moderní ani tradiční populární hudbu, ale repertoár řadí podle socialistických společenských témat. Žádná z kvalifikačních prací nepojednává o změnách učebnic po roce 1989 s ohledem na výběr repertoáru, nekvantifikuje proporce jednotlivých žánrů nonartificiální hudby, nezaměřuje se na umělecko-estetickou složku a nerozebírá problematiku moderní populární hudby s ohledem na dobový kontext 80. a 90. let, toto pole zůstává tedy stále volné.

⁴¹ Bc. Daniela Nevolová, „Moderní populární hudba v učebnicích hudební výchovy na základních a středních školách“ (Magisterská práce, Masarykova univerzita, 2013).

⁴² Ondřej Kopička, „Nonartificiální hudba jako učivo na třetím stupni“ (Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2006).

⁴³ Bc. Eva Sovová, „Moderní populární hudba v učebnicích hudební výchovy na ZŠ“ (Magisterská práce, Masarykova univerzita, 2012).

⁴⁴ Aleš Horák, „Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989“ (Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2020).

2. VYMEZENÍ POJMŮ

Problematika definice moderní populární hudby je dost komplikovaným fenoménem. Složitě je i její samotné pojmenování a hierarchizace stylově-žánrových druhů. Podle českých teoretiků, zejména Ivana Poledňáka a Jiřího Fukače spadá moderní populární hudba společně s tradiční populární hudbou a hudebním folklórem pod nonartificiální hudbu.⁴⁵

Podstatou pojmu nonartificiální hudba, tak jak byl definován v řadě teoretických textů, je fakt, že populární hudbu netvoří pouze rock a pop (respektive populární hudba vyvíjející se teprve zhruba od 2. poloviny 20. století), tak jak danou oblast většinou chápaly anglofonní „Popular Music Studies“, ale že jde o mnohem širší kategorii zahrnující také projevy mimo vliv afroamerického folklóru (respektive hudby jazzového okruhu). Typologická polarizace artificiální a nonartificiální hudby je v tomto smyslu užitečná tím, že umožňuje přesně odlišovat celou škálu hudebních projevů zejména na poli tradiční populární hudby (19. i 20. století), která by jinak zůstávala mimo perspektivu „Popular Music Studies“, která je ale hojně zastoupena právě ve sledovaných učebnicích HV. Nakonec dlouhodobá tradice specifického českého chápání pojmu „populární hudba“ současně ovlivňovala jak koncepce učebnic HV, tak i samotnou teorii nonartificiální hudby – jde tak v jistém smyslu o nedělitelné entity.

Potenciální problém spojený s pojmem nonartificiální hudba (ve smyslu termínu jako takového, který těžko funguje v mezinárodním kontextu, a nikoliv teorie, která se za ním skrývá) je v případě této práce bezpředmětný.

Využívání základní klasifikace podle uvedené teorie je naznačeno v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Hierarchizace řazení

ARTIFICIÁLNÍ HUDBA	Dále nesledována
NONARTIFICIÁLNÍ HUDBA	Tradiční populární hudba
	Moderní populární hudba
	Hudební folklór

⁴⁵ Poledňák, Wasserberger a Matzner, *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná*.

3. KONTEXT DOBY A MODERNÍ POPULÁRNÍ HUDBY

Podobu hudební výchovy i její teoretické reflexe na přelomu 80. a 90. let určovala řada faktorů – mezi ně lze zařadit samotný historický vývoj hudební pedagogiky a školství, dále ale také vývoj hudby a moderní populární hudby, který v našem prostředí formovala zejména státní kulturní politika komunistického režimu.

Hudební pedagogika se formovala jako součást oboru muzikologie již na konci 19. století.⁴⁶ Začátkem 20. století se řešila problematika učebních plánů a započaly tak prakticko-teoretické snahy o ustavení podoby HV. Ve školství byla zavedena jednotná soustava základních a středních škol a byla zrušena osmiletá gymnázia. Po roce 1948 po obnovení činnosti nejvyšší školské správy s názvem Ministerstvo školství a osvěty, bylo fungování školství určováno nařízeními KSČ.⁴⁷ V 60. letech byl přijat zákon o ideovém pedagogickém řízení a kontrole ve školách v rámci Ministerstva školství a kultury.⁴⁸ Normalizace měla velký vliv na oblast školství, ve kterém měli učitelé alespoň podle oficiálních úředních deklamací především politicko-ideovou roli. Museli se účastnit ideových školení, prvomájových pochodů a také museli povinně volit. Důležitou školní reformou 70. let byla tzv. Nová koncepce vzdělání, která zavedla desetiletou povinnou školní docházku a došlo tak ke zrušení devátého ročníku základní školy.

Jak již bylo řečeno, hudební pedagogika i hudební výchova vždy úzce podléhaly požadavkům státní kulturní politiky. V tomto smyslu sehrál důležitou roli nástup komunistické strany k moci v roce 1948 a její soustavná propagace domácí hudební tradice a lidové hudby, nakonec pak také požadavek hudební výchovy širších společenských vrstev. Vedle toho byl určující také nepřátelský postoj k hudebnímu importu zejména z anglofonního světa, který se dotýkal právě nových forem moderní populární hudby, jakou byl jazz, rock nebo pop. Charakter státní kulturní politiky pochopitelně nebyl po celé období komunismu jednotný, ale proměňoval se v závislosti na globálním vývoji politických vztahů.⁴⁹ Klíčový význam vzhledem k akceleraci a modernizaci hudební pedagogiky a hudební výchovy ve vztahu k moderní populární

⁴⁶ Srov. Fukač, Tesař a Vereš, *Hudební pedagogika: koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti*.

⁴⁷ Lenka Kločková, „MŠMT od Roku 1848 do současnosti“, online, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (Praha: MŠMT, 2013–2021), <https://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Srov. Katedra společenských věd, „Studijní opora Dějiny Československa (1918-1992)“, Online, <https://ksv.upol.cz/?page=dokumenty>.

hudbě měla liberální 60. léta, která byla současně obdobím nástupu vlivné generace akademiků, jež ovlivňovala vývoj disciplíny v následujících dekadách.

K této generaci patřil také Ivan Poledňák, jehož příspěvek z konference *Populární hudba a škola* z roku 1999 historický rámec teoretické reflexe daného vztahu dobře ilustruje: „Problém vztahu populární hudby a školy se ukázal a ukazuje být zapeklitějším, než se zprvu zdálo – vždyť uplynula téměř čtyři desetiletí a problém stále ještě spíše jen oťukáváme, než abychom jej opravdu uměli řešit...“⁵⁰

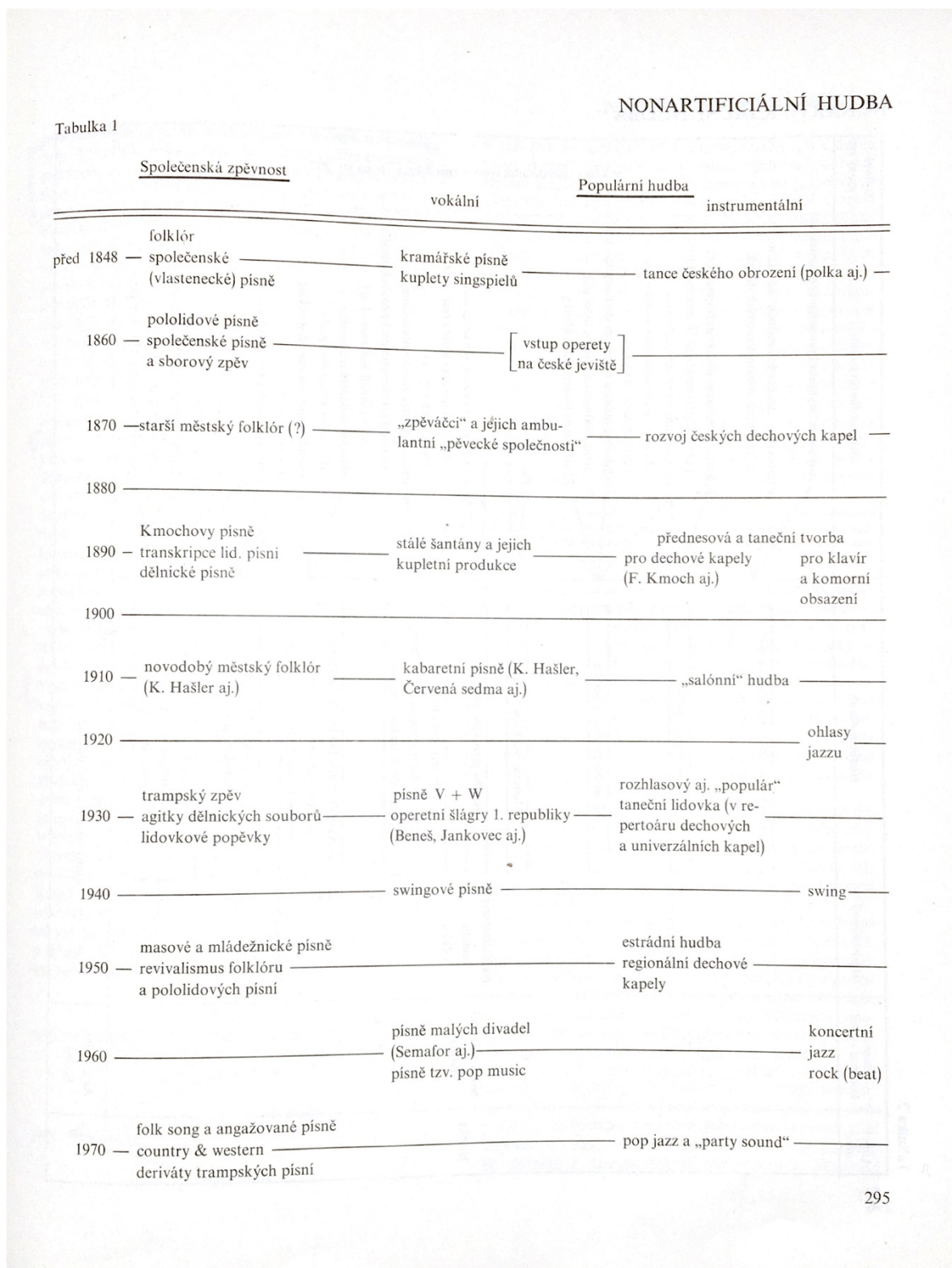
S charakterem doby a její společností souvisí změny v moderní i tradiční populární hudbě a vývoj stylově-žánrových druhů, které znázorňuje obrázek č. 1 z *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná*.⁵¹ Moderní populární hudba se svou strukturou přizpůsobuje dobovému kulturnímu i hudebnímu vývoji, a právě z tohoto důvodu bývají potíže s jejím vymezením a s klasifikací žánrů do jednoznačných kategorií (viz kapitola č. 4 - klasifikace). V českých zemích je vývoj moderní populární hudby spjat se středoevropskou a západoevropskou hudební tradicí a rozvinul se v 19. století ze stejných zdrojů.⁵² Vpád jazzových podnětů po 1. světové válce způsobil rozštěpení nonartificiální hudby na hudbu tradiční a moderní, které se nadále ve svém vývoji prolínají.

⁵⁰ Poledňák, *Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze: 10.-12.5.1999*, 8.

⁵¹ Ivan Poledňák, Igor Wasserberger a Antonín Matzner, *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná*, 295.

⁵² *Ibid.*, 313.

Obrázek 1: Stylově-žánrové druhy nonartificiální hudby

Nyní k vývoji HV na 2. stupni ZŠ se zaměřením na moderní populární hudbu a tradiční populární hudbu. Před přehledem názorových proudů a stanovisek týkajících se moderní a tradiční populární hudby a HV v literatuře, se práce krátce zmiňuje o institucích, které měly na HV velký vliv. Hudební výchovu včetně tvorby učebnic po roce 1948 ovlivňovala *Československá společnost pro hudební výchovu*⁵³ fungující v rámci *Svazu československých skladatelů* (zřízeného v květnu 1949).

Už v 50. letech se o stav HV začali zajímat pedagogové z vysokých škol a z výzkumných ústavů, jako např. Ivan Poledňák, Jan Budík, Jiří Fukač, František Sedlák či Jaroslav Herden. V roce 1967 byla činnost instituce realizována pomocí odborných komisí. Předsedou komise pro základní hudební výchovu se stal Jan Budík, který je i autorem učebnice pro 6. ročník z roku 1965 (1. vydání).⁵⁴ Po roce 1970 instituce fungovala pod názvem *Česká hudební společnost* v rámci Svazu českých skladatelů a koncertních umělců. Pod stejným názvem společnost existovala až do roku 2007, kdy se transformovala na *Společnost pro hudební výchovu České republiky*, fungující pod stejným názvem dodnes.

Předsedou společnosti byl od roku 1991 Jaroslav Herden, autor učebnice *My pozor dáme, a nejen posloucháme* z roku 1997. Z hlediska podoby učebnic HV byla společnost důležitá v letech 1984, 1986 a 1987, kdy byly pořádány pravidelné konference v Nitře. Jejich organizací společnost reagovala na reformu z roku 1978 s tzv. Novou koncepcí vzdělávání, která způsobila odstranění HV z osmého i devátého ročníku (ten byl zrušen úplně). Autoři učebnic museli na základě osnov z roku 1978 převést učiva osmého a devátého ročníku do ročníku sedmého, přičemž učivo šestého a sedmého muselo být v šestém.⁵⁵ Po roce 1989 se dále pořádaly konference, které mimo jiné řešily otázku moderní populární hudby v HV nebo využívání moderních technologií. *Společnost pro hudební výchovu* v tomto smyslu sehrála roli tím, že „vždy reprezentovala progresivní názory a metody výuky, [...], odborně a kriticky reflektovala aktuální stav hudební výchovy [...]“.⁵⁶ Novinkou po roce 1989 byla *Česká Orffova společnost*,⁵⁷ založena v roce 1995 vycházející zprv ze snahy o propojení hudební a pohybové výchovy

⁵³ Jejíž kořeny sahají do 30. let, kdy se také u nás ustavila mezinárodní společnost pro HV *International Society for Music Education (ISME)*, o jejíž vznik se zasloužil Leo Kestenber.

⁵⁴ Duzbaba a Budík, *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy*.

⁵⁵ Horák, „Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989“, 16.

⁵⁶ Jan Prchal, „80 let Společnosti pro hudební výchovu a reflexe současného stavu hudebního vzdělávání u nás“, online, 1-25, https://www.chr-cmc.org/download/Studie_Prchal.pdf, 11.

⁵⁷ Pro více informací: www.orff.cz

a zadruhé z tzv. *Schulwerku* skladatele Carla Orffa, který prosazoval do zpěvu hru na prosté hudební nástroje propojenou s pohybem a deklamací textu.⁵⁸ O českou podobu zmiňované společnosti se zasloužili čeští skladatelé Petr Eben a Ilja Hurník, mimo jiné také přispěvatelé do učebnic HV. Prvním předsedou byl Pavel Jurkovič, taktéž autor učebnic pro 7. ročník ZŠ z roku 1982 a 1991 (1. vydání).⁵⁹

Jedním z hlavních domácích představitelů, který se zabýval mimo jiné i tématem moderní populární hudby a školy byl muzikolog, pedagog a publicista Ivan Poledňák. Na jeho velké množství článků a knih bylo upozorněno ve stavu bádání. Stal se členem *Svazu československých skladatelů* a také byl spoluzakladatelem a následně vědeckým místopředsedou *Československé společnosti pro hudební výchovu*. Měl velký podíl na tzv. Nové koncepci HV, v rámci níž chtěl odbourat svazující povinné písně a prosadit větší výběr učiva i moderní populární hudby.⁶⁰

Pro ilustraci před i porevolučních názorů na HV slouží Poledňákův příspěvek z konference v Praze z roku 1999. V 60. letech byla impulzem k úvahám o moderní populární hudbě v Československu konference pořádaná ve Spojených státech amerických. Podle příspěvku ze zahraniční konference by si hudební pedagog měl uvědomit, že by se rodiče i učitelé měli učit hudbě svých potomků, a to z toho důvodu, že kultura zahrnuje i jejich potomky, nejen jejich předky.⁶¹ Poledňák shrnuje teze, které pod vlivem zahraničního vývoje (zejména USA) od 60. let krystalizovaly v české hudební pedagogice a které podle něj jsou i v roce 1999 stále platné. Mezi ně patří: zakomponování moderní populární hudby do výuky musí být přirozené a samozřejmé, ve výuce by se měly rozvinout schopnosti žáků v moderní populární hudbě a tito by měli být vedeni k jejímu aktivnímu poslechu. Co se týče širší učiva, její výběr by měl být široký a různorodý, ale vzhledem k tomu, že není možné obsáhnout všechny její podtypy je potřeba je vybrat metodou reprezentativních sond.⁶² Za klíčový podtyp je Poledňákem považován jazz, který je příkladem nového typu hudební řeči 20. století a je klíčem k muzikálu a rocku. Muzikál může např. posloužit jako materiál pro sborový zpěv. Dále

⁵⁸ Poledňák a Fukač, *Úvod do studia hudební vědy*, 196.

⁵⁹ Mihule a Jurkovič, *Hudební výchova: pro 7. roč. ZŠ*.

Mihule, Střelák a Jurkovič, *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*.

⁶⁰ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Poledňák, Ivan“, online, *Český hudební slovník osob a institucí* (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

⁶¹ Poledňák, *Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze: 10.-12.5.1999*, 8.

⁶² *Ibid.*, 9.

autor řeší důvody zařazování moderní populární hudby do výuky, mezi které patří její samotná existence a přítomnost v životě člověka. Závěrem Poledňák zmiňuje potřebu hudbu racionálně poznávat, tedy soustředit se také na hudební stavbu děl, esteticko a pokroky v hudbě. Zásadním obhájením je ale zajisté její přítomnost v životech mládeže. Obsahem referátu i jiných pedagogických pramenů je otázka přípravy nových učitelů na učivo moderní populární hudby a s tím související změny na pedagogických fakultách. V závěru referátu Poledňák připomíná ve spojitosti s množstvím učiva moderní populární hudby skutečnost, že „[...] je tu ovšem i velká rozdílnost v osobách učitelů a autorů učebnic, totiž v jejich orientaci, odborné průpravě, technickém vybavení atd.“⁶³ Zmíněná Poledňákova hypotéza je předmětem analýzy učebnic v kapitole č. 4.

Další hypotézu, která je předmětem analýzy, vyslovila v roce 1998 na konferenci katedry estetické výchovy *Musica viva in schola XIV.* v Brně Blanka Bajerová v rámci referátu *Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV*.⁶⁴ Jedná se o tvrzení, že „[s]e společenskými změnami devadesátých let vstoupila i hudební výchova do nové fáze.“⁶⁵ V 90. letech se realizovaly proměny ve vnitřní struktuře HV podle předešlých návrhů. Bajerová analyzuje učebnice pro 8. ročník z roku 1994 a učebnici *My pozor dáme, a nejen posloucháme* z roku 1997 z hlediska poslechu hudby a koncipování textu.⁶⁶ Autorka referátu v těchto aspektech v učebnicích nachází rozdíly a její hypotéza o nové fázi a proměnách HV je konfrontována v rámci analýzy učebnic.

V 60. a 70. letech se HV potýkala s řadou problémů. Řešila se např. funkce školy přebírající povinnosti matky, která už doma dětem nezpívá, a mohlo by tak dojít k zapomenutí lidových písní dalšími generacemi. Stav HV v těchto letech můžeme shrnout tvrzením Josefa Plavce: „[...] na hudební výchovu [...] není kladen vůbec žádný důraz [...], je takřka jen trpěna jako obor, který by měl v krátku ‚dožít‘.“⁶⁷ Prameny 60. i 70. let vyjadřují nesouhlas se vkusem mládeže a moderní populární hudbu berou jako něco škodlivého, co by škola měla napravovat. Názorným příkladem této teze může být opět Plavcova kapitola *Hudební výchova v ČSSR* v knize *Člověk potřebuje hudbu*, kde se o moderní populární hudbě vyjadřuje tak, že „[...] vkus dospívajících [...]

⁶³ Ibid., 14.

⁶⁴ Blanka Bajerová, „Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV“, v *Musica viva in schola XIV.*, 15-19.

⁶⁵ Ibid., 15.

⁶⁶ Herden, *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií.*

⁶⁷ Poš a Holzknecht, *Člověk potřebuje hudbu: kapitoly o hudební výchově*, 48.

zaostává v kosmopolitických křečovitých zrudnostech big beatu, swingu a jiných zvrácenostech naší doby.“⁶⁸ V pramenech nalezneme vysokou míru ideologického zabarvení, např. když Plavec dodává, že moderní populární hudba odvádí od „met socialismu a komunismu“. Hudební výchova se v 60. a na počátku 70. let soustředí na hudbu předků a dědictví národa s jeho písněmi. Moderní populární hudba je považována za „úpadkovou kosmopolitní pakulturu Západu,“ která mládež odvádí od vlastní hudební kultury.⁶⁹ I když Plavcovo pojednání je silně ovlivněno dobovou ideologií, Ivan Poledňák se jí ve své kapitole *Jazz a moderní populární hudba na škole* vyvaroval.⁷⁰ Formování tezí zmíněných výše v Poledňákově příspěvku z konference v roce 1999 je patrné již v této kapitole z roku 1969. Už v ní vysvětluje nutnosti změn v HV zařazením nového modelu včetně moderní populární hudby a východiskem je pro něj opět jazz. Oblast tradiční populární hudby a jazzu byla zařazena do učiva 8. a 9. ročníku v 60. letech a byla kladně přijata, ovšem s problémy v přípravě pedagogů a pomůcek. Závěrem Poledňák navrhuje zaměření osnov 70. let na moderní populární hudbu, a především jazz s jeho deriváty. Nicméně osnovy z 60. let platily až do roku 1978, kdy byly vydány osnovy nové, jež jsou předmětem analýzy. O výběru hudebního materiálu z let 70. pojednává kniha Františka Sedláka z roku 1977. Základním materiálem by podle něj měla být lidová píseň, píseň s ideovým působením a píseň s vlasteneckou tematikou. Opět je zde moderní populární hudba negována, když Sedlák vyjadřuje nutnost jejího omezení. Hodnotovou konotací Sedláka pro moderní populární hudbu je výraz „bezcestný šlágr“ a „problematická pop music“.⁷¹ Oproti Plavcově pojednání se přiklání k tomu, aby se učitel smířil s tím, že je tento žánr rozšířený a v dětech ukotvený, a proto by měl řídit výchovu v této oblasti a třídit písně umělecky podřadné. V roce 1976 se realizoval Projekt rozvoje vzdělávací soustavy, se kterou souvisí vydání nových osnov, učebnic a metodických příruček.⁷² Co se týče poslechu hudby ve výuce, byly s učebnicemi vydávány také gramofonové desky a užívány desky např. od I. Hurníka s názvem *Umění poslouchat hudbu*. Desky a další školní pomůcky nejsou rozbořem analýzy a rozbor dodatkových materiálů k učebnicím by mohl posloužit pro jinou diplomovou práci. I v publikaci z roku 1981 *Výchova hudbou* Ivana Poledňáka a Jana Budíka je přístupováno k moderní populární hudbě jako k méněcenné, avšak potřebné pro výuku

⁶⁸ Ibid., 49.

⁶⁹ Ibid., 69.

⁷⁰ Ibid., 250-262.

⁷¹ Sedlák, Herden a Kolář, *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*, 21.

⁷² Gregor a Sedlický, *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*, 136.

vzhledem ke střetávání zájmů žáků s touto hudbou.⁷³ Za kladné stránky moderní populární hudby autoři považují její možnost přiblížení se k mladým posluchačům a zrcadlení nových rysů a stránek života a světa.⁷⁴ Autoři navrhuji způsob, jak využívat tematických celků a poukazují na nově vydávané učebnice, které tyto celky obsahují. V učebnici pro 9. ročník je zařazena kapitola *Hudba všedního dne* s hudebním materiálem moderní populární hudby. Kromě publikací hudebních pedagogů a muzikologů, byla moderní populární hudba studována výzkumy ať už ve škole nebo obecně v populaci.⁷⁵ Výzkumy byly zveřejňovány i v periodikách, např. v *Estetické výchově 1979-80*, kde autor článku Jan Mazurek zkoumal v letech 1977/78 zájem dětí na 2. stupni ZŠ o hudbu. Došel k závěru, že „dětí mají evidentní zájem o soudobou hudbu všech žánrů.“⁷⁶ Opět i Mazurek dochází k závěru, že se soudobou hudbou, jak nazývá hudbu moderní populární, je potřeba ve výuce adekvátně pracovat vzhledem k jejím kladným podnětům jako jsou rozvoj osobnosti, rozvíjení fantazie, motivace či její aktuální výpověď problémů mladého člověka.⁷⁷

V kapitole je názorně ukázáno, že se teze a stanoviska k moderní populární hudbě ve výuce mezi pedagogy často opakují, ale jak bylo pomoci komparace článku Plavcova a Poledňákova ukázáno, záleží také na autorovi a na jeho přístupech k moderní populární hudbě. V celku komplexní shrnutí přístupů obsahuje příspěvek I. Poledňáka z konference. Nad změnami v zařazování moderní populární hudby se neustále polemizovalo, přičemž lze usuzovat, že nikdy nedošlo k přesnému stanovení přístupů k učivu moderní populární hudby až do konce 20. století. Toto tvrzení lze potvrdit i článkem v periodiku *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní* z roku 1992, ve kterém Marián Janek uvádí, „že dosud nebyl vypracován systém přístupu k populární hudbě [...]“⁷⁸ V tomto periodiku se také často vyskytují články obsahující názory na moderní populární hudbu v HV. Jejich intenzivní rozvoj začal až po roce 1989. Zdeňka Šrůtková v článku *K výuce populární hudby* z roku 1994 nabádá čtenáře, aby se zamysleli nad řešením moderní populární hudby ve školní výuce.⁷⁹ Jan Polák v článku

⁷³ Poledňák a Budík, *Výchova hudbou: příspěvek hudební výchovy k vytváření komunistického přesvědčení žáků základní školy*, 50.

⁷⁴ *Ibid.*, 51.

⁷⁵ Kasan, *Výzkum Hudebnosti 1990*.

⁷⁶ Jan Mazurek, „Soudobá hudba a rozvoj osobnosti žáka základní školy“, *Estetická výchova: měsíčník pro hudební, výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, roč. 20 (1979): 157-158.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Janek, „Pedagogická interpretace populární hudby“.

⁷⁹ Zdeňka Šrůtková, „K výuce populární hudby“, *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, 1994/95, no. 1(3): 14-16.

Hudební výchova a populární hudba z roku 1993 poukazuje na to, že jsou „osnovy a učebnice hudební výchovy zatím stále oddělené od faktického hudebního dění [...]“⁸⁰ Míra zmiňované diferenciacie je předmětem kapitoly analýzy učebnic. Problémy HV nejen v souvislosti s moderní populární hudbou jsou opakujícím se fenoménem, což potvrzuje i hodnocení Jana Prchala ve studii z roku 2014: „Porovnáme-li hodnocení situace v této oblasti v minulosti, paradoxně zjistíme, že určitý okruh problémů se stále opakuje a kritika přípravy a úrovně pedagogů je zde konstantou, ať byla formulována na přelomu 19. a 20. století, v roce 1936, 1994 nebo 2014.“⁸¹ Zmíněné hypotézy o rozdílném přístupu autorů učebnic a nové podobě HV po roce 1989 mají své závěry v analýze učebnic.

⁸⁰ Jan Polák, „Hudební výchova a populární hudba“, *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, 1992-, no. 2(3): 39-40.

⁸¹ Prchal, „80 let Společnosti pro hudební výchovu a reflexe současného stavu hudebního vzdělávání u nás“, 23.

4. ANALÝZA UČEBNIC HV PRO 2. STUPEŇ ZŠ S OHLEDEM NA POSTAVENÍ MODERNÍ POPULÁRNÍ HUDBY

Předmětem analýzy jsou učebnice HV 2. stupně ZŠ, které jsou relevantní pro zkoumání klíčového období přelomu 80. a 90. let. Nejstarší učebnice v 1. vydání je z roku 1963 a nejmladší z roku 1997. Analýza se věnuje změnám či stagnaci v zařazování moderní a tradiční populární hudby do učebnic i učebních osnov HV. Účelem analýzy je ukázat míru zastoupení nonartificiální hudby včetně jejich základních subsfér, potom vymezení prostoru pro nonartificiální hudbu ve vztahu k jejímu opačnému pólu, tedy hudbě artificiální. Poukazuje také na proměnné, které mohou determinovat charakter učebnice (provenience repertoáru, autoři učebnice, ročník, edice a rok vydání). Učebnice jsou jednotlivě rozebrány a také komparovány. Postupováno je od primární deskripce až k interpretaci proporcí repertoárového zastoupení a dalších výsledků. Existuje více možností, jak postupovat při analýze, např. se zaměřit na pedagogickou funkčnost učebnic nebo analyzovat v repertoáru podrobněji kategorii hudebního folklóru a jeho regionální různorodost, což by mohla být jedna z potenciálních cest výzkumu. V předkládané bakalářské práci je vybrán postup analýzy dílčích učebnic a jejich následná vzájemná komparace.

Základní otázkou výzkumu je, **jakým způsobem** byla moderní a tradiční populární hudba zařazována do učebnic 2. stupně HV a **jak se obměňovala** míra zastoupení a charakter především moderní populární hudby v porovnání s ostatními kategoriemi. Hypotézy přebírané od I. Poledňáka nebo B. Bajerové byly již připomenuty v minulé kapitole. První z nich je založená na faktu, že charakter učebnice determinuje **orientace autorů** a jejich vztah k jednotlivým hudebním druhům. Hypotéza B. Bajerové implikuje **zlom v podobě revolučního roku 1989**, po němž HV vstoupila „do nové fáze.“⁸² Se změnami 90. let souvisí také otázka, do jaké míry **nástup angloamerické populární hudby** podmíněný změnou orientace státní kulturní politiky poznamenal výuku HV. Uvedených hypotéz se dotýká rovněž otázka **míry diferenciacce hudebních osnov a učebnic od vlastního dobového hudebního dění**, což pak úzce souvisí s naplňováním mimoškolních hudebních zájmů žáků.

⁸² Bajerová, „Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV“.

Tabulka 2: Přehled použitých publikací

Č.	Název	Autoři	Rok vydání	Číslo vydání	První vydání	Naklad.	Počet stran
1	Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy	Oldřich Duzbaba Jan Budík	1967	3.	1965	SPN	158
2	Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy	Milica Vařechová	1980	11.	1965	SPN	192
3	Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy	Jindřich Snětina Bohuslav Vítek	1981	11.	1967	SPN	192
4	SVĚTEM HUDBY: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy	Jiří Berkovec Ilja Hurník Antonín Matzner Miroslav Střelák	1972	2.	1971	SPN	280
5	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Pavel Jurkovič	1982	1.	1982	SPN	285
6	Hudební výchova pro 6. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Miroslav Střelák	1989	1.	1989	SPN	224
7	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Pavel Jurkovič Miroslav Střelák	1993	2.	1991	SPN	238
8	Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy	Jaroslav Mihule Ivan Poledňák Petr Mašlaň	1994	1.	1994	Fortuna	256
9	Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec Ivana Štíbrová	1994	1.	1994	Jinan	80
10	Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec	1996	1.	1996	Jinan	79
11	Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec	1997	1.	1997	Jinan	64
12	Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia	Jaroslav Mihule Petr Mašlaň František Mouryc	1997	1.	1997	Fortuna	261
13	My pozor dáme a nejen posloucháme	Jaroslav Herden	1997	1.	1997	Scientia	210
14	Zpěvník: Zpěvník pro 3. - 9. ročník ZŠ	Tomáš Houška	1993	1.	1993	Tomáš Houška	432
15	Já, písnička: Zpěvník pro žáky základních škol, II. díl pro 5. - 9. třídu	Petr Jánský	1994	1.	1994	MUSIC CHEB	172

Pro komplexní analýzu je vybráno 13 učebnic v rozmezí od 60. do 90. let 20. století. Tabulka č. 2 nabízí přehled všech analyzovaných učebnic seřazených od nejstarší po nejnovější (podle 1. vydání). V tabulce jsou také informace o nakladatelství, počtu stran a číslu vydání, které je pro analýzu použito (vždy poslední změnžené vydání). Učebnic před rokem 1989 je šest a po roce 1989 sedm. Ročníky učebnic se pohybují od ročníku 6. až do 9. přičemž kvůli školské reformě z roku 1978, kdy byl zrušen ročník 9., není vydána od tohoto roku až do roku 1997 žádná učebnice pro nejvyšší ročník. Tyto čtyři ročníky jsou na základních školách součástí 2. stupně vzdělání a jsou vybrány z důvodu jejich užívání teenagery mezi 11. až 15. rokem života, což je považováno za počátek adolescence, která souvisí s vymezováním osobnosti a hudebního vkusu žáka. Důvodem k výběru periodizačního schématu 60. až 90. let je fakt, že proces obměňování učiva je dlouhodobým procesem, který se neděje z roku na rok a pro zachycení změn je potřeba analyzovat širší okruh učebnic. Kromě toho učitelé a školy mohou používat staré nebo stále stejné učebnice, pokud jsou v souladu s osnovami a v případě období před rokem 1989 byly odsouhlaseny komisí pro vydávání učebnic.

V přehledu nakladatelství lze pozorovat změny, které souvisí s historií vydávání učebnic. Jak již bylo řečeno, po roce 1989 proběhla změna školství, a tedy i učebnic. Tvorba učebnic byla před rokem 1989 kontrolována státem a pro jeden předmět a ročník určitého typu školy byla schválena a vydána jedna učebnice. Oproti tomu po roce 1989 se „produkce učebnic stala doménou volného trhu“, jak popisuje ve svém příspěvku David Greger.⁸³ Nakladatelství si začala po převratu konkurovat a už neexistovala pouze jedna učebnice pro jeden předmět stejného ročníku, ale několik různých učebnic tzv. alternativních⁸⁴ nebo také paralelních. Dříve byly schvalovány učebnice centrálně výzkumným Střediskem pro teorii tvorby učebnic, který existoval v rámci SPN v Praze. Zatímco v 90. letech se systematický výzkum neuskutečňoval a o užívání učebnic nerozhodoval centrálně stát, ale i samotná škola. V tabulce č. 2 lze tento fenomén pozorovat, když je u učebnic před 1989 nakladatelství SPN a po roce 1989 je v tabulce i Fortuna, Jinan nebo Scientia. Součástí tabulky č. 2 jsou také dva zpěvníky, jejichž analýza je pouze součástí přílohy.

⁸³ David Greger, „Proces schvalování učebnic v historickosrovnávací perspektivě“, *Pedagogická orientace* 2005, no. 15(3) (2005): 112-117.

⁸⁴ Alternativní = pro jeden předmět téhož ročníku existuje několik různých učebnic.

4. 1. Klasifikace repertoáru

Před rozřazováním repertoáru z učebnic je třeba vysvětlit kritéria, která byla užita k jeho dělení. Klasifikace nonartificiální hudby představuje poměrně složitý proces z celé řady důvodů (neostrost hranic jednotlivých stylově-žánrových druhů, jejich odlišné chápání v různých historických, sociokulturních a jiných kontextech, jejich permanentní fúze a funkční překlasifikování apod.). Pro přesnost analytického rozřazení je v klasifikaci užita kombinace více kritérií, jak naznačuje tabulka č. 3. K těm primárním patří „hlas autorit“, respektive způsob, jakým repertoár řadí odborníci na daném poli jako Josef Kotek nebo Ivan Poledňák – oporou jsou zejména jejich spisy *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*⁸⁵ a *Dějiny české populární hudby a zpěvu*.⁸⁶ Dalším kritériem je obecná žánrová příslušnost autora, kontext provozování, respektive společenské nebo institucionální uplatnění díla. Potom také kontext písně v samotné učebnici a styl skladby.

Při procesu třídění je brán v potaz také problém „klasifikačního přepólování“, a to především v souvislosti s původem skladby a její historií – týká se to například amerických tradicionálů z 19. století, které do našeho prostředí přecházely teprve v 60. letech 20. století a v podání folkových skupin i popových zpěváků zde fungovaly v rámci moderní populární hudby, a nikoliv ve smyslu původní folklórní podstaty. Podobné komplikované momenty vznikají rovněž v případě stylizací domácího folklóru skladateli z oblasti vážné hudby, dále i adaptacemi folkových písničkářů – právě zde rozhoduje žánrová příslušnost autora, případně i styl, který ale vzhledem k redukovaným ukázkám v učebnicích není vždy zcela průkazný. Složitější klasifikační problém představují také specifické formy jako muzikál nebo blues, které vzhledem ke svému dlouhému vývoji významně zasahují do všech tří subsfér nonartificiální hudby – v tomto smyslu je přihlíženo ke stylovým atributům, ale také k společenské recepci a obecnému způsobu existence daných forem v tuzemsku.⁸⁷

⁸⁵ Poledňák, Wasserberger a Matzner, *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná*.

⁸⁶ Kotek, *Dějiny české populární hudby a zpěvu: (1918-1968)*.

⁸⁷ Konkrétní zařazování repertoáru je zřejmé z excelové tabulky, která je v příloze č. 1 a pokud si jeho klasifikaci chce čtenář ověřit, může tak pomoci přílohy na CD učinit.

4. 2. Učebnice a osnovy pro 2. stupeň ZŠ

Zkoumané učebnice již byly rámcově představeny v tabulce č. 2. Tato podkapitola je ukazuje ještě v jiném světle, konkrétně z hlediska proměnných důležitých pro analýzu. Pro přehlednost jsou učebnice rozděleny podle edic, ve kterých vycházejí.

Tabulka 3: Edice učebnic

Název edice	Číslo učebnice	Název učebnice	Autoři učebnice
Učebnice pro základní devítileté školy	1	Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy	Oldřich Duzbaba Jan Budík
	2	Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy	Milica Vařechová
	3	Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy	Jindřich Snětina Bohuslav Vítek
	4	SVĚTEM HUDBY: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy	Jiří Berkovec Ilja Hurník Antonín Matzner Miroslav Střelák
Učebnice pro základní školu	5	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Pavel Jurkovič
	6	Hudební výchova pro 6. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Miroslav Střelák
	7	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy	Jaroslav Mihule Pavel Jurkovič Miroslav Střelák
	8	Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy	Jaroslav Mihule Ivan Poledňák Petr Mašlaň
	12	Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia	Jaroslav Mihule Petr Mašlaň František Mouryc
Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly	9	Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec Ivana Štíbrová
	10	Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec
	11	Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ: vybrané kapitoly	Jindřich Brabec
Učebnice pro základní školu	13	My pozor dáme a nejen posloucháme	Jaroslav Herden

V uvedené tabulce č. 3 jsou učebnice rozděleny do tří různých edic. Ve druhém sloupci jsou čísla učebnic, přičemž do čísla šest se jedná o učebnice před rokem 1989 a od čísla 7 o učebnice po něm. Učebnice č. 12 je řazena do edice *Učebnice pro základní školu* i přesto, že byla vydána až v roce 1997, ale má pro edici společného autora, jímž je Jaroslav Mihule. Učebnice č. 13 patří také do edice *Učebnice pro základní školu*, ale je od ní oddělena kvůli odlišnému autorovi a roku vydání (1997). Charakter učebnic je determinován několika aspekty. Mezi ně patří zaměření a historie autora, struktura textu, řazení a obsah kapitol, tematické celky učiva i východisko v osnovách. V případě zaměření na moderní a tradiční populární hudbu také specifické přístupy k danému žánru včetně jeho tematizace, strukturace, hodnocení apod. Důležitý je také rok vydání, tedy doba, ve které učebnice vyšla a s ní související politické a společenské zázemí doby. Právě s ohledem na tyto determinující aspekty jsou učebnice analyzovány.

4. 2. 1. Rozbor osnov

S vyučováním a vydáváním učebnic souvisí tzv. osnovy, respektive jejich předpisy a návrhy. Cílem rozboru je zjistit, zda se v rámci zkoumaného období změnil přístupy k moderní a tradiční populární hudbě a jestli osnovy s jejím zařazováním počítají.

Osnovy, schvalovány Ministerstvem školství, byly před rokem 1989 vydány v roce 1978 a 1987. V osnovách 1978 je hudební výchova a zpěv součástí výuky pouze do 7. ročníku a je vyučována jednu hodinu týdně.⁸⁸ Pojetí předmětu je determinováno charakterem doby, což lze vyvodit z popisu osnov, podle nichž má HV projevovat komunistickou výchovu i výchovu k socialistickému vlastenectví. O moderní populární hudbě je psáno jako o hudbě taneční, přičemž žáci mají být podle osnov schopni odlišit balet od lidového tance a taneční hudby. Obecně má být moderní populární hudba podle osnov ukázána ve vztahu k lidové písni. Učební osnovy kromě pojetí předmětu, výchovných cílů a tematických okruhů obsahují také soupis hudebního materiálu, jež by měl být užít v hodinách. Z moderní populární hudby je mezi písněmi k vlastnímu zpěvu žáků v 6. ročníku navržen Jaroslav Ježek: *Rub a líc*, *Kde řeky hučí proud* a *Vozíčku ke mně leť*. Ke skladbám k poslechu je doporučena *Balada z hadrů* a *Vojna* E. F. Buriana. V 7. ročníku má být v žácích probuzeno cítění a zájem pro hudbu nejen starší, ale i soudobou, kterou je ovšem podle osnov myšlena hudba socialistické společnosti.

⁸⁸ *Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-7. ročník: sborový zpěv, hra na hudební nástroj, zpěv a pohybová výchova nepovinné předměty, 5.-8. ročník.*

Doporučené písně moderní populární hudby v 7. ročníku jsou blues B. Smitkové, L. Armstronga, E. Fitzgeraldové a J. Ježka.⁸⁹ Zajímavé je, že tematické uspořádání učiva představuje výběr nejaktuálnějších problémů kulturního rozvoje, ale co hodnotit jako „nejaktuálnější“ je diskutabilní. Z hlediska vazeb na mimotřídní a mimoškolní aktivitu, jsou žáci vedeni k uvědomění si hudby v každodenním životě. Mají „[...] sledovat hudební a hudebně dramatické pořady rozhlasu a televize, pořizovat z nich amatérské magnetofonové nahrávky“.⁹⁰ Zde tedy osnovy nabádají k poslechu moderní populární hudby, která byla součástí televize i rozhlasu, ale je nutné číst osnovy až do konce, kde je napsáno, že učitel musí žákům ukázat, které pořady jsou pro ně v mimoškolním čase vhodné. Součástí osnov je nepovinný předmět sborový zpěv v 5. – 8. ročníku, ve kterém mají být zdrojem písní učebnice HV, a zpěvníky, přičemž jsou doporučeny zpěvníky s písněmi lidovými a pionýrskými. Mimo to písně z časopisu *Estetická výchova* nebo vítězné písně soutěží. Lze usuzovat, že pokud nebyly v časopise písně populární otištěny nebo na soutěžích nezměly, ve sborovém zpěvu se nejspíš neužívaly a pokud už v jednom ze zmíněných zdrojů byly, nemusel si učitel ani populární žánr vybrat.

Osnovy z roku 1987 se od těch z roku 1978 v některých aspektech liší. Změna je v jejich šíři, protože je do nich přidána charakteristika obsahu HV s výběrem hudebního materiálu. Ten je dán obsahem učebnic a metodických příruček, ovšem také učitelským výběrem z písní lidových, dětských, pionýrských i moderních populárních.⁹¹ Zde je patrná změna oproti osnovám 1978. Do cílů osnov 1987 je přidáno upozornění, že se žáci mají učit naslouchat různým druhům a žánrům hudby a neomezovat své zájmy pouze na žánry moderní populární hudby.⁹² Tematické celky se liší pouze v 7. ročníku, kde je místo celku *Minulost a přítomnost evropské hudby*, celek *Hudba minulosti a dnešek*, kterému je věnováno nejvíce ze všech celků, a sice 22 hodin. Velká změna je patrná v popisu celků, kterým není v osnovách 1978 věnována pozornost a ve kterých je napsáno např. o schopnosti rozlišování tradiční a moderní populární hudby, o poslechu v životě dnešní mládeže v oblasti folku, už v 5. ročníku. Dále o muzikálu, filmové hudbě, písničkových pořadech a poslechu vážné i moderní populární hudby v 6. ročníku a o poslechu i zpěvu písní z oblasti moderní populární hudby v ročníku 7. V osnovách z roku 1987 nejsou

⁸⁹ Ibid., 17.

⁹⁰ Ibid., 21.

⁹¹ *Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-7. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník.*

⁹² Ibid., 10.

doporučeny konkrétní písně, ale je určen pouze jejich žánr a charakter. Opět je učitel postaven do role usměřovatele studentských zájmů. Rozdíl je patrný i v užívání nástrojů ve výuce, když je psáno o elektronickém klávesovém nástroji a syntetizátoru. Hudební materiály pro nepovinný předmět sborového zpěvu jsou stále stejné a HV je vyučována pouze do 7. ročníku jednou týdně. Moderní populární hudba je obsažena v osnovách 1987 ve větší míře.

Nyní srovnáme osnovy z roku 1990 a 1996. Oproti předchozím osnovám je HV v roce 1990 zařazena i do 8. ročníku. Charakteristika obsahu je stejná jako z osnov 1987. Tematické celky jsou až do 7. ročníku stejné, až na změnu v jejich názvu ze „socialistická země“ na „naše vlast“. Nové je zařazení HV do 8. ročníku, tedy i nového tematického celku *Pestrá paleta populární hudby*. Z povinných písní vymizela *Píseň práce*, *Internacionála*, *Hymna SSSR* a *Pochod demokratické mládeže*. Cíl 8. ročníku je charakterizován chápáním vážné i moderní populární hudby „v širších vazbách společensko-funkčních a společensko-historických na úrovni svého věku.“⁹³ Moderní populární hudba je tedy opět v novějších osnovách více podporována, ovšem znovu se nevyhnula negativní konotaci v poznámce o obklopování žáků ve „společensky nežádoucích disproporcích.“⁹⁴ Díky zařazení HV do 8. ročníku mohou být žánry moderní populární hudby obsahem nového tematického celku, a sice jsou do něj zařazeny skladby spirituálu, swingu, muzikálu, malých scén, šansonu, dále skladby jazzové, rockové, beatové, country and westernové, folkové a evergreenové. Výběr písní musí splňovat estetické a didaktické požadavky.

Osnovy z roku 1996 jsou oproti předchozím třem velmi stručné, pouze na dvanáct stran. Počet ročníku se opět o jeden zvýšil s tím rozdílem, že o časové dotaci na druhém stupni rozhoduje ředitel školy, ale musí být naplněn minimální počet čtyř hodin. Cíle a přístupy k obsahu HV jsou velmi stručné. Nově je v osnovách napsáno, že volba didaktických prostředků je na rozhodnutí učitele. Už od 5. ročníku je moderní populární hudba hojně řazena do osnov, přičemž má být zařazen charleston, swingová hudba 30. let a rocková hudba z 60. let.⁹⁵ V 6. ročníku muzikál, hudba v divadle a filmu, a dokonce téma hudebního klipu. V 7. - 9. ročníku má být z moderní populární hudby řazen šanson,

⁹³ *Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-8. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, 25.*

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ *Hudební výchova: učební osnovy pro 1. až 9. ročník: vzdělávací program základní škola, 9.*

country and western, jazz, rock and roll, rhythm and blues, jazzrock, metal, střední proud a evergreen.⁹⁶ Kromě druhů moderní populární hudby se má pracovat se zvukovým záznamem na CD, s videi a s jejím novátorstvím. Nejsou specifikovány konkrétní písně, pouze druhy.

Při srovnání všech čtyř osnov lze vidět vývoj v zaměřování se na moderní populární hudbu, ale už od počátku do osnov zařazena byla. Osnovy z roku 1996 ale vynechávají jakoukoliv negativní konotaci v její souvislosti a celé HV dávají jakousi „volnost“ v učitelově zaměření, a dokonce i v počtu hodin v ročníku. Ovšem už v roce 1990 přibyl díky 8. ročníku nový tematický celek o moderní populární hudbě. Přesto mezi rokem 1990 a 1996 žádné nové osnovy vydány nebyly a může se zdát, že HV v těchto letech svým způsobem stála a s ní i volnost v zařazování moderní populární hudby. Zda měl vývoj osnov vliv na učebnice lze pozorovat níže v analýze učebnic.

4. 2. 2. Edice *Učebnice pro základní devítileté školy*

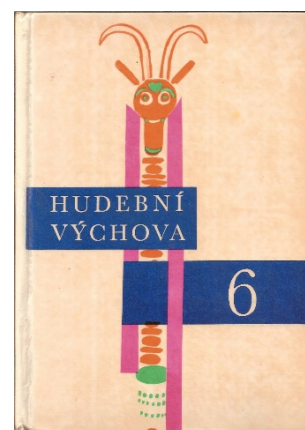
Do první edice spadají učebnice č. 1 až 4. Obsahuje učebnice pro všechny čtyři ročníky 2. stupně, přičemž každá z nich byla zpracována jinými autory.

První učebnicí je *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy* Oldřicha Duzbaba a Jana Budíka.⁹⁷

Tabulka 4: Učebnice č. 1

Název publikace	Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy
Autoři	Oldřich Duzbaba, Jan Budík
Rok vydání	1967
Číslo vydání	3.
Rok 1. vydání	1965
Nakladatelství	SPN
Počet stran	158

Obrázek 2: Obálka učebnice č. 1

Tabulka č. 4 podává základní informace o první učebnici. Učebnice byla vydána naposledy v roce 1979 v 13. nezměněném vydání. Úpravy písni provedl Petr Eben, Ilja

⁹⁶ Ibid., 11.

⁹⁷ Duzbaba a Budík, *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy*.

Hurník, Viktor Kalabis, Arnošt Košťál, Alexander Moyzes a Oldřich Duzbaba. Učebnice obsahuje řadu ilustrací a obrázků, které udělal Antonín Strnadel a fotografie pořídil Josef Sudek. Učebnice byla recenzována profesory a pedagogy, kteří učebnice také tvořili jako např. Jaroslav Mihule. Oldřich Duzbaba (1908–1985) byl hudební pedagog, který pracoval v oboru; Jan Budík (1915–1995) byl pedagog, autor zpěvníků a literatury o HV. Zastával funkci v komisi pro základní HV v rámci *Československé hudební společnosti* od roku 1967 do roku 1972, kdy byla zrušena. Napsal spoustu učebnic HV a publikací společně s již široce rozebíraným I. Poledňákem. I další z autorů zastávali funkce v rámci komisí např. Miroslav Štrelák. Z hlediska struktury, učebnice vždy na začátku nové kapitoly popisuje její poslání často poetickým způsobem nebo s vlasteneckým zabarvením. Učebnice obsahuje patnáct kapitol, jejichž názvy *Zahrajte mi do kola* či *Na tebe, synečku, zapomnět nemožu* konotují druh hudebního folklóru. Písničky jsou prokládány poslechem skladatelů artificiální hudby. Učebnice neobsahuje žádnou kapitolu ani zmínku o moderní či tradiční populární hudbě. Hlavním tématem jsou lidové písně, lidové tance a socialistická témata týkající se mládeže.⁹⁸

V tabulce č. 5 je kvantifikován repertoár první učebnice, přičemž pro lepší přehlednost je tabulka přenesena do grafu, který vyjadřuje procentuální zastoupení jednotlivých kategorií. Učebnice obsahuje celkově 88 skladeb, přičemž 31 spadá do artificiální hudby a 57 do nonartificiální hudby. Z této množiny reprezentuje moderní populární hudbu pouze jedna skladba, konkrétně *Píseň o raketě* Jiřího Šlitra a Jiřího Suchého. Tradiční populární hudba je zastoupena 11 skladbami konkrétně se jedná o písně budovatelské *Cesta do školy* Zdeňka Jonáka a Pavla Šoltésze nebo *Se zpěvem a smíchem*, hymny např. *Československá státní hymna*, *Hymna Sovětského svazu*, která je v ruštině a také revoluční písně dělnické např. *Píseň práce*. Hudební folklór se 45 skladbami (51 %) nad subsférami převažuje. V celé učebnici jako ve všech ostatních převažují písně v českém jazyce, ale je v ní několik písní cizího původu, které jsou i v cizím jazyce, tedy dvě písně původu ruského jsou v ruštině (viz příloha).

⁹⁸ Více k socialistickým tématům v práci Aleše Horáka: Horák, „Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989”.

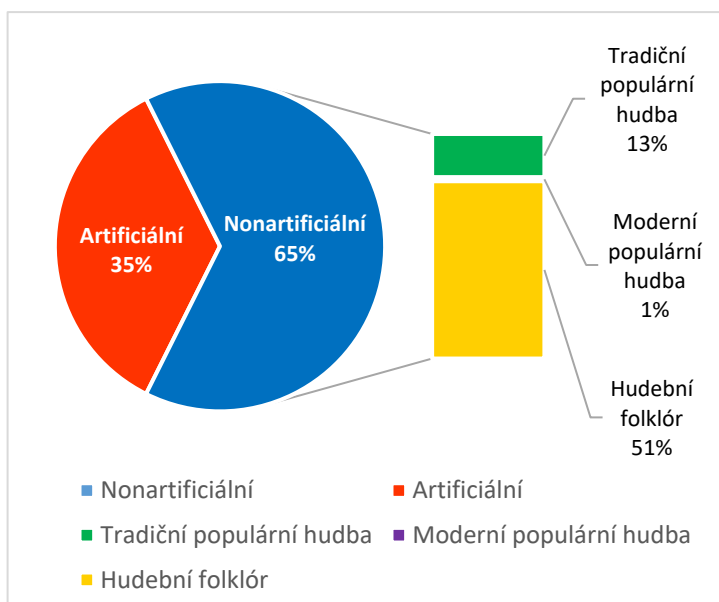
Tabulka 5: Skladby v učebnici č. 1

Počet skladeb	88
Artificiální	31
Nonartificiální	57

Tradiční populární hudba	11
Moderní populární hudba	1
Hudební folklór	45

Graf 1: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 1

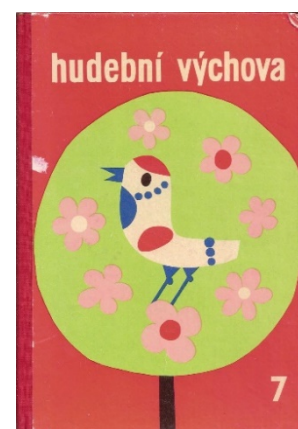

Druhou učebnicí z edice *Učebnice pro základní devítileté školy* je *Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy* Milicy Vařechové.⁹⁹

Tabulka 6: Učebnice č. 2

Název publikace	Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy
Autoři	Milica Vařechová
Rok vydání	1980
Číslo vydání	11.
Rok 1. vydání	1965
Nakladatelství	SPN
Počet stran	192

Obrázek 3: Obálka učebnice č. 2

Učebnice byla vydána naposledy v roce 1980 v 11. vydání (viz tabulka č. 6). Autorkou byla pedagožka HV Milica Vařechová (1907–1984), s níž na publikaci spolupracovala Olga Janovská. Sborové úpravy podobně jako v učebnici č. 1 udělal Alexandr Moyzes, Karel Reiner, Jaromír Podešva, Petr Eben, Ilja Hurník a Gustav Křivinka. Ilustroval a graficky ji upravil Karel Vodák. Struktura knihy je podobná jako u předchozí učebnice, avšak každá kapitola začíná básní s tendenčními myšlenkami.

⁹⁹ Vařechová a Janovská, *Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy*.

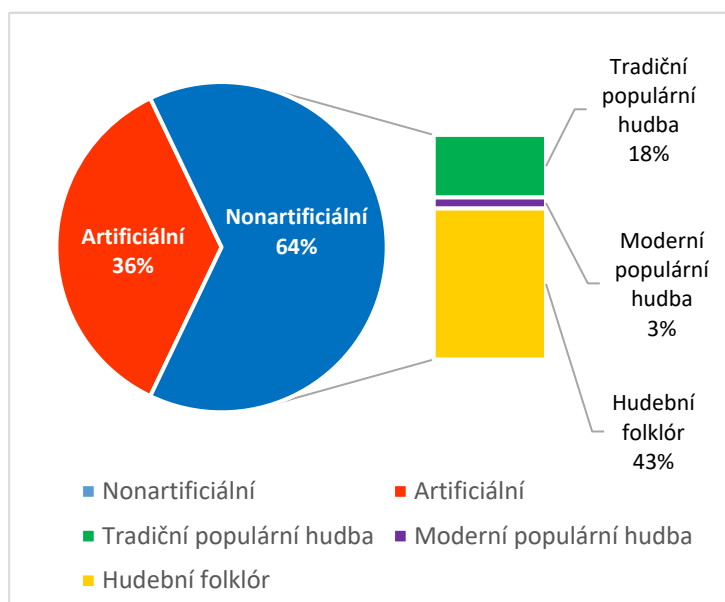
Učebnice obsahuje opět 15 kapitol, v rámci nichž jsou zařazeny lidové, revoluční a budovatelské písně. Kromě nich jsou opět kapitoly věnovány umělé hudbě světových i českých skladatelů. Jednotlivé kapitoly jsou odděleny texty s ideologicky laděnými tématy, které mají funkci výchovnou.¹⁰⁰ Charakter doby lze pozorovat v kapitole *Hudba spojuje národy*, která symbolizuje propojenost Československa a Sovětského svazu. Opět učebnice neobsahuje žádnou kapitolu ani zmínku o moderní či tradiční populární hudbě.

Procentuální zastoupení umělé a nonumělé hudby je téměř totožné s předchozí učebnicí (viz tabulka č. 7 a graf č. 2). V oblasti nonumělé hudby došlo k mírnému nárůstu u moderní i tradiční populární hudby. Z tradiční populární hudby je obsaženo 17 skladeb (18 %) a z moderní populární hudby tři (3 %), ve které přibyl spirituál amerických černochů *Dál zvěstujte tu zprávu* a americká odborářská píseň *Na čí straně jsi?* a *Vzorné dítě* od trampského písničkáře Bedřicha Nikodema. Z tradiční populární hudby jsou nově zařazeny budovatelské písně *Písnička budovatelů*, *Pochod veselých dětí*, z hymen *Internacionála* a také *Kaťuša*, *Píseň šťastných dětí* nebo *Zpěv svobody*. Na jazyky je učebnice č. 2 v porovnání s první bohatší. Celkem je písní cizího původu v cizím jazyce devět. Dvě jsou chorvatsky, jedna polsky, pět rusky a jedna srbsky.

Tabulka 7: Skladby v učebnici č. 2

Počet skladeb	95
Umělé	34
Nonumělé	61
↓	
Tradiční populární hudba	17
Moderní populární hudba	3
Hudební folklór	41

Graf 2: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 2

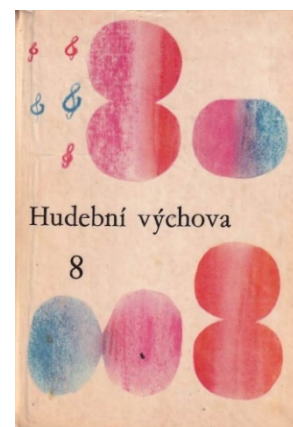
¹⁰⁰ Horák, „Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989“, 26.

Třetí učebnicí z první edice je *Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy* od Jindřicha Snětiny a Bohuslava Vítky.¹⁰¹

Tabulka 8: Učebnice č. 3

Název publikace	Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy
Autoři	Jindřich Snětina, Bohuslav Vítek
Rok vydání	1981
Číslo vydání	11.
Rok 1. vydání	1967
Nakladatelství	SPN
Počet stran	192

Obrázek 4: Obálka učebnice č. 3

Základní informace o učebnici č. 3 jsou uvedeny v tabulce č. 8. Naposledy byla vydána v roce 1981 v 11. vydání. Někteří z editorů písní jsou opět stejní jako v předchozích učebnicích. Provedli je Miloslav Kabeláč, Alexander Moyzes, Petr Eben a Jan Zdeněk Bartoš. Učebnice byla ilustrována Stanislavem Kolíbalem. Bohuslav Vítek (1911–1992) byl učitel, sbormistr, vedoucí orchestrálních sdružení a pionýrských souborů. Upravoval lidové písně a je autorem metodických příruček a článků v časopise *Hudební věda*.¹⁰² Struktura učebnice je jiná než u předchozích dvou z první edice. V knize chybí texty, které by propojovaly kapitoly nebo popisovaly písničky. Učebnice je celkově oprostěna od výchovných textů s ideologickými myšlenkami. Kromě pár básní jsou texty delšího rozsahu užity pouze pro medailonky umělců a popisy jejich děl. Učebnice obsahuje 17 kapitol a i přesto, že je opět velké množství z nich věnováno hudebnímu folklóru nebo umělému folkloru, oproti předchozím učebnicím je zde kapitola s názvem *Mládí zpívá*, která obsahuje i čtyři písně z moderní populární hudby. Tato kapitola odkazuje na oblibu J. Ježka, J. Voskovce, J. Wericha a dvojice Šlitr a Suchý. Oproti učebnicím č. 1 a 2 této edice je zde zmínka o moderní populární hudbě. Na straně 180 je jedna stránka dlouhý odstavec s názvem *Hudba kolem nás*, ve kterém se zmiňuje zájem o moderní taneční a zábavnou hudbu u mladých lidí.¹⁰³ Ta je krátce

¹⁰¹ Snětina a Vítek, *Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy*.

¹⁰² „Bohuslav Vítek“, online, Osobnosti regionů (Česká Třebová: Městská knihovna v České Třebové, 2009), <https://www.osobnostiregionu.cz/osoby/1535-bohuslav-vitek-1911-1992>

¹⁰³ Snětina a Vítek, *Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy*, 180.

charakterizována a dále je upozorněno, že trvalejší hodnotu má pouze dobrá hudba ať už se jedná o druh „vážné hudby“ nebo té zábavné.¹⁰⁴

Ve třetí učebnici je 86 skladeb z toho 38 spadá do oblasti artificiální a 48 do nonartificiální. Oproti učebnici č. 2 poklesla nonartificiální hudba o 8 %, přesto, že se jedná o učebnici pro vyšší ročník. Tradiční populární hudba klesla z 18 na 8 %, ale přibýlo moderní populární hudby (8 %). Z tradiční populární hudby je v učebnici sedm skladeb např. rusky i česky *J sme pro mír* nebo *Veselý vítr* Isaaka Dunajevského, ruského autora tradiční populární hudby. Oproti oběma učebnicím z první edice obsahuje tato pro 8. ročník z moderní populární hudby tři americké lidové písně *Jede farmář (The farmer)*, *Skoč tam, natrhej (Pick a bale o' cotton)* a *Návrat (Poor wayfaring stranger)*, která je dokonce s anglickým i českým textem; spirituál amerických černochů *Jdi, Mojžíš* a dvě písně J. Ježka, J. Voskovce a J. Wericha *Proti větru* a *Svět patří nám*. Poslední písní z moderní populární hudby je *Tulipán* J. Šlitra a J. Suchého. Písně J. Ježka nebyly součástí první ani druhé učebnice. Cizojazyčných písní cizího původu je osm, přičemž jedna je anglicky, bulharsky, německy a srbsky, dvě jsou polsky a rusky.

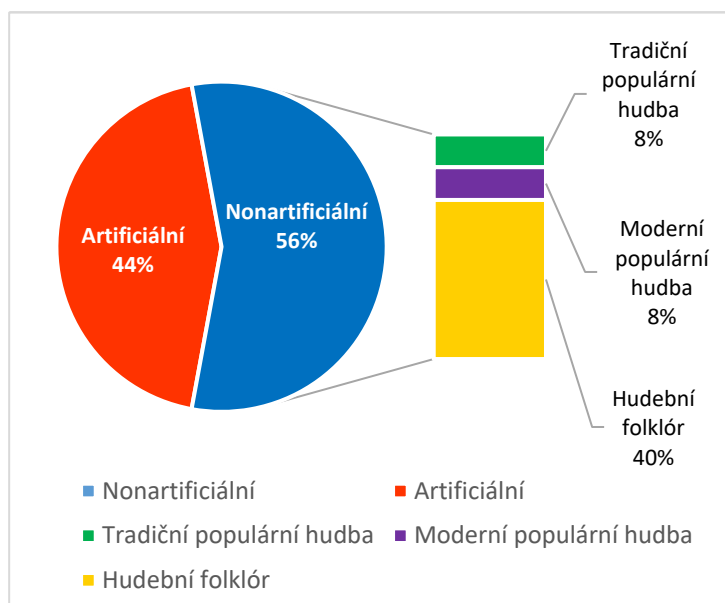
Tabulka 9: Skladby v učebnici č. 3

Počet skladeb	86
Artificiální	38
Nonartificiální	48

↓

Tradiční populární hudba	7
Moderní populární hudba	7
Hudební folklór	34

Graf 3: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 3

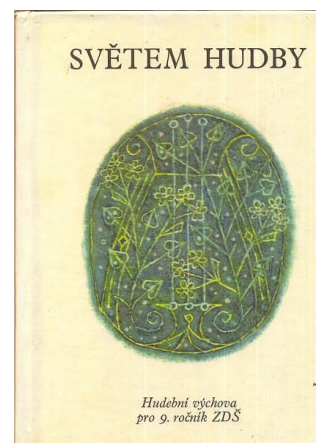
¹⁰⁴ Ibid., 181.

Čtvrtou učebnicí, poslední z první edice, je *Světlem hudby: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy* čtyř autorů, a sice Jiřího Berkovce, Iljy Hurníka, Antonína Matznera a Miroslava Střeláka.¹⁰⁵

Tabulka 10: Učebnice č. 4

Název publikace	SVĚTEM HUDBY: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy
Autoři	Jiří Berkovec, Ilja Hurník, Antonín Matzner, Miroslav Střelák
Rok vydání	1972
Číslo vydání	2.
Rok 1. vydání	1971
Nakladatelství	SPN
Počet stran	280

Obrázek 5: Obálka učebnice č. 4

O poslední učebnici z edice *Učebnice pro základní devítileté školy* pojednává tabulka č. 10. Učebnice byla vydána pouze dvakrát, po druhé v roce 1972 v nezměněném vydání. Písničky upravil Alexander Moyzes, Miloslav Kabeláč, Petr Eben, Václav Trojan, Klement Slavický, Vilém Závada a Jan Zdeněk Bartoš. Obrázky v textu udělal Fr. Tichý a frontispice je od Raoula Dufyho. Podle popisu knihy na první straně se o knihu nejvíc zasloužil Jiří Berkovec a Ilja Hurník. Antonín Matzner udělal kapitolu o jazzu a Miroslav Střelák uspořádal oddíl *Zpíváme*. Jiří Berkovec (1922–2008) byl muzikolog, hudební skladatel a spisovatel a je hlavním autorem této učebnice. Byl součástí mnoha institucí např. Československého rozhlasu, vydavatelství Supraphon, České hudební společnosti, Společnosti Bedřicha Smetany a mnoha dalších. Práce věnoval např. Antonínu Dvořákovi nebo Bedřichu Smetanovi a sám byl skladatelem, nejznámější dílo je sci-fi opera *Krakatit* a symfonická báseň *Stříbrný vítr*.¹⁰⁶ Dalším z autorů je Ilja Hurník (1922–2013), skladatel, klavírista, spisovatel, pedagog a hudební

¹⁰⁵ Berkovec, *Světlem hudby: kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy*.

¹⁰⁶ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Berkovec, Jiří”, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=6799.

popularizátor.¹⁰⁷ Pocházel z Ostravy, ale většinu svého života strávil v Praze. Řídil výchovné koncerty pro žáky jako sólista v Ostravské filharmonii, působil na Pražské konzervatoři a spolu s Petrem Ebenem udělali českou verzi Orffovy školy. Řada jeho písní je mimo jiné obsahem učebnic. Jeho tvorba je ovlivněna slezskou lidovou písní a později také neoklasicismem. Pořádal také popularizační pořady rozhlasové a televizní. Miroslav Střelák (1934–současnost) je hudební pedagog, který studoval na Pražské konzervatoři hru na kytaru i na violoncello, na vysoké škole český jazyk a hudební výchovu a získal doktorát filozofie na Karlově univerzitě. Jeho hodiny HV na základní škole popisuje Pavel Jurkovič jako plodné a příjemné. Zajímavým aspektem jsou Chebské kurzy modernizace HV, kterých se Jurkovič a Střelák účastnili a které Střelák obohacoval novými písněmi a pedagogickými nápady. Od roku 1990 je profesorem na konzervatoři. Posledním spoluautorem této učebnice je Antonín Matzner (1944–2017), muzikolog, publicista a organizátor.¹⁰⁸ Založil jazzový klub v Plzni, spolupracoval na pořadech o jazzu s Československým rozhlasem a dějinám jazzu vyučoval. Všichni autoři mají bohaté zkušenosti s hudbou, hudební pedagogikou a v případě Iljy Hurníka a Antonína Matznera s oblastí moderní populární hudby. Strukturálně je kniha jiná než předchozí tři. Obsahuje dva velké celky, které jsou dále děleny na kapitoly. První celek je vyplněn velkým množstvím textu, který pojednává o dějinách hudby, skladatelích, hudbě folklórní, oblasti artificiální hudby, ale i o subsféře moderní populární hudby. Ve druhém celku jsou písničky ke zpěvu. Invencí této učebnice je sedm stran dlouhá kapitola *Populární hudba a jazz*. V ní jsou rozebírány druhy jako jazz, swing, spirituál a taneční píseň. Moderní populární hudba je brána vcelku kladně, ale je upozorněno na její záporné tendence v nadměrné produkci a laciném „podbízení vkusu širokého obecnstva.“¹⁰⁹

Tabulka č. 11 a graf č. 4 naznačuje, že čtvrtá učebnice má nejvíce skladeb moderní populární hudby z celé edice. Tato kategorie tvoří 12 % repertoáru, což je deset skladeb. Velké zastoupení má J. Ježek s J. Voskovcem a J. Werichem a jejich písně z her *Těžká Barbora* (1937) a *Balada z hadrů* (1935), a sice *Co na světě mám rád*, *David a Goliáš*

¹⁰⁷ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Hurník, Ilja“, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4979.

¹⁰⁸ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Matzner, Antonín“, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=7361.

¹⁰⁹ Berkovec, *Světlem hudby: kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy*, 70.

a *Hej, pane králi*. Oproti předchozím třem učebnicím tato obsahuje americkou kovbojskou píseň *Tam v Texasu (Deep in the Heart of Texas)* a kanadskou lidovou píseň *Starý farmář John (Old Farmer John)*. Do desíti skladeb moderní populární hudby patří také tři spirituály amerických černochů např. *Vozíčku ke mně leť (Swing Low, Sweet Chariot)*, americká lidová píseň *V starý chajdě drnový (The Little Old Sod Shanty)* a *Honky-tonky blues* J. Šlitra a J. Suchého. Tradiční populární hudbu tvoří pouze čtyři skladby např. opět píseň Isaaka Dunajevského tentokrát *Píseň o vlasti*, ta je v učebnici česky i rusky nebo *Všichni jsme mladí* Ludvíka Poděště. V cizích jazycích je sedm písní cizího původu, a sice dvě latinsky, dvě polsky a tři rusky.

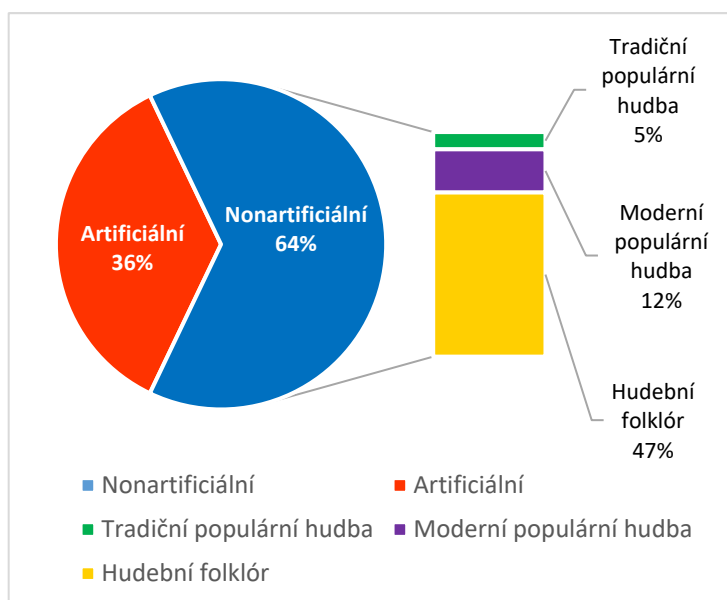
Tabulka 11: Skladby v učebnici č. 4

Počet skladeb	81
Artificiální	29
Nonartificiální	52

↓

Tradiční populární hudba	4
Moderní populární hudba	10
Hudební folklór	38

Graf 4: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 4

4. 2. 3. Edice *Učebnice pro základní školu*

Do druhé analyzované edice *Učebnice pro základní školu* spadají učebnice č. 5 až 8 a také učebnice č. 12. Všechny mají společného autora Jaroslava Mihule. Po knížku č. 6 se jedná o učebnice před rokem 1989.

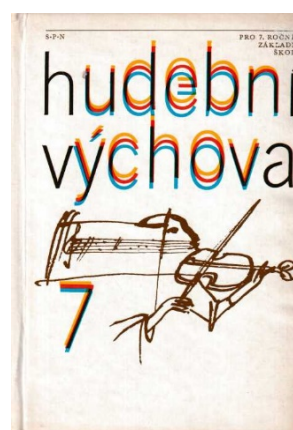
Pátou učebnicí je *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy* Jaroslava Mihule a Pavla Jurkoviče.¹¹⁰

¹¹⁰ Mihule a Jurkovič, *Hudební výchova: pro 7. roč. ZŠ*.

Tabulka 12: Učebnice č. 5

Název publikace	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy
Autoři	Jaroslav Mihule, Pavel Jurkovič
Rok vydání	1982
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1982
Nakladatelství	SPN
Počet stran	285

Obrázek 6: Obálka učebnice č. 5

Naposledy byla vydána v roce 1989 v 6. nezměněném vydání (tabulka č. 12). Písně upravili Petr Eben, Miloslav Kabeláč, Alexander Moyzes, Pavel Jurkovič, Jaromír Podešva, Václav Čtvrtek, Zoltán Kodály a Gustav Křivinka. Perokresbami knihu doplnil Vladimír Tesař, a kromě dvou autorů měla kniha i pedagogického poradce, kterým byl Miroslav Střelák, také autor několika analyzovaných učebnic. Jaroslav Mihule (1930–současnost) je muzikolog, pedagog, diplomat a skladatel.¹¹¹ Dosáhl až na titul profesora, studoval hudební výchovu, českou filologii, skladbu a dirigování a věnoval se Bohuslavu Martinů. Byl i velvyslancem České republiky v Nizozemsku jako expert na otázky vysokých škol, pověřen Ministerstvem školství. Napsal velké množství didaktických materiálů a zabýval se vztahem hudby a pohybu nebo hudební pedagogiky a psychologie. Druhým z autorů je Pavel Jurkovič (1933–2015), který byl hudebním pedagogem, zpěvákem, skladatelem a publicistou.¹¹² Byl zpěvákem u Nových pěvců madrigalů a komorní hudby, spolupracoval s Československým rozhlasem v redakci pro děti a mládež, vytvořil pořady HV pro Českou televizi, upravoval lidové písně, pro děti i komponoval a založil v roce 1995 Českou Orffovu společnost. Učebnice je dělena pouze na pět kapitol a oproti knihám z první edice obsahuje předmluvu, která je radostného charakteru. Pro učebnice této edici je novinkou nutnost spojení učiva osmého a devátého ročníku kvůli jeho zrušení v roce 1978. Strukturálně je tato edice podobná první edici, ale

¹¹¹ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Mihule, Jaroslav”, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1003381.

¹¹² Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Jurkovič, Pavel”, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1000881.

má spíše charakter cvičebnice, vzhledem k tomu, že pod každou písní je několik otázek k zodpovězení nebo návrhů, co na písni vyzkoušet. Většina kapitol je o umělé hudbě, pár také o hudebním folklóru ale objevuje se i krátké pojednání o jazzu u písně *Kde řeky hučí proud*, o moderní nahrávací technice a v krátkých zamyšleních např. s názvem *Kolik podob má hudba* i pár zmínek o moderní populární hudbě. Dokonce jsou citovány i vzpomínky Louise Armstronga o New Orleans a Joe Oliverovi. Učebnice č. 4 z první edice obsahovala spíše dějiny moderní populární hudby, ale v této učebnici, jsou žáci vedeni k přemýšlení nad jejími funkcemi a podobou. Zamyšlení o podobě hudby obsahuje mnoho pozitivních konotací o moderní populární hudbě. „V přívalu pop-music žijeme stále a můžeme kolem sebe pozorovat rozmanité její podoby.“¹¹³ Je zmiňováno zrození pop-music a její průkopníci anglická skupina Beatles a z oblasti hudby u nás J. Ježek. Možnou negativní konotací může být otázka na konci zamyšlení, zda je pravda, že poslouchání pouze hudby oddechové, tedy nejspíše myšleno moderní populární, vede k pohodlnosti a duševní lenivosti. Je otázkou, zda autoři knihy tuto otázku zařadili pro schválení učebnice či chtěli otázku položit, aby žáci sami měli možnost prosadit svůj názor a zapojit se do diskuze.

V tabulce č. 13 a grafu č. 5 lze pozorovat vyrovnanost oblastí umělé a nonumělé hudby v páté učebnici. I přesto, že je v několika kapitolách moderní populární hudba zmiňována, je zastoupena pouze pěti skladbami. Třemi z nich jsou černošské spirituály např. *Svatí pochodují (Oh when the saints go marching in)* v učebnicích také pojmenována jako *Až jedenkrát* nebo *Kde řeky hučí proud (Down by the Riverside)*. Opět je zastoupen J. Ježek s *Proti větru* a americká lidová píseň *Nováček*. Z tradiční populární hudby je obsažen repertoár, který už byl v předchozích učebnicích, a sice pět písní socialistického charakteru např. *Jsme pro mír*, *Zpěv svobody* nebo *Hymna Sovětského svazu*. Nutno zmínit, že ve všech učebnicích silně převažuje kategorie hudebního folklóru, zde např. 42 %. Z písní cizího původu, které jsou i v cizím jazyce je jedna píseň anglicky, jedna polsky a dvě rusky.

¹¹³ Mihule a Jurkovič, *Hudební výchova: pro 7. roč. ZŠ*, 229.

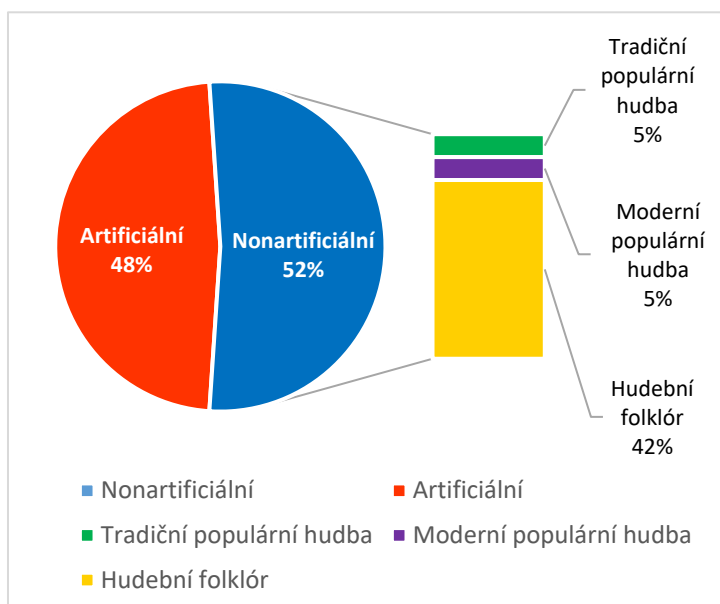
Tabulka 13: Skladby v učebnici č. 5

Počet skladeb	94
Artificiální	45
Nonartificiální	49

Tradiční populární hudba	5
Moderní populární hudba	5
Hudební folklor	39

Graf 5: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 5

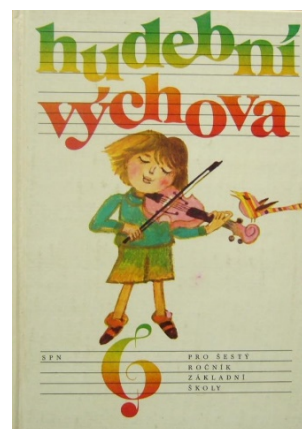

Učebnici č. 6 je *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy* od Jaroslava Mihule a Miroslava Střeláka.¹¹⁴

Tabulka 14: Učebnice č. 6

Název publikace	Hudební výchova pro 6. ročník základní školy
Autoři	Jaroslav Mihule, Miroslav Střelák
Rok vydání	1989
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1989
Nakladatelství	SPN
Počet stran	224

Obrázek 7: Obálka učebnice č. 6

O šesté učebnici je informováno v tabulce č. 14. V roce 1990 byla vydána v doplněném vydání stále označovaném jako první. Zařazené písně byly opět upraveny stejnými autory, mezi které patří Petr Eben, Alexander Moyzes, Karel Reiner, Pavel Jurkovič a Martin Kluk. Ilustroval ji Josef Paleček a pedagogickou spoluprací, stejně jako u předchozí učebnice této edice byl Miroslav Střelák, který spolupracoval i na učebnici č. 4 v první edici. Kontext autorů je již v rámci jiných učebnic rozebrán, a proto je rovnou

¹¹⁴ Mihule a Střelák, *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*.

zhodnocena struktura. Ta je dost podobná jako u předchozí učebnice ze stejné edice, ale obsah je rozdělen podle měsíců, znázorňujících období rozboru daného celku, a pouze na dva větší celky. Socialistická témata nejsou obecně v této edici tak časté jako v edici první, ale stále se nějaké objevují. Stále jsou zařazovány povinné písně z osnov a v předmluvě autoři pojednávají o míru na zemi, ale hlavní myšlenkou je pro ně radost z hudby opět podobně jako v předchozí učebnici. Invenčí této učebnice je slovníček hudebních pojmů, kde je i heslo „populární hudba“. Ta je vysvětlena jako „[...] druh hudby zábavné, přístupné širokým masám a těšící se široké oblibě [...]“¹¹⁵ V učebnici je zařazena i půlstránková podkapitola „populární hudba“, která ale není o moderní populární hudbě ale spíše tradiční, protože jsou obsahem symfonické pochody, rozebírány funkčně jako hudba k tanci či pochodu.

Podle grafu č. 6 a tabulky č. 15 patří do moderní populární hudby pouze tři písně, což je 5 % ze všech skladeb v učebnici. Zastoupen je pouze J. Ježek, J. Voskovec a J. Werich s *Hej, pane králi a Svět patří nám* a J. Šlitr s J. Suchým s písní *Malé kotě*. Učebnice č. 1, která byla z první edice a byla pro 6. ročník stejně jako tato šestá učebnice, obsahovala z moderní populární hudby pouze písně J. Šlitra a Suchého, tedy českých zástupců, zde je tomu stejně. Všech pět skladeb tradiční populární hudby už bylo součástí jiné učebnice např. *Internacionála, Píseň brigády* nebo *Veselý Vitr*. Žádná píseň není v cizím jazyku.

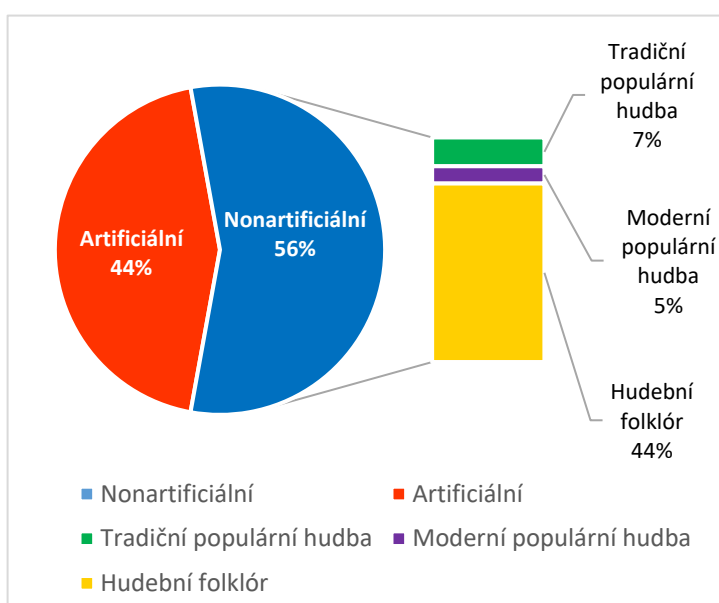
Tabulka 15: Skladby v učebnici č. 6

Počet skladeb	70
Artificiální	31
Nonartificiální	39

↓

Tradiční populární hudba	5
Moderní populární hudba	3
Hudební folklór	31

Graf 6: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 6

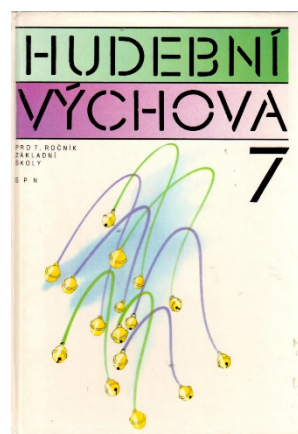
¹¹⁵ Ibid., 208.

Sedmá učebnice byla vydána po roce 1989 a je jí *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy* opět stejných autorů tedy Jaroslava Mihule, Pavla Jurkoviče a Miroslava Střeláka.¹¹⁶

Tabulka 16: Učebnice č. 7

Název publikace	Hudební výchova pro 7. ročník základní školy
Autoři	Jaroslav Mihule, Pavel Jurkovič, Miroslav Střelák
Rok vydání	1993
Číslo vydání	2.
Rok 1. vydání	1991
Nakladatelství	SPN
Počet stran	238

Obrázek 8: Obálka učebnice č. 7

Učebnice byla vydána naposledy v roce 1993 v 2. vydání, které je analyzováno (viz tabulka č. 16). Autoři písní jsou stejní jako u předchozí učebnice. Ilustrovala ji Jitka Walterová. Mihule, Jurkovič a Střelák je trojice autorů, která se podílí na celé edici, a jsou rozebráni v předchozích učebnicích. Kniha je strukturována podobně jako její předchůdkyně pro 6. ročník, v obsahu jsou dva celky dělené na další podkapitoly a opět měsíce pro probírání učiva. Heslo ve slovníčku pojmu „populární hudba“, se liší pouze doplněním, že bývá soudobá zábavná hudba nazývána také spojením pop-music z anglického jazyka, kde slovo pop znamená populární.¹¹⁷ Předmluva je rozsáhlejší a působí „bojovněji“, když popisuje velké boje Čechů a tvrdý život českého národa. Také název první kapitoly *Umění v zápase o svobodu a pokrok* s písněmi *Jen dál* a písněmi z moderní populární hudby *Proti větru* a *Náměšť* působí jinak než u předchozích učebnic, kde prvními písněmi byli většinou písně veselého charakteru s názvy *Se zpěvem a smíchem* nebo *Pieseň šťastných dětí*. Nový charakter začátku učebnice by mohl být způsoben změnami po sametové revoluci 1989.

I přesto, že učebnice začíná písněmi z moderní populární hudby, z grafu č. 7 a tabulky č. 17 je patrné, že to jsou jediné dvě písně z této kategorie, které učebnice

¹¹⁶ Mihule, Střelák a Jurkovič, *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*.

¹¹⁷ *Ibid.*, 228.

obsahuje. Učebnice má velmi malé zastoupení v tradiční populární hudbě, jelikož obsahuje pouze tři skladby této kategorie. Písňe *Kaťuša* a *Kde domov můj* už obsahem učebnic byly, ale přibyla hymna *Nad Tatrou sa blýská*. I když byla učebnice vydána po druhé v roce 1993, tedy po sametové revoluci, žádný nárůst v moderní nebo tradiční populární hudbě neproběhl, spíše naopak, obsahuje menší zastoupení než u předchozích šesti učebnic. Z cizích jazyků je jedna ruská píseň rusky.

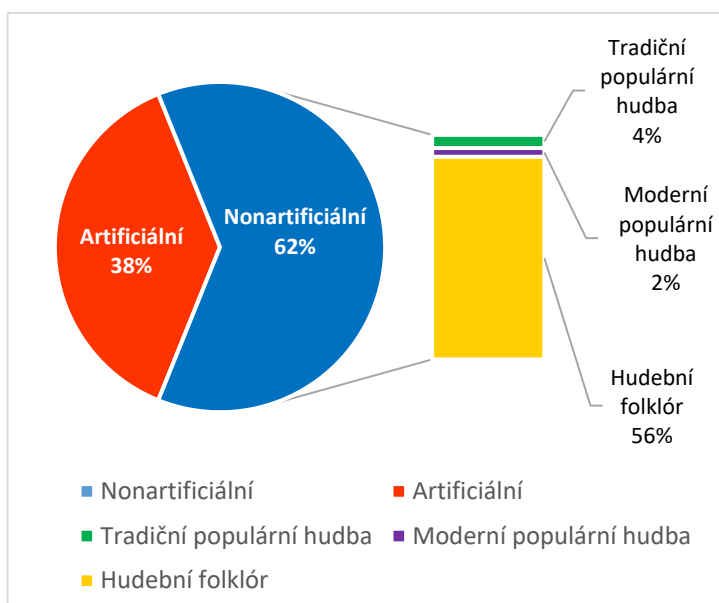
Tabulka 17: Skladby v učebnici č. 7

Počet skladeb	82
Artificiální	31
Nonartificiální	51

↓

Tradiční populární hudba	3
Moderní populární hudba	2
Hudební folklór	46

Graf 7: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 7

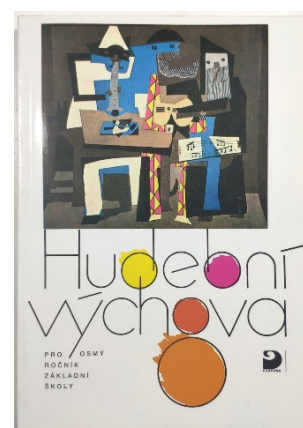

Osmou učebnicí je *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy* od Jaroslava Mihule, Ivana Poledňáka a Petra Mašlaně.¹¹⁸

Tabulka 18: Učebnice č. 8

Název publikace	Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy
Autoři	Jaroslav Mihule, Ivan Poledňák, Petr Mašlaň
Rok vydání	1994
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1994
Nakladatelství	Fortuna
Počet stran	256

Obrázek 9: Obálka učebnice č. 8

¹¹⁸ Mihule, Mašlaň a Poledňák, *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy*.

Učebnice byla vydána pouze jednou v roce 1994 (viz tabulka č. 18). Písničky upravovali Ilja Hurník, Miloslav Kabeláč, Jaromír Podešva, Alexander Moyzes, Petr Eben a Jindřich Jindřich. Perokresby udělal Vladimír Tesař. O I. Poledňákovi už bylo pojednáno v rámci 3. kapitoly o vývoji moderní populární hudby v HV; měl velký dopad na podobu HV, díky jeho snahám o zakomponování moderní populární hudby do výuky. V této učebnici se zasloužil o její 1. část a Jaroslav Mihule o 2. část. Petr Mašlaň (1956–současnost), který je pedagogickým spolupracovníkem této učebnice, je violoncellista a varhaník, který vystudoval češtinu a HV. Kromě hraní na pražských kůrech vyučuje intonaci a hudební teorii na gymnáziu.¹¹⁹

Novou kapitolou, která byla navržena v osnovách z roku 1990 do 8. ročníku, je *Pestrá paleta populární hudby*, která je mimo jiné zařazena hned na začátek učebnice a tvoří až 107 stran. Celou tuto část, která obsahuje podkapitoly o jazzu, popu, folku, hudebním divadle i filmu, dělal I. Poledňák. Oproti předchozím učebnicím je zde patrný velký skok, když je o moderní a tradiční populární hudbě skoro půlka učebnice. Druhou část učebnice tvoří hudba artificiální prokládaná hudebním folklórem. I. Poledňák pojednává o moderní a tradiční populární hudbě z mnoha hledisek. Rozebírá její dějiny, její funkce, ale také nabádá žáky k zamyšlení se nad jejími hodnotami, např. větou „Co je ovšem dobré a co špatné v populární hudbě, to je zase velice složitá otázka [...]“.¹²⁰ V této učebnici je tedy patrná velká změna. Podkapitola *Pop a „škatulky“* je také úplně něčím novým, protože Poledňák otevřeně rozebírá označení popu se všemi jeho konotacemi.

Z hlediska repertoáru analyzovaném v grafu č. 8 a tabulce č. 19 je patrný velký rozdíl oproti předchozím sedmi učebnicím. Poměr oblasti nonartificiální a artificiální hudby je sice celkem vyrovnaný, ale v nonartificiální hudbě nově převažuje moderní populární hudba, a sice 40 % oproti hudebnímu folklóru se 17 %. Tradiční populární hudba sice úplně vymizela, ale je nejspíš kompenzována 37 skladbami z moderní populární hudby. Devět písní je od trojice J. Ježek, J. Voskovec a J. Werich např. *Babička Mary*, *Ezop a brabeneč*, *Na shledanou v lepších časech* nebo *Tmavomodrý svět*. Nově přibýly písničky od skupiny Beatles *Yesterday* a *Žlutá ponorka (Yellow Submarine)*.

¹¹⁹ Milan Šimáček, „Chrám Svatého Bartoloměje je pro mne zvláštním duchovním prostorem,“ Říká Varhaník Petr Mašlaň, online, Naše Praha: Centrum, <http://www.naseprahacentrum.cz/rozhovory/chram-svateho-bartolomeje-je-pro-mne-zvlastnim->.

¹²⁰ Mihule, Mašlaň a Poledňák, *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy*, 75.

Z českých skladatelů přibyl Karel Kryl *Bratříčku, zavírej vrátka*, Petr Janda *Snad jsem to zavínil já*, Jindřich Brabec *Modlitba pro Martu* a Luděk Hulan *Pohyblivé schodiště*. Ze zahraničních představitelů je zařazen Bob Dylan s písněmi *Dům U vycházejícího slunce* (*House of the Rising Sun*) a *Jen vítr to ví*. Dále Pete Seeger *Kde ty kytky jsou* (*Where have all the flowers gone*), George Gershwin *Letní ukolébavka* (*Summertime*), Scott Joplin *Maple Leaf Rag*, Leonard Bernstein s muzikálem *West Side Story* a z něj písní *Ó, jak pěkná* (*I feel pretty*), Elvis Presley *Pár havraních copánků* a Billy Strayhorn *Take The „A“ Train* (*Jed' linkou A*), která je i s anglickým textem. Opět jsou zastoupeny černošské spirituály. Přítomnost moderní populární hudby je patrná i v cizojazyčných písních cizího původu, které jsou tři anglicky, dvě polsky a jedna srbsky.

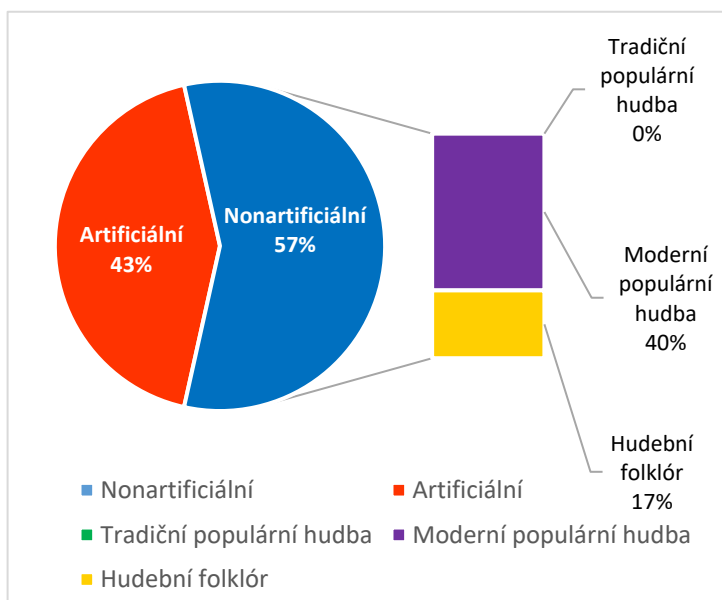
Tabulka 19: Skladby v učebnici č. 8

Počet skladeb	93
Artificiální	40
Nonartificiální	53

↓

Tradiční populární hudba	0
Moderní populární hudba	37
Hudební folklór	16

Graf 8: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 8

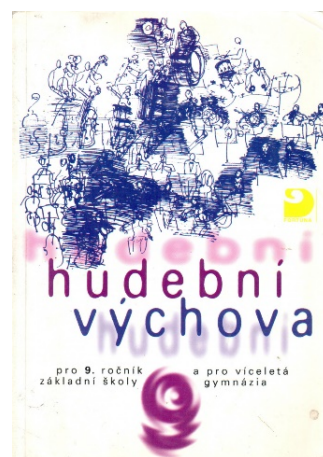
Dvanáctou učebnicí je *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia* Jaroslava Mihule, Petra Mašlaně a Františka Mouryce.¹²¹

¹²¹ Mihule, Mouryc a Mašlaň, *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*.

Tabulka 20: Učebnice č. 12

Název publikace	Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia
Autoři	Jaroslav Mihule, Petr Mašlaň, František Mouryc
Rok vydání	1997
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1997
Nakladatelství	Fortuna
Počet stran	261

Obrázek 10: Obálka učebnice č. 12

V tabulce č. 20 jsou základní informace o dvanácté učebnici. Učebnice byla vydána dvakrát, ve 2. vydání v roce 1999. I když se rokem vydání učebnice řadí až za učebnici č. 11, je zařazena zde, protože patří do stejné edice jako učebnice č. 5 až 8, kterou dělal především Jaroslav Mihule. Zařazené písně jsou stále upravovány stejnými autory. Kresby tužkou udělal Vladimír Tesař a kresbu orchestru Raoul Dufy. Nově byla učebnice lektorována Miloslavou Fenclovou a Pavlem Klapetkem. František Mouryc je autorem zpěvníků lidových písní a je pracovníkem ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze.

Učebnice je dělena na dva větší celky rozdělenými do kapitol. První celek je o umělé hudbě a hudebním folklóru. Moderní a tradiční populární hudba je součástí celku druhého, což je od strany 189 až do konce knihy. Názvy kapitol jsou *Hudba boje a vzdoru*, *Jazzové inspirace*, *Jiná doba – jiné populární písničky*, *Písničky proti nesvobodě* a *Populární hudba zblízka*. Opět je moderní populární hudbě dáвана volnost: „Každá doba má v oblasti populární hudby svůj způsob projevu, který se mění velmi rychle.“¹²² Zastoupení stylově-žánrových druhů moderní populární hudby je pestré a široké.

Početně má učebnice č. 12 nejvíce skladeb ze všech učebnic, což lze vyčíst z tabulky č. 21. Graf č. 9 ukazuje, že zastoupení moderní populární hudby je 23 %. V porovnání s učebnicemi č. 1 až 7 je toto procentuální zastoupení větší, ale ve srovnání s učebnicí pro 8. ročník z této edice (č. 8) to je o 17 % méně. Hudební folklór opět převažuje nad moderní populární hudbou, což se opakovalo vždy až na již zmiňovanou učebnici č. 8. Pouze dvě skladby hymna *Kde domov můj* a *Škoda lásky* Jaromíra Vejvody

¹²² Ibid., 209.

a Václava Zemana jsou z tradiční populární hudby. Moderní populární hudba je tvořena 30 skladbami, přičemž 11 z nich je českých. Opět je zařazen J. Ježek např. s písní *Život je jen náhoda*, J. Šlitr a J. Suchý s písněmi *Krajina posedlá tmou* a *Píseň o rose*, Karel Kryl s písní *Král a klaun* a Luděk Hulan. Nově je součástí moderní populární hudby Wabi Daněk s trampskou písní *Rosa na kolejích* a Jaroslav Uhlíř se Zdeňkem Svěrákem s písní *Není nutno*. Žádná z učebnic doposud neobsahovala stylově-žánrový druh rock and roll, který je zastoupen v této učebnici písní *Rock around the clock* s hudbou Jimmy de Knighta. Hojně jsou zařazeny americké, kanadské a mexické lidové písně. Z kanadských lidových je to např. *Červená řeka (The Red River Valley)*, z mexických *Mexická dívka (Až po ránu ozve se)* a z amerických *Tiché údolí*. Zahraničními autory, kteří ještě nebyli v žádné z analyzovaných učebnic, jsou Duke Ellington a jeho píseň *Já bych si rád najal dům (Rent party blues)*, Tom Turpin a jeho *Bowary rag*, Antonio Carlos Jobim a jeho *Dívka z Ipanemy*, Charlie Parker s písní *Loverman*, Julian Adderley *Work song* nebo Kurt Weill a *Mackie Messer (Žebrácká opera)*. V učebnici je pět písní cizího původu, které jsou rovněž v cizím jazyce, po jedné jsou anglicky, francouzsky, chorvatsky, německy a polsky.

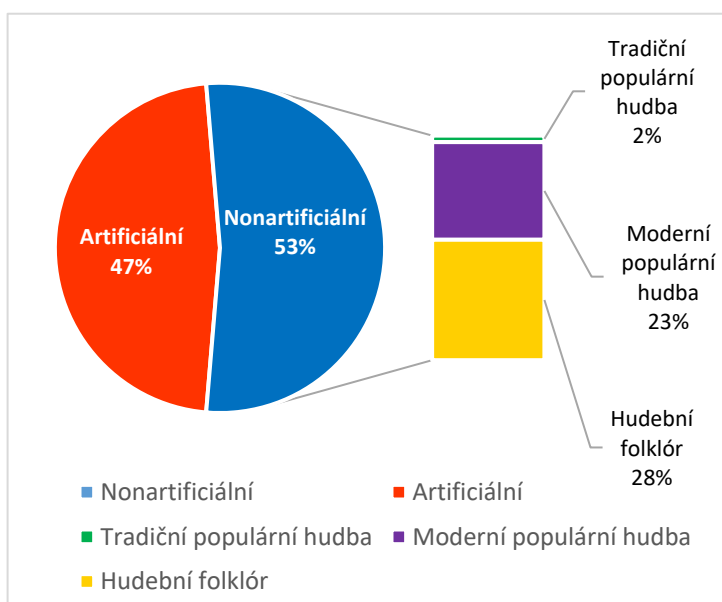
Tabulka 21: Skladby v učebnici č. 12

Počet skladeb	131
Artificiální	62
Nonartificiální	69

↓

Tradiční populární hudba	2
Moderní populární hudba	30
Hudební folklór	37

Graf 9: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 12

4. 2. 4. Edice *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly*

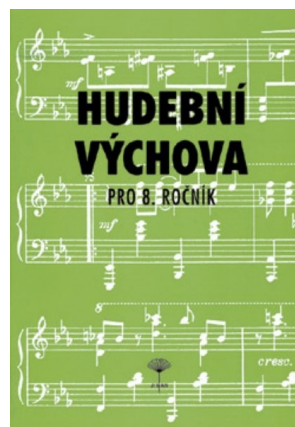
Do třetí a poslední analyzované edice spadají učebnice č. 9 až 11, pro něž je společný autor Jindřich Brabec.

Devátou učebnicí je *Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ: vybrané kapitoly* od Jindřicha Brabce a Ivany Štíbrové.¹²³

Tabulka 22: *Učebnice č. 9*

Název publikace	Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ: vybrané kapitoly
Autoři	Jindřich Brabec, Ivana Štíbrová
Rok vydání	1994
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1994
Nakladatelství	Jinan
Počet stran	80

Obrázek 11: *Obálka učebnice č. 9*

Učebnice byla vydána pouze jednou v roce 1994 (viz tabulka č. 22). Písňe v učebnici upravovali Jaroslav Herden, Vladimír Klusák, J. Ledec, Blanka Kulínská, Jindřich a Jaroslav Krček. Třetí edice disponuje oproti dvěma předchozím menším rozsahem, což lze vyvodit i z podnázvu edice *Vybrané kapitoly*. Jindřich Brabec (1933–2001) byl skladatel, aranžér, publicista a pedagog.¹²⁴ Komponoval umělé hudby, moderní populární písňe i lidové písňe. Psal odborné texty o moderní populární hudbě do hudebních časopisů. Byl dramaturgem Československého rozhlasu v Tanečním a Jazzovém orchestru. Jeho tvorba moderních populárních písňe byla oceněna v řadách soutěží např. na Bratislavské lyře nebo Děčínské kotvě. Jeho články před rokem 1989 sice vyjadřovaly znaky dobové kulturní politiky, a navíc zastával socialistickou orientaci v české populární hudbě, nicméně se jeho písňe *Modlitba pro Martu* stala symbolem pro odpůrce režimu. Ivana Štíbrová (1944–současnost) vystudovala HV v Praze, byla sólistkou a hlasovou poradkyní Ženského pěveckého sboru, dále byla také jeho hlavní

¹²³ Brabec a Štíbrová, *Hudební výchova pro 8. ročník: vybrané kapitoly*.

¹²⁴ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Brabec, Jindřich”, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4600.

sbormistryní. Za dirigentskou činnost získala řadu ocenění a vyučovala didaktiku HV.¹²⁵ Obsah učebnice je dělen na dvě části, přičemž první pojednává o hudebním folklóru a druhá o moderní populární hudbě i hudbě artificiální z 20. století. Už v předmluvě učebnice je patrný rozdíl v přístupu k moderní populární hudbě, který byl uvolňován patrně už od osmé učebnice. Nezařazování moderní populární hudby nazývá Brabec chybou minulosti a komentuje její omezování v režimu. O sametové revoluci se vyjadřují jako o výbuchu nashromážděné energie, která přinesla nové kapely, autory a písničkáře. Inovací této učebnice jsou fotografie kapel a zpěváků neboli „hvězd“ moderní populární hudby. Učebnice obsahuje portréty Karla Gotta, Heleny Vondráčkové, Olympicu, skupiny Beatles i ukázkou z muzikálu *West Side Story* a mnohé další. Zástupci moderní populární hudby jsou zastoupeni ve velké míře a jsou tučně vyznačeni.

V tabulce č. 23 a grafu č. 10 je patrná velká změna především v procentuálním zastoupení oblasti artificiální hudby, která tvoří pouhých 5 %. V dosud analyzovaných učebnicích byl poměr celkem vyrovnaný, i když vždy nonartificiální hudba převažovala. V celé třetí edici *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly* není téměř žádná artificiální hudba. Pro celou edici je také typické nulové zastoupení tradiční populární hudby. Téměř celý repertoár je tedy tvořen hudebním folklórem (59 %) a moderní populární hudbou (36 %). Seznam všech 40 skladeb je součástí přílohy deváté učebnice, zde jsou vypsány pouze některé. Dvanáct z nich je od českých interpretů, kteří již byli součástí ostatních učebnic. Nově přibyl Bob Hurikán s písní *Rikatádo* a Emil František Burian s písní *Chlupatý kaktus*. Rozšířilo se značně pole zahraničních interpretů, ve kterém přibyli např. Walter Donaldson s *Yes Sir, That's My Baby (Charleston)*, Bee Gees a píseň *World*, Hoagy Carmichael s písní *Star Dust*, Jerome Kern a píseň *Smoke Gets In Your Eyes*, Thelonius Monk *Rhythm a Ning* nebo Harry Warren *Chatanooga Choo*. Nárůst je patrný v zastoupení muzikálů, kterých je v učebnici celkem šest, např. z muzikálu *West Side Story* Leonarda Bernsteina píseň *America* nebo z muzikálu *Vlasy* Galt MacDermota píseň *Aquarius*. Učebnice neobsahuje texty moderních populárních písní, ale pouze krátké notové ukázky, které odkazují na jejich poslech. Ovšem je pravděpodobné, že učitel s žáky uvedené písně zpíval.

¹²⁵ „Informace O Nás”, online, Jiří Kolář, 2015, <https://www.jirikolar.cz/o-nas/>.

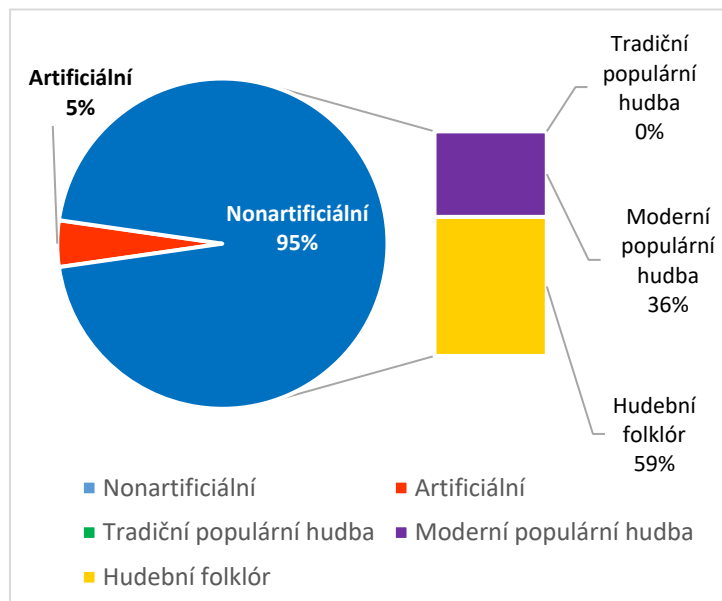
Tabulka 23: Skladby v učebnici č. 9

Počet skladeb	110
Artificiální	5
Nonartificiální	105

↓

Tradiční populární hudba	0
Moderní populární hudba	40
Hudební folklór	65

Graf 10: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 9

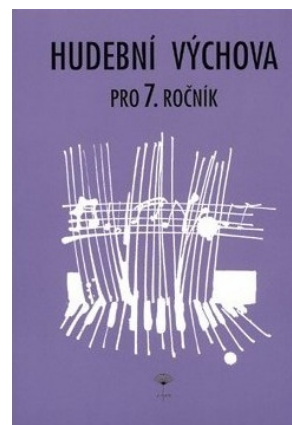

Učebnicí desátou je *Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ: vybrané kapitoly* opět od Jindřicha Brabce.¹²⁶

Tabulka 24: Učebnice č. 10

Název publikace	Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ: vybrané kapitoly
Autoři	Jindřich Brabec
Rok vydání	1996
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1996
Nakladatelství	Jinan
Počet stran	79

Obrázek 12: Obálka učebnice č. 10

Učebnice byla vydána pouze jednou v roce 1996 (viz tabulka č. 24). Ilustroval ji Antonín Kysela a u písniček nejsou uvedeni žádní editoři. O autorovi Jindřichu Brabcovi bylo pojednáno u předchozí učebnice, jelikož je autorem všech tří knih z této edice. Oproti učebnici č. 9 jsou písňe moderní populární hudby textově doplněny a pod každou z nich jsou uvedeny poznámky k provedení i k její historii. V předmluvě autor opět zmiňuje negativní přístupy k moderní populární hudbě v minulých letech. V 80. letech se

¹²⁶ Brabec, *Hudební výchova pro 7. ročník: vybrané kapitoly*.

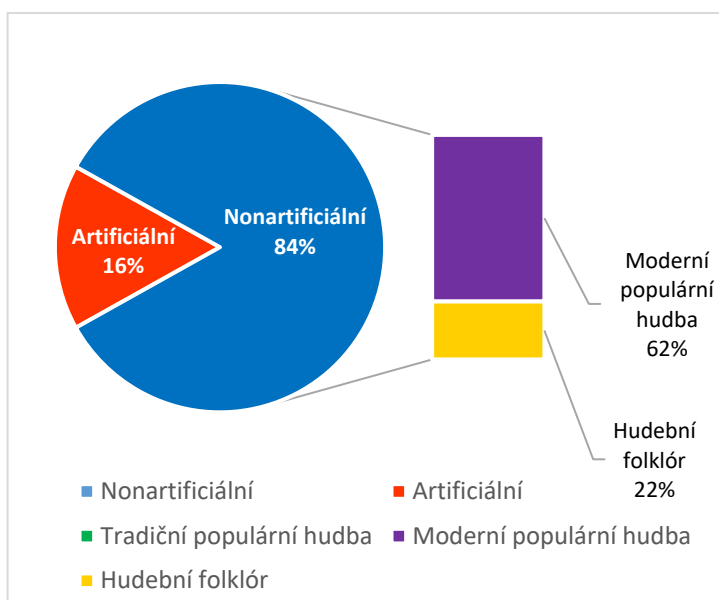
podle autora „[...] trochu uvolnila stavidla [...],“ když se v osnovách objevil spirituál a pár písní J. Ježka, ale teprve období po revoluci „[...] přineslo opravdovou svobodu pohledu na hudbu jako celek.“¹²⁷ Moderní populární hudba je autorem považována za pozitivní a přínosnou. Součástí učebnice je i umělejší hudba a medailonky skladatelů, ve kterých jsou i J. Ježek a E. Burian, skladatelé moderní populární hudby. Invencí této učebnice je malý slovníček používaných anglických slov, který obsahuje anglické termíny, např. „main stream“.

Stejně jako u učebnice č. 9 je podle grafu č. 11 a tabulky č. 25 umělejší hudba přítomná minimálně, zastoupena pouze 16 %. Tradiční populární hudba se opět v učebnici nevyskytuje. Ve srovnání s učebnicí č. 9 pro 8. ročník ovšem zde převažuje moderní populární hudba s 62 % nad hudebním folklórem, který tvoří 22 %. Z 23 písní moderní populární hudby se nově objevuje píseň *Tisíc mil* od Hedy Westa, spirituál *Stará archa*, oblíbená angloamerická lidová písnička na dobrou noc *Goodnight Ladies*, *Boogie woogie* Franka Paparelliho, americká píseň *American patrol* Frank White Meachama nebo *Bláznova ukolébavka* Pavla Dydoviče. Opět je zastoupen J. Ježek, J. Šlitr a J. Suchý, J. Uhlíř a Z. Svěrák. Dvě písničky jsou v angličtině, a sice americká lidová píseň *Valčík na rozloučenou* a *Svatí pochodují*.

Tabulka 25: Skladby v učebnici č. 10

Počet skladeb	37
Umělejší	6
Neumělejší	31
↓	
Tradiční populární hudba	0
Moderní populární hudba	23
Hudební folklór	8

Graf 11: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 10

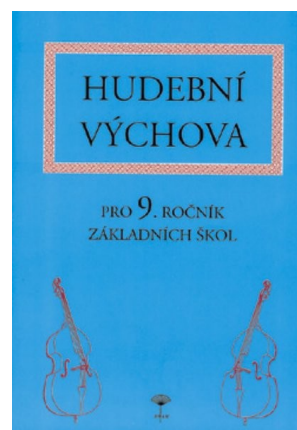
¹²⁷ Ibid., 4.

Jedenáctou učebnicí, poslední v třetí edici, je *Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ: vybrané kapitoly* opět od Jindřicha Brabce.¹²⁸

Tabulka 26: Učebnice č. 11

Název publikace	Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ: vybrané kapitoly
Autoři	Jindřich Brabec
Rok vydání	1997
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1997
Nakladatelství	Jinan
Počet stran	64

Obrázek 13: Obálka učebnice č. 11

Učebnice byla vydána pouze jednou, a to v roce 1997 (viz tabulka č. 26). Písně byly upraveny autory Todorem Popovem, Václavem Trojanem, Dušanem Vančurou, Zoltánem Kodálym a Miloslavem Kabeláčem. Edice má stejnou strukturu, všechny předmluvy mají stejný charakter a Brabec opakuje myšlenku, že hudba je pouze dobrá nebo špatná. Je neustále vyzdvihován nový charakter konce 20. století s počítači, rozhlasem, televizí a rovností mezi uměleckou a nonuměleckou hudbou. O moderní a tradiční populární hudbě je psáno s nadšením a pozitivním přístupem.

Tato učebnice pro 9. ročník ZŠ podle tabulky č. 27 a grafu č. 12 kopíruje formát svých dvou předchůdkyň. Opět není zastoupena žádná tradiční populární hudba, převažuje nonumělecká hudba s moderní populární hudbou (61 %) nad hudebním folklórem (20 %). Z českých interpretů se v této učebnici vyskytují K. Kryl, J. Ježek s J. Voskovcem a J. Werichem, nově Karel Hašler a jeho píseň *Po starých zámeckých schodech*, zlidovělá píseň z repertoáru skupiny Pražského skiffu *Hrál mladý cikán pod zámekem* a *Milenci v texaskách* Jiřího Maláska, Jiřího Bažanta a Vlastimila Hály. Ze zahraničních písní je tato učebnice invenční v *Anně* Leonarda Cohena, pochodové písni amerických námořníků z 2. SV *Guadalcanal* a v muzikálu *Jesus Christ Superstar* s písní *Co je na tom tak zlého (I Don't Know How To Love Him)*, která je česky i anglicky. Také

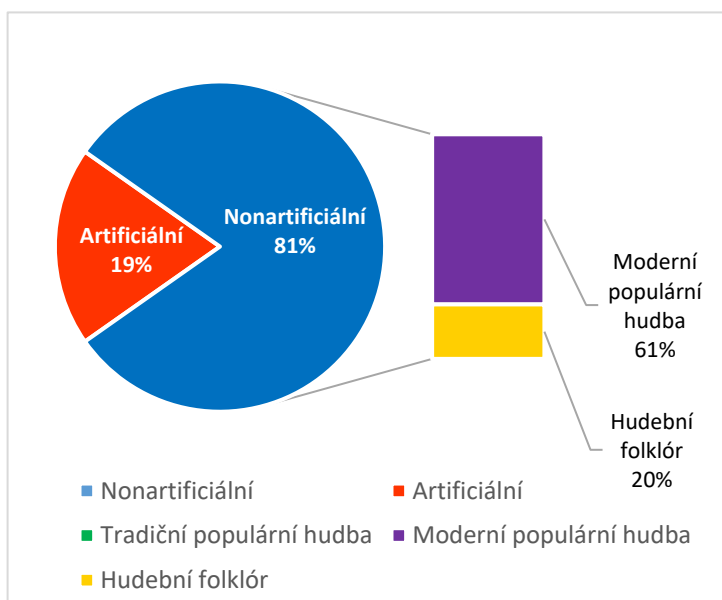
¹²⁸ Brabec, *Hudební výchova pro 9. ročník: vybrané kapitoly*.

Půlnoční trolejbus šansoniéra Bulata Okudžavy a šansony *Růže kvetou dál* Gilberta Becauda a *Sbohem, láska* Guy Magenty. Čtyři písně jsou anglicky.

Tabulka 27: Skladby v učebnici č. 11

Počet skladeb	41
Artificiální	8
Nonartificiální	33
↓	
Tradiční populární hudba	0
Moderní populární hudba	25
Hudební folklór	8

Graf 12: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 11

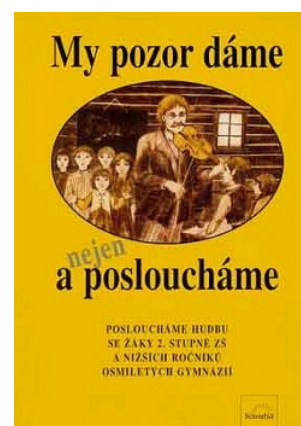
4. 2. 5. Edice *Učebnice pro základní školu (Jaroslav Herden)*

Poslední třináctou učebnicí je *My pozor dáme, a nejen posloucháme* od Jaroslava Herdena, která spadá pod stejnou edici jako učebnice Jaroslava Mihule, ale je zařazena až jako poslední, protože je od jiného autora a je nejstarší.¹²⁹

Tabulka 28: Učebnice č. 13

Název publikace	My pozor dáme a nejen posloucháme
Autoři	Jaroslav Herden
Rok vydání	1997
Číslo vydání	1.
Rok 1. vydání	1997
Nakladatelství	Scientia
Počet stran	210

Obrázek 14: Obálka učebnice č. 13

¹²⁹ Herden, *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií.*

Učebnice byla vydána pouze jednou, a to v roce 1997 (viz tabulka č. 28). Písničky byly buď upraveny samotným autorem J. Herdenem, Jiřím Holubcem, J. Verebem nebo Janem Prchalem; učebnici ilustrovala Jana Holečková a lektorovali Miroslav Střelák, Jan Prchal a Miloslava Fenclová. Jaroslav Herden (1931–2010) byl pedagog, skladatel a profesor na katedře hudební výchovy v Praze.¹³⁰ Zaměřoval se na dětské vnímání hudby a hudbu pro děti. Spolupracoval s rozhlasem a byl předsedou Společnosti pro hudební výchovu. Byl výraznou osobností české hudební pedagogiky přelomu 20. a 21. století. Usiloval o zvýšení poslechu hudby na školách, o zařazení moderní populární hudby a o užívání nástrojů. Písničky také pro děti a mládež upravoval a skládal. Invencí této učebnice je zvuková příloha v podobě kazet. Kniha je dělena na šest kapitol, přičemž kapitola pátá je hudební čítankou. Nonartificiální není od artificiální oddělená. Učebnice je plná cvičení a her, a především odkazů na poslech skladeb. Neobsahuje žádnou předmluvu ani komentáře a zamyšlení nad zařazováním moderní populární hudby, a proto se zdá, že už autor nemá potřebu obhajovat její pozici ve výuce, jako tomu bylo v předchozích učebnicích této edice.

Poslední učebnice je podle tabulky č. 29 a grafu č. 13 jedinou ze všech, v níž převažuje artificiální hudba (68 %) nad nonartificiální hudbou (32 %). Moderní populární hudba ale podobně jako u učebnic č. 8, 10 a 11 převažuje nad hudebním folklórem v poměru 20 % ku 11 %. Z moderní populární hudby je zařazeno 15 písní a z tradiční populární hudby pouze jedna píseň, a sice tradiční anglická *I like the flowers*. Z muzikálu je opět zařazen *West Side Story* a *Jesus Christ Superstar*. Skupina Beatles je zastoupena třemi písničkami *Yesterday*, *Because* a *I will*. Z dalších zahraničních interpretů je v moderní populární hudbě Ray Charles *Georgia on my Mind*, George Gershwin a píseň *Georgia on my Mind* a Led Zeppelin s písní *Stairway to Heaven*. Kromě Jaromíra Nohavici a jeho *Komety* a Jaroslava Herdena s písní *O větru a dešti*, není v učebnici jiných českých interpretů z moderní populární hudby. Dvě písničky jsou v angličtině.

¹³⁰ Mikuláš Bek, Petr Macek a Karel Steinmetz, „Herden, Jaroslav“, online, Český hudební slovník osob a institucí (Brno: Masarykova Univerzita, 2003), https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8715.

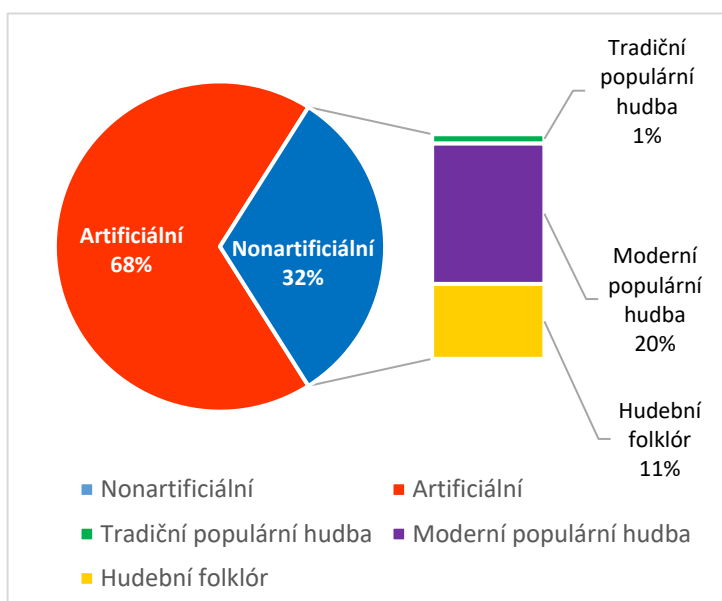
Tabulka 29: Skladby v učebnici č.13

Počet skladeb	75
Artificiální	51
Nonartificiální	24

↓

Tradiční populární hudba	1
Moderní populární hudba	15
Hudební folklór	8

Graf 13: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č.13

5. KOMPARACE UČEBNIC

Celkově je ve všech učebnicích 1083 skladeb, z toho 672 spadá do oblasti nonartificiální a 411 do artificiální, což znázorňuje tabulka č. 30. Procentuálně má hudební folklór stejné zastoupení jako artificiální hudba a převažuje nad moderní i tradiční populární hudbou viz graf č. 14. Z oblasti moderní populární hudby je 201 skladeb, což je 19 % z celého repertoáru. Tradiční populární hudba tvoří pouhých 5 % s 55 skladbami.

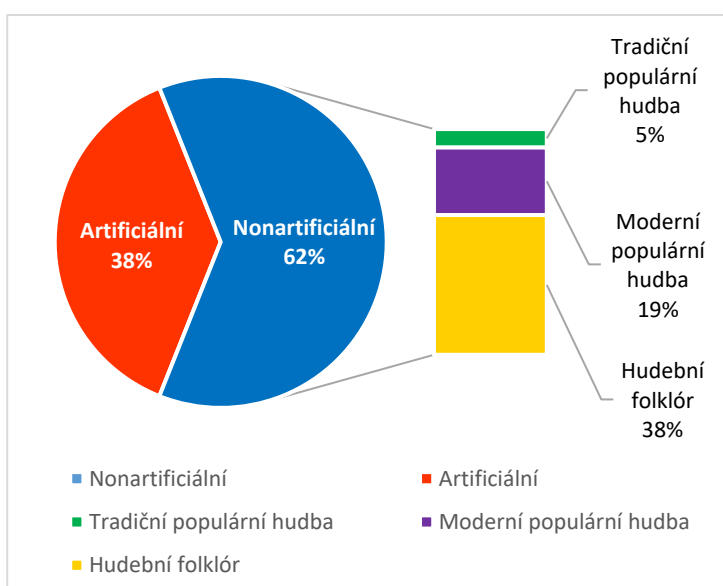
Tabulka 30: Všechny učebnice

Počet skladeb	1083
Artificiální	411
Nonartificiální	672

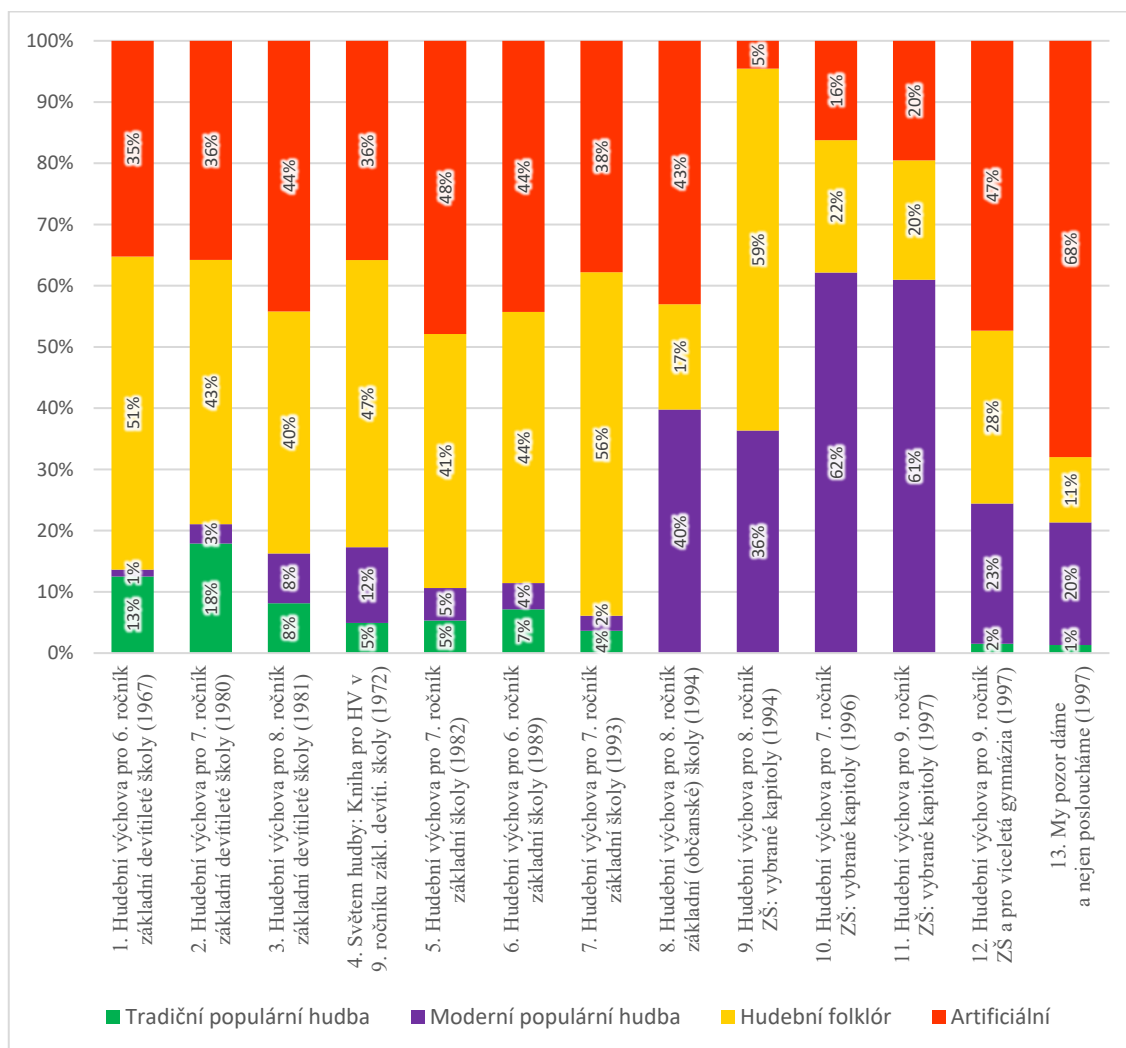
Tradiční populární hudba	55
Moderní populární hudba	201
Hudební folklór	416

Graf 14: Všechny učebnice

Procentuální změny všech hudebních kategorií v třinácti učebnicích znázorňuje graf č. 15. Obsazení artificiální hudby je vyrovnané až do učebnice č. 8 (včetně) a stabilně se pohybuje kolem 35–48 %. Všechny analyzované knihy z edice *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly* obsahují v porovnání s ostatními méně skladeb z oblasti artificiální hudby. Poslední učebnice (č. 13) obsahuje největší poměr artificiální hudby (68 %). Podle grafu je procentuální zastoupení hudebního folklóru stabilní v učebnicích do č. 7 (včetně), ve kterých se pohybuje od 40 do 56 %. Již zmiňovaná edice učebnic č. 9–11 je v zastoupení hudebního folklóru nevyrovnaná, jelikož č. 9 má 59 % hudebního folklóru a zbylé dvě pouze 22 a 20 %. Nejmenší procento hudebního folklóru má učebnice č. 13 (pouhých 11 %), což je nejspíš způsobeno přemírou artificiální hudby (68 %). Učebnice č. 8 a 12 mají také docela malé zastoupení kategorie hudebního folklóru.

Graf 15: Podíl kategorií v učebnicích

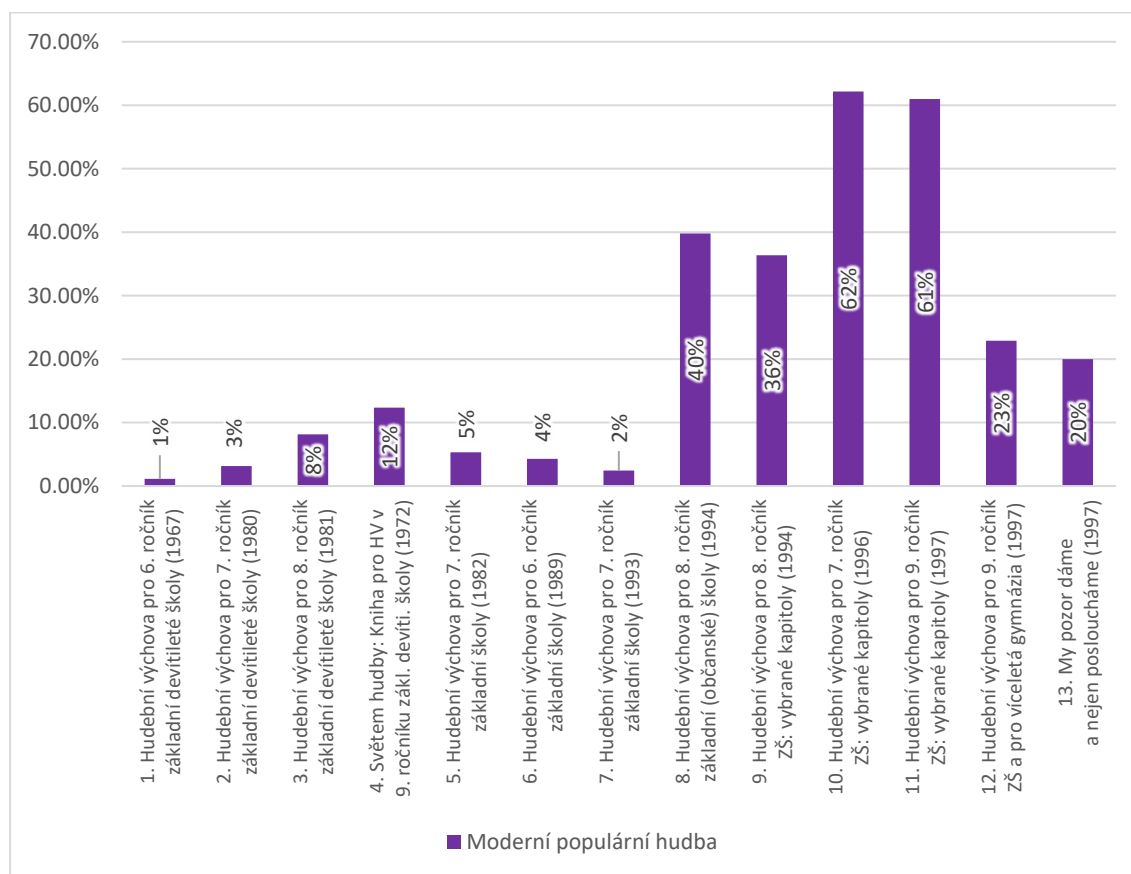
Co se týče tradiční populární hudby, její procentuální vývoj velmi kolísá. Největší zastoupení má v prvních dvou učebnicích a poté se až do č. 7 pohybuje kolem 4 až 8 %. V učebnicích č. 8–11 je ale tradiční populární hudba úplně vynechána a v posledních dvou tvoří pouze 2 % a 1 %.

5. 1. Moderní populární hudba

Předkládanou bakalářskou prací nejvíce sledovaná kategorie moderní populární hudba prošla velkými změnami. Její vývoj zachycuje graf č. 16. Zastoupení daného žánrového okruhu v učebnicích před rokem 1989 procentuálně stoupá až po učebnici č. 4 a poté znovu klesá až do č. 7. V grafu moderní populární hudby se objevují určité odchylky. Učebnice č. 7 byla vydána podruhé v roce 1993 a oproti ostatním porevolučním učebnicím obsahuje pouze 2 % moderní populární hudby. Dokonce

i učebnice před rokem 1989 mají větší zastoupení moderní populární hudby než učebnice č. 7. Patrná změna ve vývoji moderní populární hudby je viditelná až v učebnici č. 8, která obsahuje 40 % hudby této kategorie. Edice *Vybraných kapitol* má velké zastoupení moderní populární hudby (36 %, 62 % a 61 %), ale poslední dvě nejmladší učebnice (1997) obsahují už jen 23 % a 20 %. Zastoupení moderní populární hudby se tedy zvýšilo dvakrát, poprvé v roce 1994 na 40 % a po druhé v roce 1996 na 62 %. Předpokladem ve vývoji moderní populární hudby bylo, že bude kontinuálně v repertoáru učebnic po roce 1989 stoupat, ale není tomu tak. Učebnice č. 7, z roku 1993, nesplňuje předpoklad a disponuje pouze 2 % moderní populární hudby. Další odchylka od předpokladu je také v posledních třech učebnicích, které byly vydány v roce 1997. Odlišnosti mohou vznikat kvůli rozdílným přístupům autorů učebnic, edic a ročníků.

Graf 16: Procentuální zastoupení Moderní populární hudby

5. 2. Autoři, edice a ročníky

Učebnice č. 4 z roku 1972 *Světlem hudby: Kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy* má celkem velké zastoupení moderní populární hudby oproti ostatním před rokem 1989, to může být odůvodněno několika aspekty. Za prvé se jedná o knihu pro 9. ročník, který byl po roce 1978 zrušen a do kterého chodí teenageři mezi 14 a 15 lety. Jejich vyšší věk oproti žákům z ročníků 6., 7. či 8. mohl být pro autory učebnic rozhodující v zařazení počtu moderních populárních písní. Autoři hrají velkou roli při budování charakteru učebnic, např. na učebnici č. 4 se podíleli Jiří Berkovec, Ilja Hurník, Antonín Matzner a Miroslav Střelák, přičemž všichni kromě Berkovce měli co dočinění s oblastí moderní populární hudby. Hurník tvořil popularizační pořady v rozhlase a televizi, Miroslav Střelák se pokoušel o modernizaci HV pomocí nových písní a Antonín Matzner založil jazzový klub, vyučoval dějiny jazzu apod. Vyšší zastoupení moderní populární hudby tedy může vycházet právě ze zaměření autorů.

U učebnice č. 7 *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy* z roku 1993, byl předpoklad ve zvýšení repertoáru moderní populární hudby, ten ovšem klesl na pouhých 2 %. Rozhodujícím faktorem zde nemůže být ročník ZŠ, protože všechny učebnice, ať už před rokem 1989 nebo po něm, obsahují v 7. ročníku více moderní populární hudby než tato učebnice. Co se týče autorů, učebnice č. 7 je součástí edice *Učebnice pro základní školu*, jejímž autorem byl Jaroslav Mihule. Ten byl nejen pedagogem ale také muzikologem a zaměřoval se především na umělé hudbu, Bohuslava Martinů, a pouze minimálně na moderní populární hudbu. Jeho spolupracovníci se v rámci edice obměňovali, např. na učebnici č. 7 s ním spolupracovali Pavel Jurkovič a již zmiňovaný Miroslav Střelák. Pavel Jurkovič se soustředil především na úpravy lidových písní, komponování pro děti a komorní hudbu. Je tedy pravděpodobné, že příčinou pro velké zastoupení hudebního folklóru (56 %) a tak malého zastoupení moderní populární hudby (2 %) jsou autoři Pavel Jurkovič a Jaroslav Mihule. Přesto je možné, že jelikož byla učebnice vydána poprvé v roce 1991, bylo ještě příliš brzy na projevení jakýchkoliv změn v zařazování moderní populární hudby. Přesto mohla být obměněna při svém 2. vydání v roce 1993, k níž ovšem nedošlo. Když srovnáme učebnici č. 7 s učebnicí č. 8, vydanou jen rok po ní (1994), je patrný rozdíl v autorech učebnice, kterými byli opět Jaroslav Mihule, ale tentokrát Ivan Poledňák a Petr Mašlaň, který byl pedagogickou spoluprací. Velkou determinantou je zde osoba I. Poledňáka, protože sepsal celou 1. část učebnice o moderní populární hudbě.

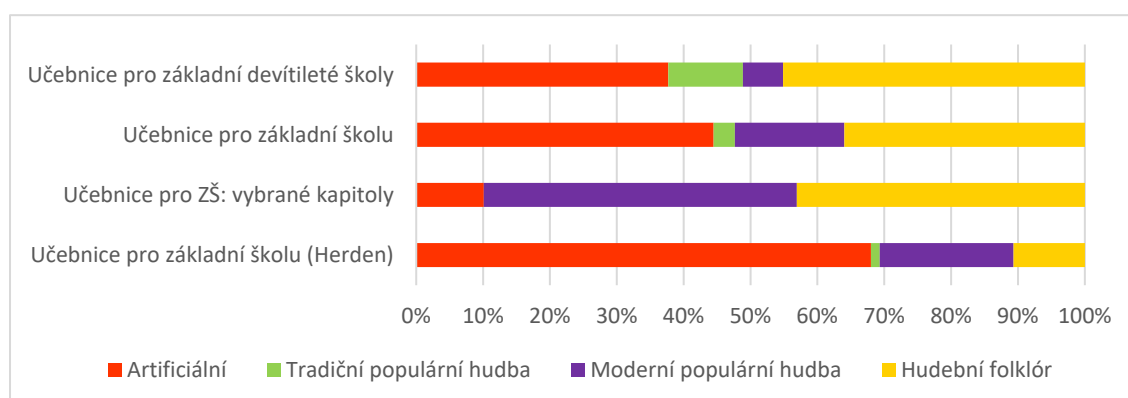
Pokles moderní populární hudby u učebnic č. 12 a 13 je možno také odůvodnit rozdílem autorů. Edici *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly* vytvořil Jindřich Brabec, který skládal moderní populární hudbu, psal o ní odborné texty a v rozhlase byl dramaturgem tanečního a jazzového orchestru. Tedy v jeho zájmu moderní populární hudba převažovala. Opět je tedy determinantou nejen porevoluční období, ale také autorův zájem. Oproti Brabcovi je hudební zaměření všech tří autorů učebnice č. 12 odlišné. Jaroslav Mihule, jak již bylo zmíněno, se zaměřoval na umělé hudbu. Petr Mašlaň se věnoval spíše duchovní hudbě, jelikož hrál na pražských kůrech a František Mouryc vytvořil zpěvníky lidových písní. Zdá se, že moderní populární hudba má v učebnici č. 12 pouhých 23 % kvůli hudebnímu zaměření jejich autorů. Poslední učebnicí, u které bylo předpokládáno navýšení moderní populární hudby je *My pozor dáme, a nejen posloucháme* Jaroslava Herdena z roku 1997. Herden se zaměřoval na hudbu pro děti, zvýšení poslechovosti hudby, užívání nástrojů v HV i na moderní populární hudbu. Pouhých 20 % moderní populární hudby není možné opodstatnit determinantou autora. Učebnice od Herdena je určena všem ročníkům 2. stupně ZŠ, jak naznačuje její podtitul: *Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Je jedinou učebnicí, ve které převyšuje umělé hudba (68 %) nad nonumělé (32 %). Zdá se, že se tedy autor chtěl zaměřit primárně na poslech a přednostně na umělé hudbu, a na moderní populární hudbu v učebnici „nezbylo místo.“ Přesto moderní populární hudba převyšuje nad hudebním folklórem, a je tak dominantní kategorií v nonumělé hudbě.

Rozdíl v edicích je znázorněn v tabulce č. 31 a v grafu č. 17. První edice obsahuje učebnice pouze před rokem 1989 a druhá edice dvě před a tři po roce 1989. Nejvyšší podíl, 88 skladeb, moderní populární hudby má edice *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly*. Knížka Herdena je zařazena samostatně do edice, protože má velice specifické obsazení skladeb, v němž převládá oblast umělé hudby.

Tabulka 31: Repertoár v edicích

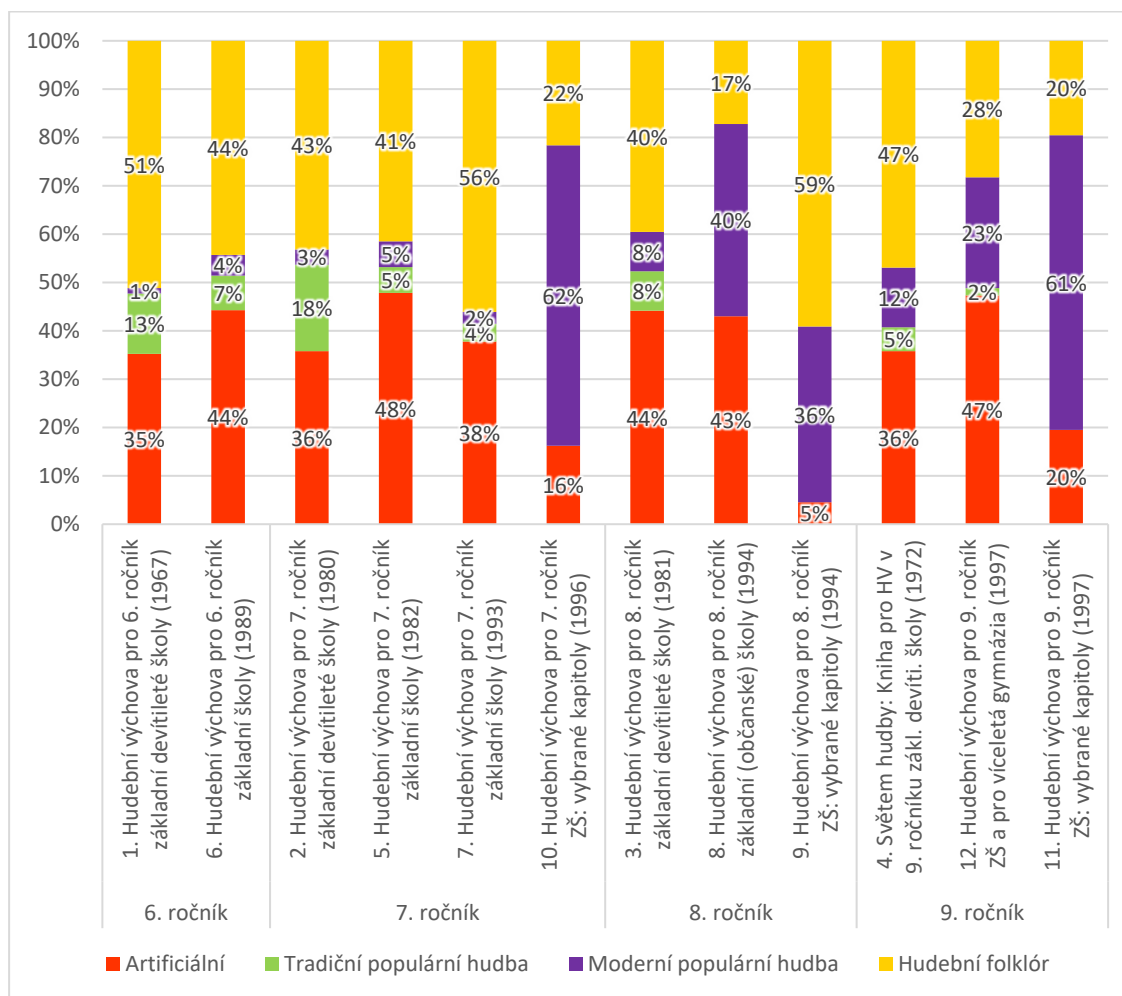
Edice	Počet skladeb	Artificiální	Tradiční populární hudba	Moderní populární hudba	Hudební folklór
Učebnice pro základní devítileté školy	350	132	39	21	158
Učebnice pro základní školu	470	209	15	77	169
Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly	188	19	0	88	81
Učebnice pro základní školu (Herden)	75	51	1	15	8

Graf 17: Procentuální zastoupení kategorií v edicích

Analýzu provádíme také na úrovni ročníků ZŠ, a to v grafu č. 18. Učebnice č. 13 není zařazena do žádného z ročníků, protože je určena celému druhému stupni. U názvů učebnic je uvedeno jejich číslo a rok vydání. Obě učebnice pro 6. ročník byly vydány před rokem 1989 (včetně) a zastoupení kategorií se příliš neliší, moderní populární hudba stoupla z 1 na 4 %. Ze čtyř analyzovaných učebnic pro 7. ročník byly dvě vydány před rokem 1989 a dvě po něm, přičemž nečekaný je pokles moderní populární hudby u učebnice č. 7 na pouhých 2 %. U 8. ročníků je opět patrný rozdíl před a po roce 1989 v moderní populární hudbě, jelikož je v učebnici č. 3 zastoupena pouze 8 % a v dalších učebnicích 8. ročníku 40 % a 36 %. Podíl moderní populární hudby po roce 1989 u 9. ročníků stoupá.

Graf 18: Procentuální zastoupení kategorií v ročnících

5. 3. Nejčastější repertoár a skladatelé

Skladby v učebnicích se mnohokrát opakují, a proto je repertoár analyzován i z hlediska duplicit a jedinečných skladeb. Celkový počet skladeb je sice 1083, ale po odečtení opakujících se písní jich je 755 (viz příloha sekce jedinečné).

Tabulka č. 32 znázorňuje deset nejčastěji vyskytujících skladeb v celém repertoáru. V prvním sloupci je název skladby, ve druhém četnost, tedy počet opakování, ve třetím autor hudby, ve čtvrtém autor slov a v posledním hudební kategorie. Prvních pět míst obsadily skladby z oblasti artificiální hudby. *Opera Prodaná nevěsta* je nejčastěji zařazovanou skladbou a celkem se v učebnicích objevuje sedmkrát. Šestkrát se opakují *Nový Špalíček* a opera *Krútnava*. *Písničky na jednu stránku* a *Slovanské tance* jsou zařazeny pětkrát společně se skladbami z hudebního folklóru *Vosy, vosy, vosy* a *Zvonky*. Čtyřikrát je v repertoáru učebnic skladba z oblasti artificiální hudby *Čtvero ročních*

období, z moderní populární hudby *Jen vítr to ví* a z hudebního folklóru *Když jsem, když jsem*. Další skladby seřazené podle četnosti je možné najít v příloze v sekci duplikátů.

Tabulka 32: Deset nejčastějších skladeb

opera Prodaná nevěsta	7	Bedřich Smetana	Karel Sabina	Artificiální
Nový Špalíček	6	Bohuslav Martinů	lidové poezie moravské	Artificiální
opera Krůtňava	6	Eugen Suchoň	lidové písně	Artificiální
Písničky na jednu stránku	5	Bohuslav Martinů	lidové poezie moravské	Artificiální
Slovanské tance	5	Antonín Dvořák		Artificiální
Vosy, vosy, vosy	5		Miloslav Kabeláč (úprava)	Hudební folklór
Zvonky	5			Hudební folklór
Čtvero ročních dob	4	Antonio Vivaldi		Artificiální
Jen vítr to ví	4	Bob Dylan	Ivo Fischer (český)	Moderní populární hudba
Když jsem, když jsem	4		Václav Trojan (úprava)	Hudební folklór

Tabulka 33: Nejčastěji zařazovaná moderní populární hudba

Jen vítr to ví	4	Bob Dylan	Ivo Fischer (český)
Proti větru	4	Jaroslav Ježek	Jiří Voskovec, Jan Werich
Svatí pochodují/Až jedenkrát (Oh when the saints go marching in)	4		Martin Kluk (český)
America	3	Leonard Bernstein	
Bratříčku, zavírej vrátka	3	Karel Kryl	Karel Kryl
Hej, pane králi	3	Jaroslav Ježek	Jiří Voskovec, Jan Werich
Honky-tonky blues	3	Jiří Šlitr	Jiří Suchý
Kde řeky hučí proud (Down by the Riverside)	3		Jiří Blažek (český)
Náměšť	3	Jaroslav Hutka	Jaroslav Hutka
Pohyblivé schodiště	3	Luděk Hulan	
Svět patří nám	3	Jaroslav Ježek	Jiří Voskovec, Jan Werich, Jan Zdeněk Bartoš (úprava)
Vozičku, ke mně leť (Swing Low, Sweet Chariot)	3		Jiří Joran (český)

Z hlediska duplikátů je pro analýzu moderní populární hudby vhodné zmínit nejčastější zařazované skladby této kategorie. Písničky s četností tři a více jsou v tabulce č. 33. Čtyřikrát se opakují písničky *Jen vítr to ví* Boba Dylana, *Proti větru* Jaroslava Ježka a americká lidová *Svatí pochodují*. Tyto tři jsou nejčastěji zařazovanými písničkami napříč všemi učebnicemi. Tříkrát je obsahem píseň *America* z muzikálu *West Side Story*; *Bratříčku, zavírej vrátka* Karla Kryla; Ježkova na slova Voskovce a Wericha *Hej, pane králi* a *Svět patří nám*; *Honky-tonky blues* Šlitra a Suchého, spirituály *Kde řeky hučí proud* a *Vozíčku, ke mně leť*, Hutkova *Náměšť* a *Pohyblivé schodiště* Ludřka Hulana. Z 12 nejčastějších písní je sedm od českých interpretů.

Samozřejmě se také opakují skladatelé a jejich písně v rámci učebnic. Autoři hudby jsou seřazeni v tabulce č. 34 od četnosti tři a více. Nejčastějším autorem je Jaroslav Ježek, který má až 29 písní v učebnicích (včetně duplicit). S četností 14 je zařazován Jiří Šlitr. Další místa jsou obsazena zahraničními interprety, a to skupinou Beatles, jejichž písně jsou v učebnicích sedmkrát. Poté se zde objevuje George Gershwin a Leonard Bernstein s šesti písněmi; Bob Dylan, Duke Ellington a Karel Kryl s pěti; se čtyřmi Jindřich Brabec a se třemi Andrew Lloyd Webber, Irving Berlin a Jaroslav Hutka. Písně J. Ježka a J. Šlitra vykazují nejvyšší četnost oproti ostatním interpretům.

Tabulka 34: Nejčastější autoři moderní populární hudby

Jaroslav Ježek	29
Jiří Šlitr	14
John Lennon, Paul McCartney (Beatles)	7
George Gershwin	6
Leonard Bernstein	6
Bob Dylan	5
Duke Ellington	5
Karel Kryl	5
Jindřich Brabec	4
Andrew Lloyd Webber	3
Irving Berlin	3
Jaroslav Hutka	3

5. 4. Doba před a po roce 1989

Poměr zastoupení nonartificiální a artificiální hudby v učebnicích před a po roce 1989 je téměř totožný, jak lze pozorovat v grafech č. 19 a 20. Nonartificiální hudba přibližně o 20 % převažuje nad artificiální. Velký rozdíl je patrný v zastoupení hudebního folklóru, který před rokem 1989 tvoří 44 % z celého repertoáru a také moderní populární hudby, která tvoří pouze 6 %, což odpovídá 29 skladbám. Přesto před rokem 1989 bylo celkem velké zastoupení tradiční populární hudby, a to 10 %, tedy 49 skladeb. Po roce 1989 tradiční populární hudba z učebnic téměř vymizela, zastoupena je pouze šesti skladbami, to odpovídá 1 % celého repertoáru. Avšak moderní populární hudba nevymizela, naopak o hodně stoupla, a sice z 6 % před rokem 1989 na 30 % po něm, to je až 172 skladeb. Kategorie hudebního folklóru převažuje nad tradiční a moderní populární hudbou v obou obdobích, avšak po roce 1989 pouze o 3 % nad moderní populární hudbou. Největší rozdíl před rokem 1989 a po roce 1989 je tedy v úbytku hudebního folklóru (z 228 skladeb na 188 skladeb) a tradiční populární hudby (ze 49 skladeb na pouhých šest). Rozdíl je také v příbytku moderní populární hudby z 29 skladeb na 172, zde je patrný největší početní rozdíl.

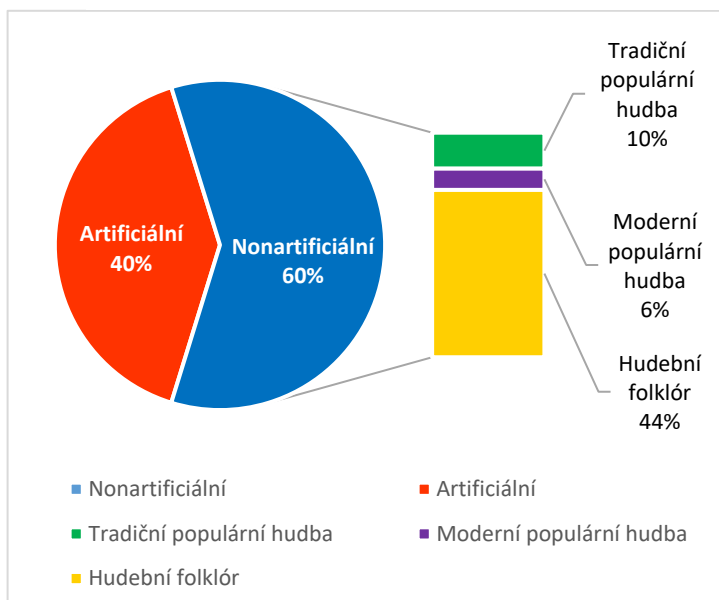
Tabulka 35: Učebnice před rokem 1989

Počet skladeb	514
Artificiální	208
Nonartificiální	306

Tradiční populární hudba	49
Moderní populární hudba	29
Hudební folklór	228

Graf 19: Učebnice před rokem 1989

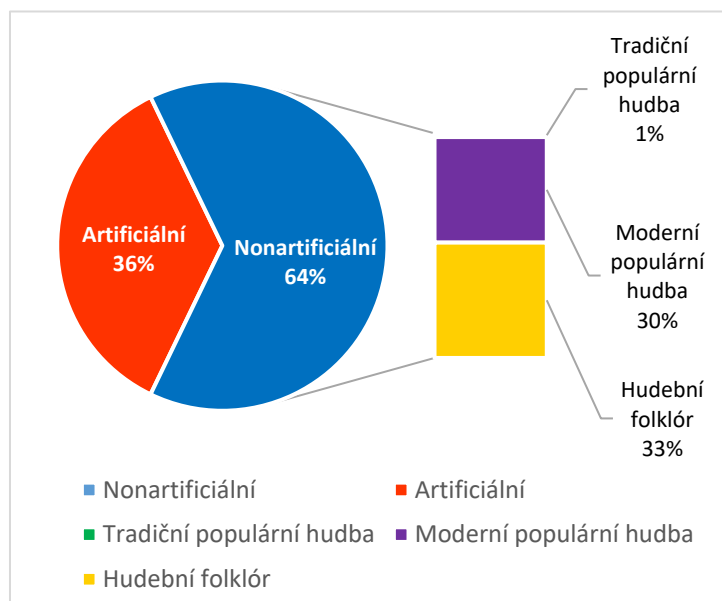
Tabulka 36: Učebnice po roce 1989

Počet skladeb	569
Artificiální	203
Nonartificiální	366

Tradiční populární hudba	6
Moderní populární hudba	172
Hudební folklór	188

Graf 20: Učebnice po roce 1989

5. 5. Jazyky

Z hlediska písní cizojazyčných, které jsou cizího původu, se v učebnicích vyskytuje 52 písní, což zobrazuje tabulka č. 37. Nejvíce z nich (15) je v ruštině a angličtině, poté v polštině devět písní, dále je po třech chorvatsky a srbsky, po dvou francouzsky, latinsky a německy a jedna bulharsky. Celkově se jedná tedy o devět různých jazyků.

Tabulka 37: Jazyky ve všech učebnicích

Anglicky	15
Bulharsky	1
Francouzsky	2
Chorvatsky	3
Latinsky	2
Německy	2
Polsky	9
Rusky	15
Srbsky	3
Cizojazyčné	52

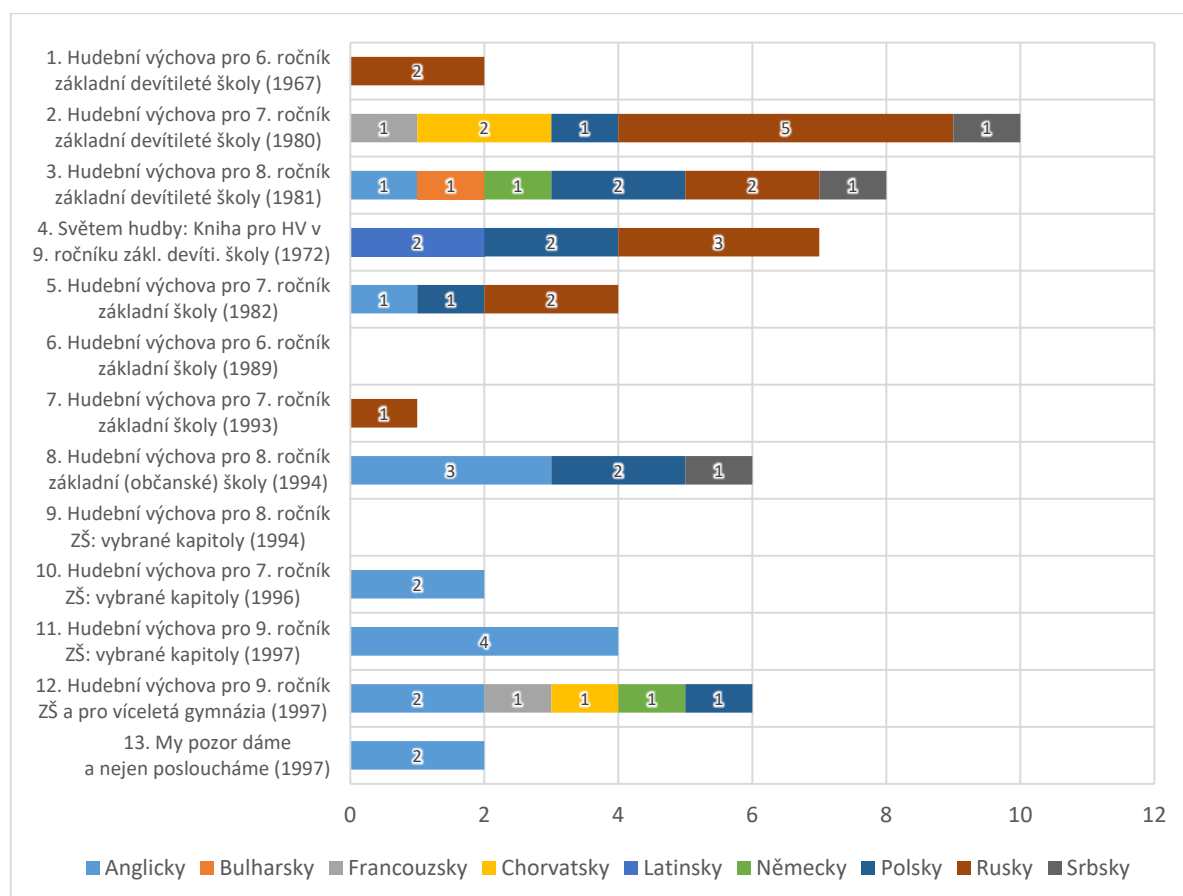
V tabulce č. 38 jsou ukázány rozdíly v cizojazyčných písních před a po roce 1989. Je patrný rozdíl v jazyku, který převládá. Před rokem 1989 se jednalo o ruštinu a po roce 1989 o angličtinu. Zde je tedy zčásti naplněna hypotéza, že nástup angloamerické kultury znamenal určitou mírou HV. I když po roce 1989 stoupl zastoupení angličtiny,

všechny ostatní jazyky zaznamenaly útlum. Před rokem 1989 je tak o deset cizojazyčných písní více než po něm. Tedy repertoár před rokem 1989 byl jazykově bohatší.

Tabulka 38: Jazyky před rokem 1989 a po roce 1989

Anglicky	2	Anglicky	13
Bulharsky	1	Bulharsky	0
Francouzsky	1	Francouzsky	1
Chorvatsky	2	Chorvatsky	1
Latinsky	2	Latinsky	0
Německy	1	Německy	1
Polsky	6	Polsky	3
Rusky	14	Rusky	1
Srbsky	2	Srbsky	1
Cizojazyčné	31	Cizojazyčné	21

Graf 21: Počet cizojazyčných skladeb v učebnicích

Největší počet cizojazyčných písní obsahuje učebnice č. 2 z roku 1980, a sice devět písní, z toho pět v ruštině, jak znázorňuje graf č. 21. Učebnice č. 3 je nejvíce jazykově pestrá, protože obsahuje osm písní v šesti různých jazycích, mezi nimi je i jedna anglická. V angličtině jsou písně z moderní populární hudby, a to *Svatí pochodují/Až jedenkrát (Oh when the saints go marching in)*, *Jednou budem dál*, od skupiny Beatles *Hey Jude* a *Yesterday*, píseň z muzikálu *Jesus Christ Superstar - Co je na tom tak zlého (I Don't Know How To Love Him)*, píseň americké lidové *Návrat (Poor wayfaring stranger)*, *Valčík na rozloučenou*, *Putuji sám (I am a Poor Wayfaring Stranger)*, spirituály *Hluboká řeka (Deep river)* a *Let Us Break Together On Your Knees*. Také píseň amerických indiánů *Tanec duchů (Song of the Ghost Dance)*, duchovní píseň *Joshua fit the battle of Jericho* a *Také the „A“ Train (Jed' linkou A)* Billyho Strayhorna. Anglický jazyk je typický pro písně z moderní populární hudby a po roce 1989 se dopady angloamerické kultury v jazycích písní projeví.

5. 6. Dotazníkové šetření

V rámci bakalářské práce bylo provedeno také dotazníkové šetření, které má charakter pouhého doplňku či výzkumné sondy, vzhledem k tomu, že nemá dostatečný počet respondentů. Tato doprovodná metoda má zhodnotit realitu vyučování ve srovnání s výsledky analýzy učebnic. Respondentů není velké množství, ale z odpovědí se dají vyvodit určité závěry, které ovšem nejsou definitivní a odpovědi jsou často subjektivní. Dotazník byl pro studenty, kteří v letech 1980–1997 studovali na 2. stupni základní školy. Souborem respondentů jsou lidé narození mezi lety 1968 až 1985, přičemž 31 jich studovalo 2. stupeň do roku 1989 a 25 po roce 1989. Ti, co studovali přesně na přelomu, jsou umístěni do kategorie do roku 1989. Celé znění otázek i odpovědí je součástí přílohy. Dotazující byly nabádány k rozpomínání si na HV a jejich hudební život při studiu základní školy. Otázky se týkaly jejich studentských hudebních preferencí, postojů k „populární hudbě“, materiálů ve výuce, průběhu hodiny, převahy hudby, nejčastěji zpívaných písní obecně i z hlediska moderní populární hudby, písní a jazyků, oblíbenosti písní, korespondování HV s jejich hudebními zájmy, vnímání kulturní politiky a politických změn ve výuce a postojů jejich učitele HV k moderní populární hudbě.

Následující část obsahuje 14 otázek, na které je v levém sloupci odpovězeno respondenty v kategorii před rokem 1989 a v pravém po roce 1989. Závěry ze srovnání jsou pod jednotlivými otázkami.

Nyní se prosím zamyslete nad Vašimi hudebními preferencemi při Vašem studiu na 2. stupni ZŠ. Co jste poslouchal/a? Jaký byl Váš oblíbený hudební styl? Jací byli Vaši oblíbení interpreti (zpěváci, kapely)?

➤ české popové kapely, zpěváci (Gott – 4x, Korn, Pilarová, Hložek, Zagorová, Michal David – 5x, Olympic – 4x)➤ to co se hrálo v rádiu, „státem povolený popík“➤ pop, folk, rock, punk, disco (Citron, Spirituál kvintet, Nohavica)➤ zahraniční kapely (Metallica, Halloween, Modern Talking, Beatles, ABBA)	➤ shoda: česká popová scéna, folk, poslech rádia, zahraniční kapely (Beatles, ABBA), stále často rock➤ jiné: country, Kelly Family (5x), televizní hitparáda ESO (3x), Roxette (3x), Backstreet boys, bratři Nedvědové (předtím 1x teď 4x), často i vážná hudba (3x)

Hudební preference se z velké části shodují, po roce 1989 jsou nově zmiňováni jiní zahraniční interpreti.

Jaký postoj k populární hudbě jste zaujímal/a při studiu 2. stupně ZŠ?

➤ nejčastější: kladný (15x), zábava➤ méně častý: neutrální „bylo mi to jedno“, posluchače, nezáměr o ni	➤ shoda: kladný (10x), zábava, nezáměr o ni, neutrální, posluchače➤ jiné: „příliš hlasité“, „fascinace tvorbou The Beatles“, silnější prožívání hudby (2x)

Postoj k populární hudbě je v obou případech nejvíce kladný.

Měl/a jste tehdy mimoškolní hudební zájmy? Jaké (např. ZUŠ, sbor, kroužky)?

➤ Ne (12x), ZUŠ (9x), LŠU (3x), klavír, zpěv, sbor	➤ shodné

V této otázce se odpovědi shodují.

Používali jste na 2. stupni ZŠ učebnice hudební výchovy? Pokud ano, vzpomenete si na název nebo autory učebnic či jakékoliv jiné aspekty, které Vás na učebnicích zaujaly? Používali jste ke zpěvu také jiné materiály než noty z učebnic (okopírované noty, zpěvník – jaký...)?

➤ nejčastější: ano (24x), pouze učebnice, žádné zpěvníky ani další materiály➤ ostatní: přepisy lidových písní do notových sešitů, ne (2x)	➤ ne (3x), já písnička (7x), ano (13x)➤ jiné: ne moc aktivní používání učebnic, používání učebnic i zpěvníků, řada Milníky s moderní populární hudbou (The Beatles)

V obou případech byly používány učebnice, ale před rokem 1989 žádné zpěvníky ani jiné materiály pouze učebnice. Po roce 1989 je častokrát citován zpěvník Já písnička a skutečnost, že učebnice nebyly používány aktivně a pokud ano tak i se zpěvníky.

Jak probíhala Vaše obvyklá hodina HV?

➤ nejčastější: zpěv lidových písní a výklad vážné hudby s poslechem, zpěv písní z učebnice➤ většinou: zpěv, poslech hudby, zápisy, teorie, výklad vážné hudby, zpívání lidových písní a doprovod klavíru, socialistické a budovatelské písně (Internacionála, Kaťuša)	➤ shoda: zpěv, teorie (noty), výklad vážné hudby s poslechem, doprovod zpěvu učitelem na klavír (nejčastější)➤ jiné: čtení referátů, pouštění oblíbené kapely, probírání oblíbených interpretů žáků s učitelem, hraní The Beatles, Karla Kryla a Spirituál Kvintetu (vše jiné pouze 1x, možné výjimky)

Kategorie se shodují v hodinovém scénáři typu zpěv (především lidových písní), teorie, výklad vážné hudby a v doprovázení zpěvu učitelem. Rozdíl po roce 1989 je, že už nebyl zpěv socialistických písní a čtyři respondenti zmínily novinky jako čtení referátu, pouštění oblíbených kapel a probírání oblíbených interpretů žáků. Tyto nové aspekty se sice u pár respondentů objevují, ale nepřevažují, a proto je možné, že byl průběh výuky ovlivněn učitelem.

Převažovala teoretická výuka (učení not, intervalů, hudební historie) nad praktickou (zpěv, tanec, poslech)? Která hudba ve výuce převažovala: vážná, populární či lidová?

➤ nejčastější: praktická – zpěv (18x), půl na půl (6x), lidová (19x), vážná (11x)➤ „Určitě nikdy ne populární hudbu.“ (3x)	➤ shoda: ve všech poměrech➤ nově: „populár narázově“, populární (3x), ale i „populární určitě ne“ (2x)

Zde se kategorie opět dost shodují. Rozdíl je v zařazování populární hudby, která podle tří odpovědí po roce 1989 převažovala, ovšem dva respondenti odpověděli, že populární hudba rozhodně nebyla zařazována. Opět se zde odpovědi různí, přesto před rokem 1989 byla populární hudba pouze negována.

Jaké písničky jste zpívali nejčastěji?

➤ lidové (22x), podle učebnice (3x), budovatelské/socialistické (9x) – Internacionála (4x), Kaťuša (4x), Píseň práce (2x), hymny, ruský ➤ pouze jednou zmíněno: tramské, populární, jazz	➤ shoda: lidové (17x), hymny, tramské (více) ➤ jiné: ze zpěvníku Já, písnička (3x), „po revoluci byly v módě protirežimní hity“, folk, Babička Mary, Červená řeka, Není nutno

Odpovědi se shodují v převaze zpěvu lidových písní. Před rokem 1989 jsou navíc zmiňovány písně budovatelské, socialistické a ruské. V druhé kategorii, po roce 1989, je navíc zmiňován zpěvník Já, písnička, folk i příklady moderní populární hudby. Přesto je po roce 1989 stále převaha lidových písní a populární jsou zmiňovány pomálu. Tři příklady v první kategorii, které zmiňují tramské písně a populární hudbu s jazzem jsou v malém zastoupení, ale je možné, že některý učitel tyto písničky zařazoval, ale byl spíš asi výjimkou.

Jaké písničky z oblasti populární hudby jste zpívali?

➤ žádné (24x), z učebnice (2x) ➤ českých interpretů (Karel Gott, Petr Janda, Suchý, Šlitr) – každý zmíněn 1x, tramské 1x ➤ „to se tehdy neslušelo, neboť to pobuřovalo slušné občany, [...]“	➤ žádné (11x), skoro žádné (1x), častá odpověď nevzpomínám si ➤ jiné: Já, písnička II., Nohavica, Lucie, bratry Nedvědy, Už vyplouvá loď John Bee, Karel Kryl, Yesterday

V této otázce se obě kategorie celkem shodují. Skutečnost, že se nezpívali žádné populární písničky, je nejčastější pro obě kategorie. Před rokem 1989 ale tato odpověď mírně převažuje. Druhá kategorie cituje i písničku Yesterday od Beatles, sice pouze jedenkrát, ale před rokem 1989 není citována žádná cizí písnička, pouze populární hudba českých interpretů. Nelze udělat úplný závěr z této otázky, jelikož si hodně respondentů nemohlo vzpomenout, ale je zajímavé vyjádření, že populární hudba se tehdy neslušela,

protože pobuřovala slušné občany. Tedy takto se k populární hudbě nejspíš vyjadřoval stát nebo učitel, v odpovědi není specifikováno.

**Zpívali jste nebo poslouchali v HV také písničky v angličtině nebo v jiných jazycích?
Pokud ano, v jakých?**

➤ ne (10x), rusky (18x), slovensky (3x), latinsky (1x), italsky (2x), anglicky (1x)	➤ shoda: ne (11x), slovensky (2x)➤ jiné: rusky (2x, velký pokles), anglicky (9x, nárůst), Beatles, Old MacDonald had a farm, s českými texty From Me To You a Yesterday

Otázka jazyků a písní má velice odlišné odpovědi. Před rokem 1989 silně převažuje ruský jazyk nebo pouze písně v češtině. Ve srovnání s kategorií druhou, kde je ruština pouze dvakrát a angličtina devětkrát, je patrná velká obměna. Respondenti po roce 1989 si většinou nevzpomněli na konkrétní písně z populární hudby, ale devět z nich si vzpomnělo na zpívání v anglickém jazyce. Přesto shoda je ve zpívání pouze v češtině, je možné, že každá výuka HV na jiných školách nebo rozdílných učitelů probíhala odlišně.

Byla populární hudba pouze součástí zpěvu, nebo také poslechu? Vybavíte si, co jste nejčastěji poslouchali?

➤ nebyla (21x), poslech vážné hudby (5x), k poslechu (3x), J. Ježek (1x)	➤ nebyla (7x), pouze zpěvu (4x), poslech vážné hudby (3x)➤ jiné: referáty s poslechovými ukázkami populární hudby (3x), „občas jsme si mohli pustit nějaký pop na naše přání“➤ Svěrák a Uhlíř, Roxette, Beatles

Poslech populární hudby nebyl před rokem 1989 vůbec zařazován, jedinou výjimkou byla odpověď o pouštění J. Ježka, jinak se poslouchala hudba vážná. Po roce 1989 se objevují až třikrát odpovědi o poslechu populární hudby v rámci referátu a také příklady pouštění Beatles, Svěráka a Uhlíře atd. Vážná hudba se poslouchala v obou kategoriích vcelku aktivně. Patrný rozdíl je v silném zastoupení odpovědi „nebyla zařazována“ před rokem 1989.

Jaké písničky z učebnic byly Vaše oblíbené? Byla nějaká písnička, kterou jste opravdu nerad/a zpíval/a ve výuce HV?

➤ rád/a: lidovky (2x), všechny písničky (4x), Okolo Frýdku cestička, Beskyde Beskyde, To ta helpa, Ej zalužický polo➤ nerad/a: lidovky s nářečím (2x)➤ ostatní: nepamatuji si, nejasná odpověď	➤ rád/a: táborákové písně (2x), Skal a stepi divočinou, Já písnička 2, lidovky, Já písnička 1➤ nerad/a: Andulka Šafářova, Námešť, Avignonský most, To ta helpa➤ ostatní: nepamatuji si, nejasná odpověď, není neoblíbená píseň

V této otázce se odpovědi velice různí a není možné vyvodit přesné závěry, je totiž dost subjektivní.

Korespondovala náplň HV s Vašimi hudebními zájmy?

➤ ne (20x), ano (5x), částečně (3x)	➤ ne (13x), ano (8x), částečně (1x)➤ „ano, bylo to ale evidentně dáno osobností vyučující“, „těžko říct, takto jsme se na to asi nedívali“

V otázce korespondování HV s hudebními zájmy žáku se kategorie shodují. Poměrově jsou odpovědi téměř stejné.

Vnímal/a jste vlivy kulturní politiky při hodinách HV na 2. stupni ZŠ? Pociťoval/a jste nějaké politické změny, které by ovlivňovaly Vaše studium?

➤ ne (17x): „nevnímala, nepociťovala -> žila jsem v tom“, „nějak nám přišlo normální, že ruština a SSSR se prolíná všemi předměty“, „moc jsme to neřešili“, „v HV jsem žádné změny před a po revoluci nepozorovala“➤ ano (11x): „vliv kulturní politiky byl zřejmý z výběru písní ve zpěvníku“, „v době totalitního režimu bylo vše utlumené, nikdy jsme nezpívali populární hudbu, od osnov se neodklonovalo“	➤ ne (14x)➤ ano (10x): „dostupnost anglických písniček“, „ze srandy jsme zpívali partyzánské a sovětské písně“, „už se nezpívala Internacionála, Píseň práce, ...“, „na druhém stupni jsme zpívali i populární písničky“, „na 1. stupni byla v kurzu Internacionála a ruské písně a pak najednou angličtina“

V obou kategoriích se rozdělují respondenti na dvě celkem vyrovnané skupiny těch, co kulturní politiku vnímali a na ty co ne. Při kladné odpovědi v první kategorii respondenti poukazovali na patrnost kulturní politiky v písních a neodklánění od „pravidel“ osnov. V druhém případě, po roce 1989, byla politika vnímána v dostupnosti anglických písniček, v nezpívání socialistických písní a ve zpívání populárních písní na druhém stupni. Odpověď „ne“ v obou kategoriích ovšem převažovala, možná i díky myšlence jednoho z respondentů, že dítě nevnímá kulturní politiku, protože v ní žije nebo ho politika tolik nezajímá.

Jaký postoj k populární hudbě zaujímal Váš učitel hudební výchovy (jak se k ní vyjadřoval, doplňoval výuku materiály s populární hudbou, doprovázel populární hudbu na nástroj a orientoval se v ní)?

➤ nejčastěji: doprovázel/a na nástroj lidové písně a klasickou hudbu, doprovod na klavír, žádné populární písně, učitel žádný postoj k populární hudbě neměl, paní učitelka byla zapálená komunistka – jako by populární hudba neexistovala (2x) ➤ ostatní: „zpíval v učitelském sboru a populární hudbu s námi probíral zřídka“, „občas nás paní učitelka učila i písničky, které nebyly v učebnici“, „velice znalý a schopný hudebník, [...] hrál také jazzovou hudbu“	➤ shoda: učitel žádný postoj k populární hudbě neměl (nejčastější), doprovod na klavír, žádné populární písně ➤ změna – mírný nárůst: „respektoval náš vkus“, „jazz a začátky popu“, „probírali jen okrajově“, „doplňoval pouze na základě našich žádostí“, „dával žákům prostor“, „mohli jsme mít referáty“

Obě kategorie se shodují v odpovědi, že učitel žádný postoj k populární hudbě neměl a nejčastěji doprovázel lidové písně na klavír. Před rokem 1989 populární hudbu respondenti zmiňují pouze v souvislosti s učitelskými schopnostmi nebo jinými zájmy, které dost možná ovlivnily, co do výuky zařadil (jedna odpověď jazz, jedna zřídka populární písně). Po roce 1989 se objevil mírný nárůst ve změně učitelova postoje k populární hudbě, v respektování vkusu žáků, doplňování učiva na základě žádostí žáků nebo např. již výše zmíněných referátů.

Z dotazníků lze vyvodit několik skutečností. Oblíbenost populární hudby u studentů byla před revolucí stejná jako po ní, byla ve velké oblibě moderní populární hudba a bylo k ní přístupováno kladně. Patrné rozdíly jsou ve výuce HV, ve které před rokem 1989 byly používány pouze učebnice, zpívaly se především lidové písně, probíhal

výklad vážné hudby s poslechem a převažovala praktická výuka s písněmi lidovými a skladbami z vážné hudby. Oproti tomu po roce 1989 byly ve výuce podle odpovědí používány učebnice, ale i zpěvníky, přičemž nejčastěji je citován *Já, písnička 1*, který je zanalyzován v příloze a obsahuje až 63 % moderní populární hudby. Zajímavé je, že zpívání populární hudby po roce 1989 je částí respondentů negováno a částí odsouhlaseno. V obou kategoriích se shoduje jako nejčastější zpívání lidových. Obě kategorie taky silně negovaly zpívání písní populární hudby, i když po roce 1989 už byly zmíněni Beatles, Nohavica, Lucie, Karel Kryl a opět zpěvník *Já, písnička*. V jazycích nastala velká změna, když se přestalo zpívat rusky a pronikla angličtina. Zase se ale obě kategorie shodují v počtu odpovědí o nezpívání písní v jiném jazyce než v češtině a také v nekorespondování náplně HV s jejich zájmy. Kulturní politika byla většinou vnímána podle výběru písní nebo po roce 1989 v přítomnosti anglického jazyka. Postoj učitele k populární hudbě většinou nebyl žádný ani před ani po revoluci. Možná mírný nárůst v postojích učitelů k populární hudbě po roce 1989 proběhl.

Tedy závěrem, často se odpovědi shodují, ale lze pozorovat tendenci ke změnám po roce 1989 primárně v užívání zpěvníků a mírném uvolnění v setkávání se s populární hudbou, přesto je nutno brát v úvahu také fakt, že každá výuka, učitel, třída je jiná a některé z aspektů se mohou různit. Změna je patrná především v opuštění ruštiny a příchodu angličtiny, to potvrdila i analýza jazyků. Podle analýzy učebnic byl nárůst moderní populární hudby po roce 1989 velký, což nekoresponduje s dotazníky, kde je populární hudba zmiňována zřídka, je tedy možné, že učitelé nebyly sto se přizpůsobit tak rychlým změnám a využívali často stále starých učebnic s lidovými písněmi nebo nebyli připraveni tuto hudbu předávat žákům. Je také možné, že si dotazující na populární hudbu nevzpomínají, protože lidová stále převažovala. Aspektů a otázek ke zkoumání je stále velké množství, proto by bylo vhodné v dalších výzkumech provést širší dotazníkové šetření.

ZÁVĚR

Bakalářská práce si kladla za cíl na základě analýzy učebnic HV 2. stupně ZŠ zachytit změny v prezentaci moderní populární hudby v rámci školní výuky v době transformace kultury kolem roku 1989. Chtěla zjistit, zda a jakým způsobem byla moderní populární hudba do učebnic a osnov zařazována a analýzou učebnic určit čím byly změny determinovány. V rámci práce bylo také položeno několik hypotéz, které se opíraly o teze hudebních pedagogů a muzikologů.

Z analýzy učebnic je možné vyvodit několik závěrů. Od roku 1994 se v učebnicích začalo zařazování moderní populární hudby zvyšovat, ale v roce 1997 začalo opět klesat. To tedy vyvrací předpoklad o kontinuálním růstu podílu moderní populární hudby v HV, po kterém dlouhodobě (už od 60. let) volali teoretikové, jakým byl u nás zejména Ivan Poledňák. Z podrobné analýzy autorského zázemí a charakteru učebnic vychází, že odchylky ve vývoji moderní populární hudby v učebnicích jsou způsobeny několika aspekty. Množství hudebních kategorií je determinováno především orientací autorů učebnic, tedy jejich hudebním zaměřením, což bylo ukázáno na příkladu Ivana Poledňáka ve srovnání s Jaroslavem Mihule a Pavlem Jurkovičem. Hypotéza Poledňáka z konference roku 1999 o determinaci charakteru učebnic podle autorova zaměření se tedy naplnila. Autorské zázemí podmiňuje také zaměření jednotlivých edic, kdy např. edice *Učebnice pro ZŠ: vybrané kapitoly* je silněji zaměřena na moderní populární hudbu než učebnice z jiné edice.

Nicméně podle údajů z grafů představuje ústřední determinantu doba, ve které byla učebnice vydána. Rozdíl v počtu skladeb moderní populární hudby je před rokem 1989 a po něm opravdu velký. Je ale zjevné, že vzestup zastoupení moderní populární hudby probíhal především na úkor tradiční populární hudby, zatímco hudební folklór se udržel zhruba na stejné úrovni stejně jako artificiální hudba. I přesto, že po roce 1989 registrujeme nárůst zastoupení moderní populární hudby, charakter samotné výuky se podle odpovědí respondentů výrazně nezměnil a setkávání s hudbou v jejím rámci zmiňuje jen pár z nich. Hypotézu u Blanky Bajerové z konference roku 1998 ve smyslu příchodu zcela nové fáze HV po roce 1989 tedy nelze úplně potvrdit. Obměna v učebnicích určitě nastala, ale podle odpovědí se zdá, že realita vyučování nebyla vždy tak jasná, jako jsou exaktní čísla v grafech učebnic.

Z moderní populární hudby byly do učebnic nejčastěji zařazovány písně *Jen vítr to ví*, *Proti větru* a *Svatí pochodují*. Nejčastěji zařazovaní autoři v rámci daného žánru byli Jaroslav Ježek, Jiří Šlitr a ze zahraničních skupina Beatles, George Gershwin nebo Leonard Bernstein. Počet cizojazyčných písní sice po roce 1989 klesl, ale výrazně stoupl zařazování angličtiny na úkor ruského jazyka. Otázka rostoucího vlivu angloamerické kultury po roce 1989 prostřednictvím učebnic má tedy kladnou odpověď. Přesto, anglicky jsou většinou spirituály a americké lidové písně, a např. skupina Beatles a jejich píseň *Yesterday* je anglicky pouze jednou. Realitu procesu v HV opět do určité míry problematizují výsledky dotazníku, v němž zpívání v angličtině potvrdilo pouze devět respondentů.

Odpověď na poslední otázku, zda byl repertoár učebnic oddělen od dobového hudebního dění a jestli HV naplňovala mimoškolní hudební zájmy žáků, poskytují dotazníky i provedená analýza. Před rokem 1989 učebnice moderní populární hudbu téměř neobsahovaly, a pokud ano, od zahraničních interpretů jí bylo minimálně. Učebnice tedy byly odděleny od dobového hudebního dění, v němž moderní populární hudba již od 60. let jednoznačně převažovala.¹³¹ Po roce 1989 je patrný zlom, kdy je v analýze patrný nárůst moderní populární hudby. Přesto podle respondentů dotazníku, HV nekorespondovala s jejich hudebními zájmy ani před ani po roce 1989. Pouze jedna z odpovědí po roce 1989 zmiňuje fakt, že HV s osobním hudebním zájmem korespondovala, vysvětluje jej ale zejména osobností vyučující. Tato odpověď by naznačovala, že konkrétní čísla analýzy repertoáru mohou zobrazovat určitou část reality výuky HV, ale na učiteli, době, škole i prostředí také velice záleží a zařazování moderní populární hudby se tak může mnohdy lišit.

¹³¹ V hudebním dění převažovala nonartificiální hudba nad artificiální v poměru 10:1 viz Ivan Poledňák, *Úvod do problematiky hudby jazzového okruhu*, 2., nezměněn. vyd. (Olomouc: Univerzita Palackého, 2005), 12.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Učebnice

- Berkovec, Jiří. *Světlem hudby: kniha pro hudební výchovu v 9. ročníku základní devítileté školy*. 2., nezm. vyd. Praha: SPN, 1972.
- Brabec, Jindřich a Ivana Štíbrová. *Hudební výchova pro 8. ročník: vybrané kapitoly*. Úvaly: Jinan, 1994.
- Brabec, Jindřich. *Hudební výchova pro 7. ročník: vybrané kapitoly*. Úvaly: Jinan, 1996.
- Brabec, Jindřich. *Hudební výchova pro 9. ročník: vybrané kapitoly*. Úvaly: Jinan, 1997.
- Duzbaba, Oldřich a Jan Budík. *Hudební výchova pro 6. ročník základní devítileté školy*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
- Herden, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, 1997.
- Mihule, Jaroslav, František Mouryc a Petr Mašlaň. *Hudební výchova pro 9. ročník základní školy a pro víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997.
- Mihule, Jaroslav a Miroslav Střelák. *Hudební výchova pro 6. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1989.
- Mihule, Jaroslav, Miroslav Střelák a Pavel Jurkovič. *Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993.
- Mihule, Jaroslav a Pavel Jurkovič. *Hudební výchova: pro 7. roč. ZŠ*. Praha: SPN, 1982.
- Mihule, Jaroslav, Petr Mašlaň a Ivan Poledňák. *Hudební výchova pro 8. ročník základní (občanské) školy*. Praha: Fortuna, 1994.
- Snětina, Jindřich a Bohuslav Vitek. *Hudební výchova pro 8. ročník základní devítileté školy*. 11. vyd. Praha: SPN, 1981.
- Vařechová, Milica a Olga Janovská. *Hudební výchova pro 7. ročník základní devítileté školy*. 11.. Praha: SPN, 1980.

Zpěvníky

- Houška, Tomáš. *Zpěvník: zpěvník pro 3.-9. ročník ZŠ*. Praha: Tomáš Houška, 1993.
- Jánský, Petr. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol: pro 5.-9. třídu*. Cheb: Music Cheb, 1994.

Osnovy

- Hudební výchova: učební osnovy pro 1. až 9. ročník: vzdělávací program základní škola*. Praha: Fortuna, 1996.
- Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-7. ročník: sborový zpěv, hra na hudební nástroj, zpěv a pohybová výchova, nepovinné předměty, 5.-8. ročník*. Praha: SPN, 1978.

Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-7. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník. Praha: SPN, 1987.

Učební osnovy základní školy: hudební výchova a zpěv 5.-8. ročník, sborový zpěv (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, hra na hudební nástroj (nepovinný předmět) 5.-8. ročník, zpěv a pohybová výchova (nepovinný předmět) 5.-8. ročník. Praha: SPN, 1990.

Literatura

Encyklopedie, slovníky, elektronické databáze

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Berkovec, Jiří”. Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Brabec, Jindřich.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Herden, Jaroslav.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Hurník, Ilja.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Jurkovič, Pavel.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Matzner, Antonín.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Mihule, Jaroslav.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Bek, Mikuláš, Petr Macek a Karel Steinmetz. „Poledňák, Ivan.” Online. Český hudební slovník osob a institucí. Brno: Masarykova Univerzita, 2003.
https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=662.

Macek, Petr a Mikuláš Bek. „Český hudební slovník osob a institucí.“ Online. Brno: Masarykova univerzita, 2003. <https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/>.

Poledňák, Ivan, Igor Wasserberger a Antonín Matzner. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část jmenná – československá scéna*. Praha: Supraphon, 1990.

Poledňák, Ivan, Igor Wasserberger a Antonín Matzner. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby: část věcná. 2.*, doplněné vydání. Praha: Supraphon, 1980.

Odborné monografie

Gregor, Vladimír a Tibor Sedlický. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1990.

Kasan, Jaroslav. *Výzkum Hudebnosti 1990*. Praha: Český rozhlas, 1991.

Kotek, Josef. *Dějiny české populární hudby a zpěvu 19. a 20. století*. Praha: Academia, 1994.

Kotek, Josef. *Dějiny české populární hudby a zpěvu: (1918-1968)*. Praha: Academia, 1998.

Kotek, Josef. *O české populární hudbě a jejích posluchačích: od historie k současnosti*. Praha: Panton, 1990.

Kovařík, Vladimír. *Vývoj hudební výchovy na českých školách*. Praha: SPN, 1960.

Poledňák, Ivan a Jan Budík. *Hudba – škola – zítřek: Projekt modernizace pojetí a osnov hudební výchovy na ZDŠ*. Praha: Supraphon, 1969.

Poledňák, Ivan a Jan Budík. *Výchova hudbou: příspěvek hudební výchovy k vytváření komunistického přesvědčení žáků základní školy*. 5. vyd. Praha: SPN, 1981.

Poš, Vladimír a Václav Holzknicht, eds. *Člověk potřebuje hudbu: kapitoly o hudební výchově*. Praha: Panton, 1969.

Sedlák, František, Jaroslav Herden a Jiří Kolář. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. 2., část. dopl. a upr. vyd. Odborná Literatura Pro Učitele. Praha: SPN, 1983.

Vědecké sborníky

Bajerová, Blanka. „Recepce hudby a její reflektování v nových učebnicích HV.“ *V Musica viva in schola XIV.*, 15-19. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

Poledňák, Ivan. *Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze: 10.-12.5.1999*. Praha: Univerzita Karlova, 2000.

Odborné studie

Greger, David. „Proces schvalování učebnic v historickosrovnávací perspektivě.“ *Pedagogická orientace* 2005, no. 15(3) (2005): 112-117.

Janek, Marián. „Pedagogická interpretace populární hudby.“ *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, 1992, no. 4(3): 40.

Luska, Jiří. „K vývoji vztahů české hudební pedagogiky k nonartificiální hudbě.” *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fac. Paedag. Musica.: Hudební věda a výchova. (Sv.)* 5, 1990.

Mazurek, Jan. „Soudobá hudba a rozvoj osobnosti žáka základní školy”. *Estetická výchova: měsíčník pro hudební, výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní.* roč. 20 (1979/80): 157-158.

Polák, Jan. „Hudební výchova a populární hudba”. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní.* 1992-, no. 2(3): 39-40.

Prchal, Jan. „80 let Společnosti pro hudební výchovu a reflexe současného stavu hudebního vzdělávání u nás.” Online, 1-25. https://www.chr-cmc.org/download/Studie_Prchal.pdf.

Šrůtková, Zdeňka. „K výuce populární hudby”. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní.* 1992-, no. 3(1): 14-15.

Kvalifikační práce

Horák, Aleš. „Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989”, Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2019.

Kopička, Ondřej. „Nonartificiální hudba jako učivo na třetím stupni”, Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 2006.

Nevolová, Daniela. „Moderní populární hudba v učebnicích hudební výchovy na základních a středních školách”, Magisterská práce, Masarykova univerzita, 2013.

Sovová, Eva. „Moderní populární hudba v učebnicích hudební výchovy na ZŠ”, Magisterská práce, Masarykova univerzita, 2012.

Učební texty

Fukač, Jiří, Stanislav Tesař a Jozef Vereš. *Hudební pedagogika: koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti.* Brno: Masarykova univerzita, 2000.

Katedra společenských věd. „Studijní opora Dějiny Československa (1918-1992)”. Online. <https://ksv.upol.cz/?page=dokumenty>.

Poledňák, Ivan a Jiří Fukač. *Úvod do studia hudební vědy.* 3. (nezměn. 2.) vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.

Poledňák, Ivan. *Úvod do problematiky hudby jazzového okruhu.* 2., nezměn. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.

Poledňák, Ivan a Vladimír Lébl. *Hudební věda: historie a teorie oboru, jeho světový a český vývoj: celostátní vysokoškolská učebnice pro studující filozofických fakult univerzit, pedagogických fakult a akademií múzických umění.* Praha: SPN, 1988.

Periodika

Estetická výchova: měsíčník pro hudební, výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní. Praha: SPN

Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní. Praha: Pedagogická fakulta UK.

Internetové servery

Jiří Kolář. „Informace O Nás.” Online. Jiří Kolář, 2015. <https://www.jirikolar.cz/o-nas/>.

Kločková, Lenka. „MŠMT od roku 1848 do současnosti.” Online. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha: MŠMT, 2013–2021.

<https://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>.

Osobnosti regionů. „Bohuslav Vitek.” Online. Osobnosti regionů. Česká Třebová: Městská knihovna v České Třebové, 2009.

<https://www.osobnostiregionu.cz/osoby/1535-bohuslav-vitek-1911-1992>.

Šimáček, Milan. „Chrám svatého Bartoloměje je pro mne zvláštním duchovním prostorem,“ říká varhaník Petr Mašlaň.” Online. Naše Praha: Centrum.

<http://www.naseprahacentrum.cz/rozhovory/chram-svateho-bartolomeje-je-pro-mne-zvlastnim->.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Hierarchizace řazení.....	13
Tabulka 2: Přehled použitých publikací.....	24
Tabulka 3: Edice učebnic.....	27
Tabulka 4: Učebnice č. 1.....	31
Tabulka 5: Skladby v učebnici č. 1.....	33
Tabulka 6: Učebnice č. 2.....	33
Tabulka 7: Skladby v učebnici č. 2.....	34
Tabulka 8: Učebnice č. 3.....	35
Tabulka 9: Skladby v učebnici č. 3.....	36
Tabulka 10: Učebnice č. 4.....	37
Tabulka 11: Skladby v učebnici č. 4.....	39
Tabulka 12: Učebnice č. 5.....	40
Tabulka 13: Skladby v učebnici č. 5.....	42
Tabulka 14: Učebnice č. 6.....	42
Tabulka 15: Skladby v učebnici č. 6.....	43
Tabulka 16: Učebnice č. 7.....	44
Tabulka 17: Skladby v učebnici č. 7.....	45
Tabulka 18: Učebnice č. 8.....	45
Tabulka 19: Skladby v učebnici č. 8.....	47
Tabulka 20: Učebnice č. 12.....	48
Tabulka 21: Skladby v učebnici č. 12.....	49
Tabulka 22: Učebnice č. 9.....	50
Tabulka 23: Skladby v učebnici č. 9.....	52
Tabulka 24: Učebnice č. 10.....	52
Tabulka 25: Skladby v učebnici č. 10.....	53
Tabulka 26: Učebnice č. 11.....	54
Tabulka 27: Skladby v učebnici č. 11.....	55
Tabulka 28: Učebnice č. 13.....	55
Tabulka 29: Skladby v učebnici č.13.....	57
Tabulka 30: Všechny učebnice.....	58
Tabulka 31: Repertoár v edicích.....	63
Tabulka 32: Deset nejčastějších skladeb.....	65
Tabulka 33: Nejčastěji zařazovaná moderní populární hudba.....	65
Tabulka 34: Nejčastější autoři moderní populární hudby.....	66
Tabulka 35: Učebnice před rokem 1989.....	67
Tabulka 36: Učebnice po roce 1989.....	68
Tabulka 37: Jazyky ve všech učebnicích.....	68
Tabulka 38: Jazyky před rokem 1989 a po roce 1989.....	69

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 1	33
Graf 2: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 2	34
Graf 3: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 3	36
Graf 4: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 4	39
Graf 5: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 5	42
Graf 6: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 6	43
Graf 7: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 7	45
Graf 8: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 8	47
Graf 9: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 12	49
Graf 10: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 9	52
Graf 11: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 10	53
Graf 12: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 11	55
Graf 13: Procentuální zastoupení kategorií v učebnici č. 13	57
Graf 14: Všechny učebnice	58
Graf 15: Podíl kategorií v učebnicích	59
Graf 16: Procentuální zastoupení Moderní populární hudby	60
Graf 17: Procentuální zastoupení kategorií v edicích	63
Graf 18: Procentuální zastoupení kategorií v ročnících	64
Graf 19: Učebnice před rokem 1989	67
Graf 20: Učebnice po roce 1989	68
Graf 21: Počet cizojazyčných skladeb v učebnicích	69

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Stylově-žánrové druhy nonartificiální hudby	16
Obrázek 2: Obálka učebnice č. 1	31
Obrázek 3: Obálka učebnice č. 2	33
Obrázek 4: Obálka učebnice č. 3	35
Obrázek 5: Obálka učebnice č. 4	37
Obrázek 6: Obálka učebnice č. 5	40
Obrázek 7: Obálka učebnice č. 6	42
Obrázek 8: Obálka učebnice č. 7	44
Obrázek 9: Obálka učebnice č. 8	45
Obrázek 10: Obálka učebnice č. 12	48
Obrázek 11: Obálka učebnice č. 9	50
Obrázek 12: Obálka učebnice č. 10	52
Obrázek 13: Obálka učebnice č. 11	54
Obrázek 14: Obálka učebnice č. 13	55

SOUPIS PŘÍLOH

CD – 2 PŘÍLOHY:

1. Analýza učebnic
2. Dotazníkové šetření

SHRNUTÍ

Bakalářská práce se zabývá učebnicemi hudební výchovy na druhém stupni základní školy a jejich proměnou v zařazování moderní populární hudby v letech 1967 až 1997. Učebnice jsou analyzovány z hlediska hudebních kategorií artificiální a nonartificiální hudby. Důraz je dán na podkategorie nonartificiální hudby, a to hudební folklór, a především tradiční a moderní populární hudbu. Předpokladem pro změny ve výuce je revoluční rok 1989, po němž nastaly kulturní, společenské, politické i hudební změny.

Moderní populární hudba je problematická z hlediska jejího terminologicko-pojmového vymezení, kterému je věnována druhá kapitola. Pro její zařazování do výuky je problematická její masovost a hudební charakter, který byl před rokem 1989 z velké části odmítán. Analýza učebnic potvrzuje menší zastoupení moderní populární hudby před rokem 1989 v rámci učebnic. Přesto není charakter učebnice ovlivněn pouze dobou, ale také zaměřením autora učebnice. To lze vyvodit z analýzy v poklesu moderní populární hudby po roce 1997. Pro získání výsledků je využito metod analytických, komparačních, historicko-srovnávacích i dotazníkových. Pomocí dotazníků je zhodnocena realita výuky ve srovnání s výsledky analýzy učebnic. Je využito množství tabulek a grafů pro výstižné a přehledné znázornění hudebních kategorií, repertoáru, jazyků, autorů, ročníků i edic.

Podle analýzy učebnic se hudební výchova po roce 1989 změnila primárně v procentuálním zastoupení jednotlivých hudebních kategorií. Přesto zařazování moderní populární hudby nezávisí pouze na učebnicích hudební výchovy, ale také na ostatních materiálech, učitelích, škole i samotných žácích a jejich přístupech. Téma je dosti široké a je možné ho pomocí dalších výzkumu prozkoumat z jiných pohledů a hledisek.

SUMMARY

This bachelor's thesis deals with textbooks of music education at the second stage of primary schools and their transformation of modern popular music in the years 1967 to 1997. The textbooks are analyzed in terms of musical categories of “artificial” and “non-artificial” music. Emphasis is placed on the subcategory of non-artificial music, namely musical folklore and especially traditional and modern popular music. A prerequisite for a change in teaching is the revolutionary year of 1989, after which cultural, social, political and musical changes took place.

Modern popular music is problematic in terms of its terminological and conceptual definition, to which the second chapter is devoted. Its massiveness and musical character, which was largely rejected before 1989, is problematic for its addition to teaching. The analysis of textbooks confirms the smaller representation of modern popular music before 1989 within textbooks. On the contrary, the nature of the textbook is influenced not only by historical period, but also by the focus of the author of the textbook. This can be deduced from the analysis of modern popular music after 1997. To obtain results is the use of analytical, comparative, historical-comparative and questionnaire methods. Using questionnaires, the reality of teaching is evaluated in comparison with the results of textbook analysis. A number of tables and graphs are used for a concise and clear representation of music categories, repertoire, languages, authors, school years and editions.

According to the analysis of textbooks, music education after 1989 changed primarily in the percentage of individual music categories. In addition to adding modern popular music, it depends not only on music education textbooks, but also on other materials, the teacher, the school and the students themselves and their approaches. The topic is quite broad and it is possible to explore it from other perspectives and points of view.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Bachelorarbeit beschäftigt sich mit Lehrbüchern der Musikerziehung der zweiten Stufe der Grundschule und deren Wandlung in der modernen populären Musik zwischen den Jahren 1967 und 1997. Die Lehrbücher werden hinsichtlich der Kategorien als „artifizielle“ und „non-artifizielle“ Musik analysiert. Der Schwerpunkt liegt auf der Unterkategorie der „non-artifiziellen“ Musik, nämlich der musikalischen Folklore und insbesondere der traditionellen und modernen populären Musik. Der Ausgangspunkt der Umgestaltung des Unterrichts ist das Revolutionsjahr 1989, dem kulturelle, gesellschaftliche, politische und musikalische Veränderungen folgten.

Die moderne Populärmusik wird hinsichtlich ihrer terminologischen und konzeptionellen Definition als problematisch betrachtet. Dieser Problematik ist das zweite Kapitel gewidmet. Ihre vor 1989 weitgehend verworfene Massivität und der Charakter der Musik werden bei den Bestrebungen diese in den Unterricht einzuführen als problematisch angesehen. Die Analyse etlicher Lehrbücher bestätigt eine geringere Repräsentation der modernen populären Musik vor 1989 im Rahmen der Lernmaterialien. Trotz alledem wird der Charakter der Lehrbücher nicht nur durch das Zeitalter, sondern auch durch die Fachrichtung des Autors geprägt. Dies lässt sich aus der Analyse des Niedergangs der modernen populären Musik nach 1997 deduzieren. Um Ergebnisse zu erlangen, werden analytische, vergleichende, historisch-vergleichende und Fragebogenmethoden verwendet. Anhand von Fragebögen wird die Unterrichtsrealität im Vergleich zu den Ergebnissen der Lehrbuchanalyse evaluiert. Eine Reihe von Tabellen und Grafiken dient der übersichtlichen Darstellung von Musikkategorien, Repertoire, Sprachen, Autoren, Schuljahren und Editionen.

Der Lehrbuchanalyse nach veränderte sich nach 1989 der Musikunterricht vor allem was den Prozentsatz der einzelnen Musikkategorien betrifft. Nichtsdestoweniger kommt es bei der Einbeziehung moderner populärer Musik nicht nur auf die Lehrbücher, sondern auch auf andere Materialien, den Lehrer, die Schule, die Schüler selbst und deren Herangehensweise an. Es handelt sich hierbei um ein breites Thema, wobei sich noch weitere Möglichkeiten es aus anderen Perspektiven und Blickwinkeln zu erkunden bieten.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora	Rychetská Helena
Název katedry	Katedra Muzikologie
Název fakulty	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Název diplomové práce	Komplexní analýza role moderní populární hudby v učebnicích hudební výchovy využívaných na přelomu 80. a 90. let 20. století
Jméno vedoucího diplomové práce	Mgr. Jan Blüml, Ph. D.
Počet znaků	141 768
Počet příloh	1 CD (2 dokumenty)
Počet titulů použité literatury	64
Klíčová slova	Hudební výchova, moderní populární hudba, analýza učebnic, rok 1989, hudební pedagogika
Anotace	Bakalářská práce se zabývá analýzou učebnic hudební výchovy na druhém stupni základní školy v kontextu transformace kultury kolem roku 1989. Zaměřuje se na analýzu repertoáru hudebních kategorií především na moderní populární hudbu. Předmětem je třináct učebnic ročníků druhého stupně, které jsou analyzovány z hlediska hudebních kategorií umělé a neumělé hudby. Obsahuje analýzu jednotlivých učebnic a také komparační kapitulu, ve které jsou procentuálně srovnávány hudební kategorie, autoři, edice, ročníky, učebnice před a po roce 1989. Dále je zhodnocen nejčastější repertoár, skladatelé a cizojazyčné písně. V závěru obsahuje dotazníkové šetření, které je srovnáním reality výuky a výsledků analýzy učebnic.